

FOLKESKOLEREFORM & FRITIDSLIV

Undersøgelse af folkeskolereformens betydning
for udbud og mangfoldighed i fritidstilbud

Sammenfatning.....	3
1. Introduktion.....	5
Datagrundlag.....	5
Læsevejledning.....	6
2. Litteraturgennemgang: folkeskolereform & fritidsliv	7
Længere skoledage	7
Den længere skoledag i et udbyderperspektiv	7
Den åbne skole.....	8
Øvrige faktorer, der kan påvirke udbud og mangfoldighed.....	11
Opsamling.....	12
3. Udviklingen i fritidstilbud.....	13
Idrætsforeninger.....	13
Spejder og FDF	19
Ekspressive aktiviteter	24
Ungdomsskoler.....	29
Øvrige fritidstilbud.....	34
4. Konklusion	37
Udviklingen i fritidslivet.....	37
Folkeskolereformens betydning.....	38
Litteratur.....	40
Bilag 1: Metoder og datagrundlag.....	43
Bilag 2: Spørgeskema	50
Bilag 3: Følgemail til spørgeskema.....	56
Bilag 4: Interviewguide til udbydere af fritidsaktiviteter.....	57
Bilag 5: Interviewguide til kommunale kultur-, idræts og fritidskonsulenter	58
Bilag 6: Interviewguide til nationale forbund og landsorganisationer	60
Bilag 7: Inspirationskatalog over åben skole-samarbejder.....	61

Folkeskolereform & fritidsliv –
Undersøgelse af folkeskolereformens betydning
for udbud og mangfoldighed i fritidstilbud

Center for Ungdomsstudier (CUR)
Peter Bangsvej 5B
2000 Frederiksberg
www.cur.nu

Sammenfatning

Denne rapport giver et indblik i udviklingen i udbud og mangfoldighed i fritidstilbud i perioden fra 2014, hvor folkeskolereformen trådte i kraft, til 2018. Gennem et litteraturstudie med fokus på skolereformens betydning for børn og unges fritidsliv og en spørgeskema-/interviewundersøgelse undersøger vi, hvilken indflydelse reformen har haft på udviklingen i en række fritidstilbud.

Datagrundlag

Foruden en granskning af eksisterende forskning på området bygger rapporten på en spørgeskema-/interviewundersøgelse blandt udbydere af fritidstilbud. I alt har 134 udbydere af faste fritidsaktiviteter besvaret et spørgeskema om udviklingen i deres fritidstilbud. Der er yderligere udført 20 interviews med repræsentanter fra fritidstilbuddene. Hertil kommer 20 interviews med kommunale kultur-, fritids- og idrætsskolekonsulenter fra 20 forskellige kommuner, samt fire interviews med repræsentanter fra DIF, DGI, Dansk musikskolesammenslutning og Ungdomsskoleforeningen.

Datamaterialet fra spørgeskemaundersøgelsen er ikke repræsentativt for udbydere af fritidstilbud på landsplan, og giver således udelukkende et indblik i, hvordan udviklingen har været blandt de udbydere, som har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen.

Udviklingen i fritidstilbud

Rapportens kapitel 3 består af fem analysedele, der hver især beskæftiger sig med udviklingen i følgende fritidsaktivitetssegmenter: 1) idræt, 2) spejder/FDF, 3) ekspressive aktiviteter, 4) ungdomsskoleaktiviteter og 5) andre aktiviteter.

De centrale udviklingstendenser inden for de fem forskellige segmenter, som vi gennem analyserne får øje på, er som følger:

- I mange **idrætsforeninger** er aktivitetsudbuddet vokset. Da en del foreninger har udviklet nyt indhold i samarbejde med lokale skoler, kan åben skole have bidraget til denne udvikling. Udviklingen lader imidlertid til i ligeså høj grad at skyldes, at en del foreninger, som følge af fitnesscentrenes stigende popularitet og børn og unges medievaner, har følt sig pressede til at gentænke deres tilbud.
- **Spejderne** oplever fremgang i medlemstal og mange udvikler nye tilbud, men udviklingen har tilsyneladende ikke meget med folkeskolereformen at gøre. Kun få spejder-grupper samarbejder med skoler. De fleste af de spejdergrupper, som giver udtryk for, at reformen har haft betydning, har oplevet den i form af de længere skoledage, som i nogle tilfælde får medlemmer til at stoppe.
- De fleste **udbydere af ekspressive aktiviteter** (fx teater-, billed- og musikskoler) i denne undersøgelse har enten oplevet faldende eller uændrede medlemstal. Medlemstallene var imidlertid også faldende i perioden 2002 til 2014, så udviklingen skyldes næppe reformen alene. I forhold til aktivitetsudbuddet har den

åbne skole muliggjort, at især musikskoler kan nå ud til flere børn og unge end tidligere.

- **Ungdomsskolerne** tilbyder en bred palette af fag, som ændrer sig i takt med unges skiftende interesser. Sådan har det været både før og efter reformen, men fordi de unge har fået mindre fritid, er mange ungdomsskoler blevet endnu mere opmærksomme på vigtigheden af at aktivitetsudvikle. Desuden har reformen øget samarbejdet mellem ungdomsskoler og skoler.
- Blandt udbydere i **samlekategorien "andet"**, der bl.a. tæller e-sportsforeninger, rollespilsforeninger og religiøse foreninger er medlemstal og aktivitetsudbud stigende for nogle, mens det er faldende for andre. Det skyldes næppe reformen, men er formentlig knyttet til mere generelle udviklinger, hvor f.eks. e-sport vinder frem, mens andre aktiviteter går tilbage.

Folkeskolereformens betydning

Meget andet end folkeskolereformen kan have påvirket udviklingen i udbud og mangfoldighed i fritidstilbuddene. Ændringer i befolkningssammensætninger, skolelukninger, fitnesscentres popularitet og øget tidsforbrug på diverse skærme er eksempler på faktorer, der kan have indflydelse på, hvordan fritidstilbud udvikler sig. Når det er sagt, peger vores analyse på, at særligt de længere skoledage og den åbne skole har haft betydning for fritidstilbuddene. I rapporten konkluderer vi følgende:

- Vores undersøgelse peger på, at de længere skoledage mange steder har medført et øget pres på faciliteter efter kl. 16, børnene er trætte efter en lang skoledag, og i nogle tilbud har man mistet medlemmer pga. skoledagens længde. Tilsyneladende har man dog de fleste steder formået at finde praktiske løsninger, der tager hensyn til den nye virkelighed.
- Den åbne skole giver fritidstilbud mulighed for at komme ud til en bredere børnegruppe, end de ellers typisk ville nå. Vi ser eksempler på, at aktiviteter opstår og bliver nytænkt som resultat af skolesamarbejder. Det kan imidlertid være svært for fritidslivet at komme ind på skolerne, fordi skolerne er forskelligt organiserede, og fordi de har haft travlt med at finde sig selv efter reformen.

1. Introduktion

I 2014 blev der efter flertal i Folketinget indført en ny folkeskolereform, der bl.a. skulle sikre en mere varieret skoledag for eleverne. Reformen indebar, at elevernes skoledage blev længere, der skulle mere fokus på motion og bevægelse i skoletiden, og skolerne skulle til at inddrage det omkringliggende samfund i den såkaldte "åbne skole".

Som følge af reformen, og de deraf afledte ændringer i elevers hverdagsliv, opstod en bekymring for, at specielt de længere skoledage ville få konsekvenser for børn og unges mulighed for at deltage i fritidstilbud (se f.eks. Richter, 2012; Røndbjerg-Christensen, 2013, Kirk, 2013 og Børns Vilkår, 2013). Flere notater har efterfølgende undersøgt reformens konsekvenser for børn og unges fritidsliv, herunder om de går til færre fritidsaktiviteter efter reformens indførsel. Undersøgelser foretaget fra 2014-2017 viser, at der ikke ser ud til at være sket store ændringer i andelen af børn og unge, som går til faste, organiserede fritidstilbud efter skole. Dog viser der sig et billede af, at børn og unge efter reformen deltager i lidt færre aktiviteter end før reformen (Arendt & Skov, 2017; Østergaard m.fl. 2018; Juul & Østergaard, 2016). Andelen af børn, der går til aktiviteter i deres fritid, er således nogenlunde den samme som før reformen, men antallet af aktiviteter, de går til, er faldet. Så hvad betyder denne udvikling for udbydere af fritidsaktiviteter? Har folkeskolereformen skabt muligheder for at byde ind med aktiviteter i børns fritid på en ny måde, og hvilken betydning har de 45 minutters bevægelse og motion samt de længere skoledage? Hvad betyder den åbne skole for udbud og mangfoldighed i fritidstilbud? Og kan udviklingen i skoleelevers brug af fritidstilbud tilskrives reformen?

Datagrundlag

Denne rapport bygger på 1) et litteraturstudie og 2) en spørgeskema- og interviewundersøgelse. Litteraturstudiet gennemgår notater og rapporter, der har fokus på, hvilken betydning folkeskolereformen har haft for børn og unges fritidsliv, samt hvilke væsentlige strømninger, der i øvrigt præger børn og unges hverdagsliv, og som dermed kunne tænkes også at have indflydelse på deres brug af fritidstilbud. Spørgeskemaundersøgelsen er udført blandt udbydere af fritidsaktiviteter, og interviews er foretaget blandt udbydere af fritidsaktiviteter, kommunale kultur-, fritids- og idrætskonsulenter samt repræsentanter for nationale forbund eller landsorganisationer, der organiserer forskellige aktivitetstyper.

I alt har 134 udbydere af faste fritidsaktiviteter fordelt på 56 forskellige kommuner besvaret spørgeskemaet. Udbydere kan opdeles i fem forskellige aktivitetssegmenter: 1) idræt, 2) spejder & FDF, 3) ekspressive aktiviteter, der dækker musik, billedkunst og teater 4) ungdomsskoler og 5) samlekategorien "andet". "Andet" dækker over rollespil, e-sport, 4H, samt politiske og religiøse ungdomsorganisationer.

Der er foretaget 20 interviews med repræsentanter fra de fem forskellige segmenter af fritidstilbudsudbydere, og yderligere 20 interviews med kommunale kultur-, fritids- og

idrætskonsulenter. Sidst er der udført fire interviews med repræsentanter for nationale forbund og landsorganisationer, nemlig DIF, DGI, Dansk Musikskolesammenslutning og Ungdomsskoleforeningen.

Datamaterialet fra spørgeskemaundersøgelsen er ikke repræsentativt for udbydere af fritidstilbud på landsplan. Spørgeskemaundersøgelsen kan således ikke bruges til at pege på generelle tendenser på tværs af forskellige udbydere af fritidsaktiviteter på landsplan, men kan i stedet sige noget om de udbydere, som har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen. Ved at lade udbyderne repræsentere forskellige segmenter af fritidstilbud kan spørgeskemaundersøgelsen således bidrage til at gøre os klogere på temaer i forhold til folkeskolereformens betydning for udbud i og mangfoldighed af fritidstilbud, som kan være relevante at undersøge nærmere for segmenterne. Se bilag 1 for en mere detaljeret redegørelse for metoder og datagrundlag.

Læsevejledning

Kapitel 2 giver et overblik over nogle af de væsentligste konklusioner fra de rapporter, som har undersøgt folkeskolereformens konsekvenser for børn og unges fritidsvaner. Herudover rummer kapitlet en kort gennemgang af mere generelle udviklingstendenser og samfundsmæssige strømninger, som kan have betydning for udviklingen i udbud og mangfoldighed i fritidslivet.

Kapitel 3 sætter fokus på datasættenes resultater. Kapitlet er inddelt i fem hovedafsnit, der hver præsenterer udviklingen inden for 1) idrætsforeninger, 2) spejdergrupper og FDF-kredse, 3) ekspressive aktiviteter, 4) ungdomsskoler og 5) "andre" aktiviteter. Denne analyse er med afsæt i en spørgeskemaundersøgelse samt interviews med kommunale konsulenter fra kultur- og fritid, interview med udbydere af fritidsaktiviteter og sidst interview med nationale forbund.

Kapitel 4 samler op på den overordnede udvikling i udbud og mangfoldigheden af fritidstilbud for den gruppe af udbydere af fritidsaktiviteter, som vi har undersøgt og giver et bud på, hvilken rolle folkeskolereformen har spillet i forhold til denne udvikling.

2. Litteraturgennemgang: folkeskolereform & fritidsliv

På de følgende sider giver vi et kort overblik over nogle af de væsentligste konklusioner fra rapporter om folkeskolereformens betydning for fritidslivet. Der findes en del undersøgelser af folkeskolereformens betydning for børn og unges skoledag med fokus på elevernes læring, bevægelse og trivsel (se f.eks. EVA, 2018 a, b og c; Arendt m.fl., 2017; Jacobsen m.fl., 2017; Nationalt Netværk af Skoletjenester, 2016; Oxford Research, 2016). Fritidsliv og fritidsaktiviteter nævnes imidlertid kun i begrænset omfang, og kun få undersøgelser sætter fokus på folkeskolereformens betydning for elevers brug af fritidsaktiviteter (se f.eks. Arendt & Skov, 2017; Juul & Østergaard, 2017; Musikskoletænk tanken, 2017; CUR, 2016; Kompetencecenter for børn, unge og billedkunst, 2015).

Kapitlet er bygget op omkring to centrale reformelementer, nemlig de længere skoledage og den åbne skole. Vi skitserer, hvilken betydning for fritidslivet tidligere undersøgelser tillægger disse to elementer. Sidst i kapitlet beskriver vi ganske kort nogle af de faktorer, der udover reformen kan have påvirket udviklingen i udbud og mangfoldig i fritidstilbuddene siden 2014.

Længere skoledage

Både før og efter folkeskolereformen blev indført udtrykte flere en bekymring for, om den længere skoledag ville få negativ betydning for børn og unges deltagelse i organiserede fritidsaktiviteter (f.eks. Richter, 2012; Røndbjerg-Christensen, 2013, Kirk, 2013; Børns Vilkår, 2013). Ifølge undersøgelser af, hvordan elevers tilslutning til faste fritidsaktiviteter har udviklet sig efter reformen, kan det imidlertid ikke påvises, at reformen skulle have ændret radikalt på børn og unges fritidsvaner, selvom der er mindre ændringer at spore. Ifølge en undersøgelse fra Center for Ungdomsstudier (herefter: 'CUR') foretaget i 2016 er andelen af børn og unge, der deltager i organiserede fritidsaktiviteter, stort set den samme før som efter folkeskolereformen, dog ser man et lille fald i antallet af aktiviteter, børn og unge er engageret i (Juul & Østergaard, 2017). En undersøgelse fra VIVE konkluderer, at der fra 2014 til 2016 er små men statistisk sikre ændringer i antallet af fritidsaktiviteter, elever deltager i. Rapporten fra VIVE viser desuden en sammenhæng mellem en lang skoledag og elevers deltagelse i fritidsaktiviteter. Elever går således til færre fritidsaktiviteter, hvis de har lange skoledage (Arendt & Skov, 2017). Tidligere forskning fra VIVE har vist en stigning i procentdelen af forældre, som angiver, at de længere skoledage besværliggør deres børns muligheder for at deltage i fritidsaktiviteter uden for skolen (Arendt m.fl., 2017). En undersøgelse af elevers oplevelse af folkeskolereformen fra 2016 viser også, at det særligt er de elever, som bruger meget tid på fritidsaktiviteter, som oplever skoledagene som lange (Nielsen m.fl., 2016).

Den længere skoledag i et udbyderperspektiv

Der er foretaget enkelte undersøgelser af reformens betydning set fra et foreningsperspektiv. Ifølge en undersøgelse fra CUR vurderer flertallet af idrætsforeninger i 2015,

at reformen ikke har haft betydning for dem, mens 17-27 pct. af foreningerne vurderer, at reformen har påvirket dem. 24 pct. svarer fx, at de har ændret deres træningstider som følge af reformen, 17 pct., at de har fået begrænset deres adgang til faciliteter, og 27 pct. angiver, at de har mistet medlemmer som konsekvens af folkeskolereformen (Juul & Østergaard, 2017; CUR, 2016). Undersøgelsen fra CUR blandt idrætsforeninger indikerer endvidere, at idrætsforeninger med store børne- og ungdomsafdelinger med mange hold og mange trænere oplever at være mere pressede end små foreninger – formentlig fordi man i mindre foreninger nemmere kan flytte rundt på holdtider uden at karambolere med andre hold (Juul & Østergaard, 2017; CUR, 2016).

En undersøgelse blandt 212 Københavnske folkeoplysende foreninger foretaget i januar 2016 af Kultur- og Fritidsforvaltningen i Københavns Kommune viser i lighed med CURs undersøgelse, at 34 pct. af foreningerne vurderer, at de længere skoledage har betydet, at de 5-16-årige ikke længere har tid og overskud til at være foreningsaktive. 31 pct. af foreningerne mener endvidere, at folkeskolereformen har haft en negativ indflydelse på antallet af medlemmer i alderen 5 til 16 år. Dog viser samme undersøgelse, at 83 pct. af foreningerne har flere eller det samme antal tilmeldte børn og unge efter folkeskolereformen, som de havde før reformen. Blandt de københavnske foreninger er der således en uoverensstemmelse mellem den faktuelle og den oplevede medlemsudvikling i lyset af reformen (Københavns Kommune, 2016), hvilket illustrerer det vanskelige i at nå frem til entydige konklusioner, når det gælder reformens betydning for fritidslivet.

Overordnet set er der indikationer i den eksisterende forskning på, at de længere skoledage har haft en mindre påvirkning på elevers deltagelse i fritidslivet, således at elever i gennemsnit går til færre aktiviteter end før reformen. Det er imidlertid værd at være opmærksom på, at medlemstallene i idrætsforeninger allerede inden folkeskolereformen var faldende (Rask, 2016), og at Musikskoletænk tankens undersøgelse af udviklingen hos musikskolerne peger i retning af, at frafald kan være en del af en mere generel udvikling, snarere end en konsekvens af folkeskolereformens længere skoledage (Musikskoletænk tanken, 2017).

Den åbne skole

Hvor de længere skoledage har medført, at nogle foreninger har følt sig pressede, har et andet reformelement, nemlig 'den åbne skole', haft positiv indvirkning på nogle fritidstilbud. Den åbne skole, som er et andet centralt aspekt af folkeskolereformen, betyder, at folkeskolen er lovmæssigt forpligtet til at inddrage aktører fra lokalsamfundet såsom idrætsforeninger, erhvervsliv og musikskoler i undervisningen (Undervisningsministeriet, 2018). Samarbejder med eksterne læringsmiljøer skal sikre en mere virkelighedsnær undervisning, skabe variation i hverdagen og bidrage til at tilgodese elever med behov for andre læringsstile, end hvad der traditionelt praktiseres i folkeskolen (Undervisningsministeriet, 2018).

Flest idrætsforeninger samarbejder

Der er foretaget en række undersøgelser af samarbejder mellem skoler og udbydere af organiserede fritidsaktiviteter. Center for Ungdomsforskning har f.eks. udgivet en rap-

port med fokus på elevers læring i den åbne skole, hvor bl.a. ungdomsskolerne nævnes som en vigtig aktør, der kan bidrage positivt til anderledes læring i folkeskolen (Pless & Kofoed, 2016), og EVA (2018a) har i 2018 udgivet en rapport, der kortlægger skolars samarbejder med eksterne læringsmiljøer. Kortlægningen viser, at kulturinstitutioner, virksomheder og idrætsforeninger er de meste udbredte samarbejdspartnere. Den type udbydere af fritidsaktiviteter, som er bedst repræsenteret i den åbne skole, er således ifølge EVA (2018a) idrætsforeninger. Lignende konklusioner finder man i andre undersøgelser. I en rapport fra Syddansk Universitet kan man fx læse, at der blandt landets folkeskoler er en større tendens til at samarbejde med idrætsforeninger end med musikskoler (Ibsen & Levinsen, 2017), og en undersøgelse fra CUR viser, at 65,2 pct. af eleverne angiver, at undervisningen med en ekstern instruktør fandt sted i en idrætstime (Juul & Østergaard, 2017).

En rapport udarbejdet af Oxford Research på vegne af TrygFonden viser, at 23 pct. af skolerne i 2016 vurderer, at bevægelse integreres gennem den åbne skole (Oxford Research, 2016). Ifølge Danmarks Idrætsforbund har en lang række idrætter arbejdet målrettet med at styrke samarbejdet med skoler i forbindelse med åben skole. Umiddelbart efter folkeskolereformens indførsel angav ca. 10 pct. af idrætsforeningerne i CURs undersøgelse, at de havde indgået eller var ved at indgå samarbejde med skoler (Juul & Østergaard, 2017). I dag samarbejder hver fjerde idrætsforening med én eller flere skoler (DIF, 2018).

EVA's kortlægning af samarbejder (2018a) viser desuden, at der er store forskelle med hensyn til, hvilke samarbejdspartnere, der indgår i undervisningen i indskolingen, på mellemtrinnet og i udskolingen. Samarbejder med musikskoler er f.eks. langt mere udbredt i indskolingen end på mellemtrinnet og i udskolingen, mens der i udskolingen særligt er fokus på at samarbejde med virksomheder og erhvervsskoler. I indskolingen er de mest udbredte samarbejdspartnere kulturinstitutioner, idrætsforeninger og musikskoler, på mellemtrinnet er det kulturinstitutioner, idrætsforeninger og virksomheder, mens det i udskolingen er virksomheder, kulturinstitutioner og erhvervsskoler.

Den åbne skole i et udbyderperspektiv

En rapport udarbejdet af Kompetencecenter for børn, unge og billedkunst, som har haft til formål at kortlægge samarbejder mellem billedskoler og folkeskoler i kølvandet på folkeskolereformen, viser, at det er gået langsomt med at udvikle disse samarbejder i de første år efter folkeskolereformen (Mogensen, 2016). Samarbejdet mellem billedskoler og folkeskoler har ifølge rapporten karakter af at være allerede eksisterende samarbejder, der arbejdes videre på i højere grad end nye samarbejder, der er blevet udviklet som følge af den åbne skole. En undersøgelse foretaget af Musikskoletænketanken viser, at meget få musikskoler oplever, at folkeskolerne har prioriteret samarbejdet med dem. Erfaringer fra forskellige kommuner viser ligeledes, at der er behov for at træffe strategiske beslutninger fra politisk side, når det kommer til samarbejdet mellem musik- og folkeskoler (Musikskoletænketanken, 2017).

Andre typer af udbydere, såsom idrætsforeninger, har generelt haft positive oplevelser med at udvikle samarbejder med skoler. F.eks. er en række basketball-forbund gået sammen om at udvikle tilbud til skoler, og gennem skolesamarbejder har basketball-

klubber fået opmærksomhed omkring sporten og flere børne- og ungdomsmedlemmer (Juul & Østergaard, 2017). Også ungdomsskolerne har haft fokus på samarbejde med skolerne, og de har herigennem kunnet fastholde elever (Ungdomsskoleforeningen, 2016).

En stor opgave for frivillige

Udover, at udbydere af nogle typer af organiserede fritidsaktiviteter er mere tilbøjelige til at samarbejde med skoler end udbydere af andre typer aktiviteter, viser en undersøgelse fra CUR (2016) blandt 1612 idrætsforeninger, at idrætsforeningers størrelse har betydning for, hvor sandsynligt et samarbejde med en eller flere skoler er. Større idrætsforeninger med flere ressourcer i form af lønnede medarbejdere indgår oftere i samarbejder med skoler end små foreninger, der udelukkende drives på frivillig basis. Det skyldes bl.a., at det er svært at finde instruktører, som kan stille op i dagtimerne, hvor undervisningen i folkeskolen foregår. Samme undersøgelse viser, at samarbejder sjældent initieres af skolerne. Det vil sige, at man som udbydere i fritidslivet skal være proaktive for at få et samarbejde op at stå, og det kan være en udfordring, hvis der ikke er nogle ansatte til at påtage sig opgaven. Hertil kommer, at den tid og de kompetencer, som det kræver at sætte sig ind i skolernes læringsdagsorden, kan være en udfordring for foreninger, som drives af frivillige (CUR, 2016).

Organisering af samarbejder

En række undersøgelser blandt forskellige udbydere af organiserede fritidsaktiviteter viser, at der på tværs af de forskellige udbydere er en oplevelse af, at samarbejder gennem den åbne skole, især i tiden lige efter reformen, var svære at etablere og helt afhængige af lærere og eksterne underviseres personlige engagement (se f.eks. EVA, 2018b og 2018c; CUR 2016; Ungdomsskoleforeningen, 2016). Dette skyldes ifølge flere undersøgelser, at skolerne, efter folkeskolereformen blev indført, havde travlt med at implementere dens mange forskellige dele, hvorfor etableringen af samarbejder gennem den åbne skole ikke blev prioriteret (EVA 2018b; Musikskoletænketanken 2017; Ungdomsskoleforeningen 2016).

I nogle kommuner har man taget konsekvensen af, at nogle skoler er kommet langsomt fra start i forbindelse med udrulningen af den åbne skole. Der er bl.a. blevet oprettet landsdækkende portaler, hvor udbydere af aktiviteter, der kan indgå i den åbne skole, kan lægge deres tilbud op. Skolerne kan således søge på aktiviteter, som er relevante for dem (se f.eks. skolenivirkeligheden.dk). EVA har i perioden 2016 til 2018 opsamlet erfaringer fra seks kommunale udviklingsprojekter, som er blevet etableret gennem en pulje til arbejdet med åben skole. Disse erfaringer viser bl.a., at kommuner, der har indført portaler med inspiration til samarbejde, ser ud til at have et godt udgangspunkt for at sikre velfungerende samarbejder gennem den åbne skole. Portalerne kan dog ikke stå alene og skal suppleres med andre organisatoriske tiltag. Eksempelvis er ledelsens prioritering af samarbejdstiltag særligt vigtig, således at der fx indlægges en vis fleksibilitet i skemalægningen (EVA, 2018a).

I CURs undersøgelse (Juul & Østergaard, 2017) angiver flere foreninger, at i de kommuner, hvor skolerne har fået ansvaret for at administrere pengene til udrulningen af den åbne skole, indledes samarbejdet ofte med en diskussion af økonomi frem for læ-

ring, pædagogik og trivsel. Nogle idrætsforeninger angiver desuden, at de bevilgede penge er blevet brugt til interne aktiviteter på skolen i stedet for samarbejder med eksterne aktører. Derfor er det ifølge Juul & Østergaard (2017) afgørende, at der findes kommunale puljer, som foreninger kan søge, hvis et øget samarbejde skal fremmes.

Øvrige faktorer, der kan påvirke udbud og mangfoldighed

Mange andre faktorer end folkeskolereformen kan have indflydelse på, hvordan faste organiserede fritidstilbud til børn og unge udvikler sig. I det følgende gennemgår vi nogle af disse faktorer:

- Ændringer i børnetallet
- Skolelukninger
- Samfunds- og ungdomskulturelle strømninger
- Digitale medier
- Skiftende popularitet

Ændringer i børnetallet i et område kan påvirke tilslutningen til foreningslivet, hvilket kan få betydning for udbud og mangfoldighed af fritidstilbud. Også skolelukninger kan have betydning for udbuddet af fritidsaktiviteter. Når børn går i skole langt fra deres hjem, er det ikke sikkert, de kan nå til fodbold i den lokale klub efter skole, og så må de i stedet droppe fritidsaktiviteten eller skifte til en klub tættere på skolen (CUR, 2016). På samme måde kan ændringer i den offentlige transport spille ind på fritidslivet særligt i yderområder. Ifølge en opgørelse fra arbejderbevægelsens erhvervsråd er tæt på 40 skoler lukket alene i 2015 (Pihl & Salmon, 2017).

Også samfunds- og ungdomskulturelle strømninger kan have betydning for fritidslivet. Individualisering og præstationskultur er begreber som ofte bruges, når man taler om børne- og ungdomsliv i dag (fx Illeris m.fl., 2009; Juul & Østergaard, 2016), og flere undersøgelser peger på, at elever i folkeskolen er mere præstationsorienterede end tidligere generationer (fx Østergaard m.fl., 2018; Jensen & Østergaard, 2018 og Twenge, 2018). Dette, sammenholdt med at stadigt større dele af ungdomslivet udspiller sig på digitale platforme, også kan tænkes at have indflydelse på børn og unges deltagelse i faste organiserede fritidsaktiviteter. Danske børn er ifølge en rapport fra WHO blandt dem, der bruger mest tid foran skærmen og mindst tid sammen med deres venner efter skoletid (Jensen, 2016). Den øgede interesse for computerspil og samvær med venner gennem sociale medier kan måske få de klassiske fritidsaktiviteter til at fremstå mindre interessante, ligesom et øget fokus på at skulle præstere i skolen, kan få unge til at fravælge eller skære ned på de faste fritidsinteresser.

Endelig er forskellige fritidsaktiviteter populære til forskellige tider, hvorfor nogle fritidstilbud, uafhængigt af folkeskolereformen, får flere medlemmer, mens andre mister medlemmer. E-sport er et eksempel på en fritidsaktivitet, som har oplevet stor fremgang de seneste år, men også spejder og andre friluftorganisationer oplever stigende medlems-tal (DUF, 2016). Musikskoler har derimod oplevet faldende medlemstal de seneste år (Musikskoletænketanken, 2017), ligesom også foreningsidrætten mister medlemmer – selvom idræt stadig er den fritidsaktivitet, der engagerer flest børn og unge (Pilgaard & Rask 2016, DIF, 2018; Østergaard m.fl., 2018).

Opsamling

I dette kapitel har vi opridset centrale konklusioner fra den eksisterende litteratur om folkeskolereformens betydning for børn og unges fritidsvaner.

Længere skoledage

Flere undersøgelser indikerer, at de længere skoledage har haft en mindre påvirkning på elevers deltagelse i fritidslivet. Elever går i gennemsnit til færre aktiviteter end før reformen, og VIVE (Arendt & Skov, 2017) har kunnet påvise en sammenhæng mellem skoledagens længde og antallet af fritidsaktiviteter, således at elever med lange skoledage går til færre aktiviteter.

Den åbne skole

I forhold til den åbne skole peges der i flere rapporter på, at samarbejde med eksterne læringsmiljøer, herunder udbydere af fritidsaktiviteter, har stået langt nede på skolernes prioriteringsliste de første år efter reformen. Portaler som skolenivirkeligheden.dk kan bidrage til at overskueliggøre samarbejdsmuligheder, men undersøgelser fra bl.a. EVA peger på, at de ikke kan stå alene.

Samarbejder mellem skoler og aktivitetsudbydere kan give foreninger mulighed for at komme i kontakt med nye elevgrupper og således rekruttere nye medlemmer. Flere undersøgelser peger på, at idrætsforeninger er den type aktivitetsudbydere, som er bedst repræsenteret i skolesamarbejderne. Desuden er der i CURs undersøgelse (Juul & Østergaard, 2016) indikationer på, at samarbejder med skoler er mest udbredt i store foreninger med lønnede medarbejdere.

Meget andet end skolereformen har betydning for udviklingen

Endelig har vi i kapitlet beskrevet, hvordan det er vigtigt at være opmærksom på, at ændringer i børn og unges aktivitetsmønstre kan skyldes meget andet end længere skoledage og tættere samarbejde mellem skoler og aktivitetsudbydere. Ændringer i børnetal, skolelukninger osv. kan fx have betydning, ligesom forskellige ungdomskulturelle tendenser kan have indflydelse på, hvad der er populært at bruge sin fritid på, og hvad der ikke er. Den pointe er vigtig at have in mente i næste kapitel, hvor vi baseret på spørgeskema- og interviewundersøgelsen ser på udviklingen i en række fritidstilbud.

3. Udviklingen i fritidstilbud

I dette kapitel gennemgår vi udviklingen i de fem segmenter af fritidsudbydere. Vi ser på udvikling i medlemstal, udbud og mangfoldighed i tilbud samt samarbejder med lokale skoler. I alt har 134 fritidsudbydere deltaget i spørgeskemaundersøgelsen. 20 af dem er efterfølgende blevet interviewet. Fordelingen af spørgeskemarespondenter i de fem segmenter ser således ud:

- 47 idrætsforeninger
- 25 spejdergrupper og FDF-kredse
- 29 ekspressive aktiviteter (dækker musik-, billed- og teaterskoler)
- 16 ungdomsskoler
- 17 "andet" (dækker e-sport, rollespil, 4H samt religiøse og politiske ungdomsorganisationer)

Idrætsforeninger

47 idrætsforeninger har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen. Foreningerne varierer i størrelse, type af aktivitet, samt hvilken størrelse kommune, de ligger i. Medlemstallene i foreningerne svinger fra tyve medlemmer i alderen 6-18 år i mindre, enkeltstrengede foreninger til over tusind medlemmer i store, flerstrengede foreninger.

Blandt de idrætsforeninger, som har deltaget i undersøgelsen, angiver størstedelen, at de har oplevet en medlemsstigning. Tabel 1 viser idrætsforeningernes vurdering af medlemsudviklingen i perioden 2014 til 2018:

Tabel 1: Udviklingen i antallet af medlemmer/indskrevne brugere i alderen 6-18 år i perioden 2014-2018	I alt: 40¹	Procent
Det er steget med mere end 20%	14	35
Det er steget med mellem 6% og 20%	5	13
Det er uændret, +/-5%	14	35
Det er faldet med mellem 6% og 20%	5	13
Det er faldet med mere end 20%	2	5

Tabellen er en sammenkobling mellem spørgsmål 12 og spørgsmål 13 fra spørgeskemaet. I spørgsmål 12 spørges foreningerne: *Hvor mange ungdomsmedlemmer/indskrevne brugere i alderen 6-18 år har der været i jeres organisation/institution/forening i følgende år? Sæt kryds ud for årstallene, 2014, 2016 og 2018, og angiv ca. antal medlemmer.* De, som ikke har kunnet svare på spørgsmål 12, har fået muligheden for at angive udviklingen i procent for den samlede periode i spørgsmålet *Hvordan vurderer du, at udviklingen i antallet af medlemmer/indskrevne brugere, har været i perioden 2014-2018?*

¹ Som det fremgår af tabellen, 'mangler' der syv respondenter i forhold til, hvor mange idrætsforeninger, som har besvaret spørgeskemaet. Disse respondenter har ikke besvaret spørgsmålet om, hvor mange medlemmer, de havde i 2014, hvilket kan skyldes flere ting. En forklaring kan være, at foreningen først er blevet etableret efter 2014 og en anden forklaring kan være, at vedkommende, som har besvaret spørgeskemaet, af forskellige årsager ikke har haft adgang til medlemstallene for foreningen fra før 2016.

Næsten halvdelen (48 pct.) af idrætsforeningerne i denne undersøgelse har oplevet en medlemsstigning i perioden 2014 til 2018, omkring en tredjedel (35 pct.) har ikke oplevet en ændring i medlemstallene, mens færre (18 pct.) har oplevet et fald på 6 pct. eller mere i perioden. Der kan være forskellige årsager til, at mange foreninger har oplevet stigende medlemstal. Det følgende citat fra et interview med en leder af en kajakklub i en lille kommune viser, at der er flere forskellige faktorer, som har spillet ind på stigningen i klubbens medlemstal:

Det er faktisk en fordobling procentmæssigt. Der var en god periode, hvor vi stoppede for indtag, ikke helt officielt men sådan rimeligt, fordi vi ikke havde instruktører nok. Vi var kun to. Og så da vi begyndte at åbne lidt mere igen, så begyndte folk at strømme til. Så på den måde, så har det været rart. Vi har også haft en masse udskiftning, der har været rigtig mange, der kommer og så finder ud af, at det ikke er noget for dem. Det er en lidt hård sport også på grund af der, hvor vi ligger med strøm og sådan noget.

Antallet af instruktører, generel interesse og det, at kajak ifølge foreningsformanden er en "lidt hård sport", er altså alle faktorer, som ser ud til at have haft en betydning for foreningens medlemstal. I en svømmeklub i en stor kommune har man også oplevet en stigning i medlemstallene, særligt for de yngste elever i folkeskolen. Derudover har klubben fået adgang til flere svømmehaller i lokalområdet, hvilket gør, at de kan oprette flere hold. Samtidig er de blevet bedre til at fylde holdene op. På spørgsmålet om, hvorvidt svømmeklubben har oplevet, at folkeskolereformen har haft en betydning for klubbens medlemstal, svarer en repræsentant følgende:

Vores konklusion var, da vi blev spurgt [...] da folkeskolereformen havde kørt 1, 2 og 3 år, har det haft en effekt på medlemstallene? Og det har vi ikke kunnet se. Vi har ikke kunnet se, at vi har fået færre medlemmer som følge af folkeskolereformen.

Andre foreningsrepræsentanter fortæller, at det er svært at vurdere reformens betydning for udviklingen i medlemstal, da medlemstal påvirkes af en række faktorer, herunder adgang til faciliteter, kapacitet i foreningen, udbud af fritidsaktiviteter i området, antallet af frivillige mv. I nogle tilfælde nævnes der i interviews med idrætsudbydere, at også det øgede fokus på motionsidræt og fitness kan skabe konkurrence for andre fritidsaktiviteter.

Nye tiltag skaber udvikling trods udfordringer med lange skoledage

Meget tyder på, at mange idrætsforeninger løbende udvikler og tilpasser sig. Kun to idrætsforeninger ud af de i alt 47, som har deltaget i undersøgelsen, angiver, at de 'ikke har gjort noget' mellem 2014 og 2018. Tabel 2 nedenfor viser, hvordan idrætsforeningernes svar fordeler sig.

Tabel 2: Har I som organisation/institution/forening i perioden 2014 til 2018 gjort noget af følgende – du må sætte mere end ét kryds:	I alt: 47	Procent
Vi har rekrutteret nye undervisere/instruktører/trænere mv.	35	75%
Vi er blevet bedre til at kommunikere på de unges præmisser (f.eks. gennem sociale medier som Facebook mv.)	32	68%
Vi har oprettet flere hold/aktiviteter	28	60%
Vi har udviklet nye typer af aktiviteter/tilbud	22	47%
Vi har lavet strategiske samarbejder med skolen/Åben skole	21	45%

Tabel 2: Har I som organisation/institution/forening i perioden 2014 til 2018 gjort noget af følgende – du må sætte mere end ét kryds:	I alt: 47	Procent
Vi har forbedret vores faciliteter	20	43%
Vi har lavet strategiske samarbejder med andre (f.eks. andre foreninger, SFO'er mv.)	13	28%
Vi har lukket hold/aktiviteter	13	28%
Vi har organiseret aktiviteterne, så de ligger i forlængelse af den længere skoledag	12	26%
Andet	8	17%
Vi har ikke gjort noget	2	4%

Tabellen viser, at en stor del af idrætsforeningerne, ligesom kajakklubben i ovenstående afsnit, har rekrutteret nye trænere og instruktører. For den førnævnte kajakklub var netop rekrutteringen af nye instruktører særlig nødvendig for at kunne efterkomme den stigende søgning til foreningen. Flere idrætsforeninger nævner dog i både interview og fritekst i spørgeskemaet, at det i løbet af de sidste fire år er blevet sværere at rekruttere trænere og undervisere, og at de har været nødt til at tilpasse deres holdtider til de længere skoledage. Flere idrætsforeninger tilkendegiver både i fritekstfelter i spørgeskemaet, såvel som i interviewene, at de længere skoledage nogle gange skaber udfordringer i forhold til adgangen til relevante faciliteter. I en idrætsforening fortæller man f.eks.:

Det har betydet, at vi har fået senere adgang til at bruge skolens hal på hverdage, og at nogle instruktører [skolelærere] ikke længere har kunnet starte hold allerede kl. 15, men at start på hold er rykket til kl. 16.

Til gengæld oplever både kommunale konsulenter og nationale forbund, at idrætsforeningerne generelt har været gode til at tilpasse sig generelle samfundsændringer såvel som ændringer, der specifikt har med folkeskolereformen at gøre. Hos DIF oplever man følgende:

Det er vores klare opfattelse, at man nogle steder hurtigt fik aktiviteterne tilpasset til en ny virkelighed, men reelt har skolereformen næppe haft den store indflydelse på variationen i udbuddet af aktiviteter. Her spiller den stadig tidligere specialisering måske en vigtig rolle, fordi det betyder, at det i dag reelt ofte er svært at kombinere to idrætter.

Ligeledes fortæller en konsulent på idræts- og fritidsområdet i en mellemstor kommune, at han oplever, at foreningerne i kommunen har gjort sig umage med at lægge aktiviteter, så de passer til elevernes nye skemaer, og at der i det hele taget har været en form for innovation i forhold til at tiltrække og fastholde eleverne. Det kan både handle om at skabe nye og attraktive aktiviteter, og det kan handle om små justeringer i måden, man organiserer aktiviteter på. En repræsentant for en gymnastikforening i samme kommune fortæller, at de har flyttet træningstiden og indlagt madpauser på de hold, der træner mere end en time, men at de lange skoledage ellers ikke har haft betydning for hverken medlemstal, udbud eller variation i tilbuddene. I en svømmeklub i en stor kommune har den længere skoledag betydet, at de er blevet nødt til at starte holdene senere på dagen, så både elever og hjælpetrænere kan nå det. Tilsyneladende er det lykkedes klubben at organisere sig ud af udfordringen således, at lukningen af hold ikke har betydet en nedgang i medlemstallet. En repræsentant fra svømmeklubben fortæller:

Så det har betydet, at de hold [der starter 15.30] kan vi simpelthen ikke få svømmere til at gå på længere ... Og det er i stigende grad svært at få trænere og hjælpetrænere til at møde 15.30, fordi de selv typisk er i skole af en eller anden art ... Men på det totale medlemstal har vi de år ikke kunne se, at det har påvirket ... Om det så er fordi, at vi har været dygtige til at få dem ind andre steder, det må det jo nok være.

Gymnastikforeningen og svømmeklubben er eksempler på fritidstilbud, som er blevet nødt til at ændre på noget, som følge af de længere skoledage, men som er lykkedes med at gøre det på en måde, hvor det tilsyneladende ikke har haft de store konsekvenser for holduddbuddet i klubben eller antallet af medlemmer i folkeskolealderen. Dette billede fremgår også af datamaterialet fra spørgeskemaet, hvor over en tredjedel af idrætsforeningerne vurderer, at deres udbud af aktiviteter til både indskolingen, mellemtrinnet og udskolingen er steget. Spørgsmålet er, om det har noget med reformen at gøre.

Spørger man idrætsforeningerne, angiver størstedelen, at folkeskolereformen hverken har haft den store betydning for deres udbud af aktiviteter eller variationen i dem.

Tabel 3: På en skala fra 1-5, hvor 1 er 'slet ikke' og 5 er 'i meget høj grad', i hvor høj grad vurderer du så, at folkeskolereformen har haft betydning for følgende	1	2	3	4	5
Folkeskolereformen har haft betydning for hvor mange hold/aktiviteter, vi tilbyder	14 (33%)	12 (28%)	10 (24%)	4 (10%)	2 (5%)
Folkeskolereformen har betydning for hvilke hold, vi tilbyder	22 (51%)	9 (21%)	6 (14%)	4 (10%)	1 (3%)

I spørgeskemaet har foreningerne haft mulighed for at vælge 'ved ikke', hvilket fire foreninger har svaret ved begge spørgsmål. I tabellen vises kun de besvarelser fra foreninger, som har vurderet, om folkeskolereformen har haft en betydning. Procenterne er således udregnet for 43 foreninger.

Tabellen understreger pointen om, at det lykkes de fleste foreninger, at organisere sig ud af de udfordringer som folkeskolereformen, og især de længere skoledage, medfører.

Idrætsforeningers samarbejde med folkeskoler

En anden del af folkeskolereformen, som flere idrætsforeninger også forholder sig til, er samarbejdet gennem åben skole. Som det fremgår af tabel 4 herunder, samarbejder størstedelen af de adspurgte idrætsforeninger med en eller flere lokale skoler.

Tabel 4: Har I som organisation/institution/forening et samarbejde med en eller flere lokale skoler?	I alt: 47	Procent
Ja	34	72
Nej	9	19
Samarbejdet er under etablering	4	9

Af de 34 foreninger, som angiver at have et samarbejde med en eller flere skoler, har 14 foreninger (41 pct.) indgået samarbejdet efter 2015, 10 foreninger (29 pct.) har indgået samarbejdet i umiddelbar forlængelse af skolereformen (2014-2015) og 10 for-

eninger (29 pct.) har indgået samarbejdet før folkeskolereformen trådte i kraft i august 2014.

Datamaterialet fra spørgeskemaet viser, at 19 ud af de 34 idrætsforeninger, der samarbejder med en eller flere skoler, samarbejder om længerevarende forløb i forbindelse med undervisningen. 14 ud af 34 bidrager til events, projektuger eller temadage. En tidligere undersøgelse af åben skole-samarbejder indikerede, at de fleste samarbejder var eventbaserede (se Juul & Østergaard 2017), men det gør sig altså ikke gældende for den gruppe af idrætsforeninger, der har deltaget i denne undersøgelse.

Helt konkret kommer samarbejderne til udtryk på forskellige måder: hos en flerstrengt idrætsforening i en lille kommune var man eksempelvis bekymret for, om man ville miste hjælpelærere fra de ældste klasser på grund af de længere skoledage. Derfor indgik foreningen et samarbejde med skolen således, at skole og forening samarbejder om et valgfag, der skal bidrage til fortsat interesse for foreningslivet og fastholde de unges lyst til at være trænere.

I en gymnastikforening i en mellemstor kommune overvejer man, hvordan man kan få yderligere gavn af den åbne skole. En repræsentant for foreningen fortæller:

Det, som kunne være rigtig spændende, er det der med, at de [folkeskolelærerne] kender børnene og forældrene. Så kunne vi blive enige om sammen, at det gode børneliv også indeholder en fritidsaktivitet, sådan så lærerne egentlig rekrutterede til foreningen, så vi lærer dem, at det gode børneliv er at være foreningsaktiv. Vi har et drengehold med 10 på, men der er plads til 20. Hvordan er det så, vi får kommunikeret ud, at der er plads? Altså kunne det være ved at samarbejde med læreren? Så ville vi også have mulighed for at arbejde med nogle kendetegn ved børnene. Det synes jeg kunne være ret spændende at prøve.

Citatet giver et indblik i, hvordan man nogle steder i foreningslivet forsøger at nytænke samarbejdet med skolerne, således at samarbejdet også bliver til gavn for foreningslivet. Lederen af en nystartet basketballklub i en stor kommune italesætter ligeledes det strategiske element i åben skole-samarbejder, hvorved foreninger gennem åben skole kan blive mere synlige og etablere et kendskab til foreningen hos børnene på skolerne. En del idrætsforeninger ser således den åbne skole som en mulighed for at komme i kontakt med nye potentielle medlemmer, som måske ikke af sig selv ville opsøge foreningen eller foreningslivet i det hele taget.

En konsulent på idræts- og fritidsområdet i en stor kommune fortæller desuden, at den åbne skole og de 45 minutters motion og bevægelse i hendes optik bidrager til at legitimere foreningernes tilstedeværelse på skolerne. Hun siger følgende:

Det her med, at foreningerne er mere interesserede i dag, der tror jeg faktisk, at folkeskolereformen har noget at sige, fordi de kan se, at de her elementer – åben skole og understøttende undervisning og i vores tilfælde også 45 minutters bevægelse – legitimerer dem og gør dem til en vigtig part. Så jeg tror, det har meget at sige, at de kan henholde sig til de her elementer, og at de kan argumentere for dem ind i en skolesammenhæng. Det er en rigtig positiv side af det set fra foreningernes vinkel. At der er plads til

det her. Hvor det før kun var i idrætstimerne, så kan de faktisk tale ind i mange sammenhænge i skolen i dag, og det bliver de mere og mere bevidste om.

I en cykelklub i en stor kommune oplever de ligeledes, at de har kunnet bruge det øgede fokus på motion og bevægelse på skolerne, som et argument for at intensivere og udvikle samarbejdet med skolerne og således tilbyde forløb til flere forskellige klassetrin. Det tyder på, at foreningerne er blevet bedre til at tale sig selv ind i skolekonteksten, så skolerne i højere grad kan se, hvad foreningslivet kan bidrage med.

Udfordringer i samarbejderne

Selvom flere idrætsforeninger italesætter mange positive aspekter af samarbejder med folkeskolerne, står flere foreninger med en række udfordringer, når det gælder samarbejderne. Knap en tredjedel, 12 ud af de 34 foreninger, der samarbejder med skolerne, i spørgeskemaet angiver, at det er en udfordring, at skolerne efterspørger aktiviteter i dagtimerne. En idrætsforening i en lille kommune forklarer eksempelvis, at de har et samarbejde med den lokale skole, men samarbejdet afhænger af de frivilliges beskæftigelse. En udfordring for idrætsforeningen i den lille kommune lyder eksempelvis, at de ikke kan lave samarbejder om formiddagen, fordi formanden selv er folkeskolelærer og underviser i andre fag i det tidsrum. Formanden nævner dog, at en løsning på denne udfordring kunne være, at DBU i fremtiden kunne komme ud og tilbyde undervisning i skoletiden, men med idrætsforeningen som den primære samarbejdspartner.

Andre udfordringer, som idrætsforeningerne pointerer, er, at samarbejder ofte kræver ekstern finansiering, fordi hverken skole eller forening har de økonomiske ressourcer til at etablere et samarbejde. Selv hvis økonomien er på plads, er det imidlertid ikke altid nok. En svømmeklub i en stor kommune fortæller i et interview, at de gennem kommunale puljer fik finansieret åben skole-samarbejder, men at de efter tre år valgte at stoppe samarbejderne, fordi tilslutningen til samarbejdet både på skolerne og i forvaltningen var forsvundet.

Opsamling

Der var en del bekymring op til vedtagelsen af folkereformen: kommer børn og unge til at fravælge foreningsidrætten som følge af de lange skoledage? Og bliver det mon muligt fortsat at rekruttere frivillige? Noget tyder på, at foreningsidrætten, efter at reformen er trådt i kraft, i vid udstrækning har accepteret den nye virkelighed og på pragmatisk vis forsøgt at bruge de muligheder, som ligger i skolereformen. Det er i hvert fald det billede, der tegner sig hos de 47 idrætsforeninger, som har deltaget i undersøgelsen.

Direkte adspurgt om reformen har haft betydning for såvel, *hvilke* som *hvor mange* hold, der lokalt udbydes, angiver ca. 15 pct., at det har haft betydning. Det er en noget mindre andel end i 2015. Her angav 24 pct. af foreningerne, at de havde ændret træningstider, og 27 pct. angav, at de havde mistet medlemmer (CUR, 2016). Det tyder på, at folkeskolereformen med årene er begyndt at fylde mindre.

To ud af tre (68 pct.) af de foreninger, der har været med i undersøgelsen angiver, at de er blevet bedre til at kommunikere og halvdelen (47 pct.) angiver, at de har udviklet nye aktiviteter. Handler det om skolereformen? Det kan vi ikke sige noget om, men det

fremgår tydeligt, at der i foreningsidrætten bliver arbejdet med såvel at optimere som at udvikle nye produkter. Et af de produkter som en stadig stigende del af foreningsidrætten har taget til sig er den åbne skole, hvor især modellen med fokus på at etablere forløb har vundet indpas i stadig flere foreninger.

I idrætsforeningerne er det sjældent, at man hører folkeskolereformen som en væsentlig forklaringsmodel i forhold til de udfordringer, man i foreningslivet kan have med at fastholde børn og unge. I foreningerne er der i langt højere grad fokus på at forbedre kvaliteten af træningen, da unge i højere grad går til en fritidsaktivitet for at blive bedre. Den sekundære gevinst er det relationelle med vennerne, som skabes til fritidsaktiviteten (Østergaard & Juul, 2016). Derfor ser foreningerne den primære udfordring i at finde trænere, der kan motivere og udvikle børnene i idrætsforeningerne.

Hvor folkeskolereformen for nogle år siden blev anset som en trussel mod foreningsidrætten, er tendensen i stadigt stigende grad gået mod en accept af reformen som et givent grundvilkår, men også i stadigt stigende omfang som en mulighed for at dæmme op for udfordringen fra såvel fitnesscentre som tilbud på diverse online platforme. Det voksende antal formaliserede samarbejder mellem skole og foreningsliv indikerer, at stadig flere foreninger ser den åbne skole som en mulighed for at profilere deres aktiviteter. Og stadig flere, især blandt de mindre idrætsgrene, oplever også have succes med samarbejdet. Det er dog ikke uden udfordringer, da de fleste idrætsforeninger drives af frivillige.

Spejder og FDF

25 spejdergrupper/FDF-kredse har deltaget i denne undersøgelse. En del af disse spejdergrupper og FDF-kredse er små grupper med under 50 medlemmer i aldersgruppen 6-18 år. En spejdergruppe med mere end 100 medlemmer er således en 'stor spejdergruppe' i dette datasæt.

Nedenstående tabel viser, hvordan medlemsudviklingen har været i perioden 2014 til 2018 for de spejdergrupper og FDF-kredse, som har deltaget i undersøgelsen.

Tabel 4: Udviklingen i antallet af medlemmer/indskrevne brugere i alderen 6-18 år i perioden 2014-2018	I alt: 25	Procent
Det er steget med mere end 20%	8	32
Det er steget med mellem 6% og 20%	6	24
Det er uændret, +/- 5%	6	24
Det er faldet med mellem 6% og 20%	1	4
Det er faldet med mere end 20%	4	16

Tabellen er en sammenkobling mellem spørgsmål 12 og spørgsmål 13 i spørgeskemaet. I spørgsmål 12 spørges grupperne: *Hvor mange ungdomsmedlemmer/indskrevne brugere i alderen 6-18 år har der været i jeres organisation/institution/forening i følgende år? Sæt kryds ud for årstallene, 2014, 2016 og 2018, og angiv ca. antal medlemmer.* De, som ikke har kunnet svare på spørgsmål 12, har fået muligheden for at angive udviklingen i procent for den samlede periode i spørgsmålet: *Hvordan vurderer du, at udviklingen i antallet af medlemmer/indskrevne brugere, har været i perioden 2014-2018?*

Af tabellen fremgår det, at over halvdelen (56 pct.) af spejdergrupperne/FDF-kredsene har oplevet en stigning på 6 pct. eller mere i antallet af medlemmer i aldersgruppen 6 til 18 år. Godt en fjerdedel (24 pct.) har ikke oplevet en betydelig ændring i medlems-tallet og en femtedel har oplevet et fald på 6 pct. eller mere. Det store antal af grupper, som har oplevet en stigning i antallet af medlemmer, kan måske til dels forklares ved, at mange af grupperne også er relativt små. En af spejdergrupperne i undersøgelsen er f.eks. vokset fra 12 medlemmer i aldersgruppen til 35 medlemmer siden 2014, hvilket er en stigning på ca. 66 pct. Stigningen stemmer fint overens med tal fra Dansk Ungdoms Fællesråd (DUF), som ser en tendens til fremgang blandt spejder- og friluftorganisationer (DUF, 2016).

Spejdergrupperne, som er interviewet i denne undersøgelse, fortæller også om medlemsfremgang. I en stor kommune fortæller en spejdergruppe f.eks., at gruppen er vokset fra 30 medlemmer i 2014 til 50 i 2016 og 65 i 2018. Her forklarer de fremgangen med stor tilflytning til området. I en lille kommune er det ligeledes lykkedes for en spejdergruppe at tiltrække flere medlemmer, fordi man, som en leder fra spejdergruppen siger, er blevet bedre til "at tale et sprog, de (unge) forstår", samt at bruge bl.a. Facebook til at kommunikere med potentielle nye medlemmer. I en mellemstor kommune forklarer formanden for spejdergruppen, at deres medlemstal er uændret for indskoling og mellemtrin, men at der er sket en mindre stigning for børn i udskoling. Spejderlederen forklarer:

Det er, fordi vi har bygget vores spejdergruppe op i løbet af de sidste 10 år, så de er bare blevet ældre, så det vil sige, vi forsøger at fastholde dem. Så det er super positivt. Og vi bruger rigtig mange ressourcer på at undgå, at de falder fra, altså rigtig mange. Det er blandt andet derfor, vi har lavet det her havkajak, og vi har lavet trækltring og nogle andre tilbud, så vi bygger nogle flere ting på.

Spejderlederen vurderer, at årsagen til stigningen i gruppen hænger sammen med spejdergruppens fokus på udvikling af nye aktiviteter for at gøre det attraktivt for de ældre børn at forblive spejdere.

Nye tiltag skaber udvikling

Nedenstående tabel viser, hvad spejdergrupperne/FDF-kredsene har gjort i perioden 2014 til 2018:

Tabel 5: Har I som organisation i perioden 2014 til 2018 gjort noget af følgende:	I alt: 25	Procent
Vi er blevet bedre til at kommunikere på de unges præmisser (f.eks. gennem sociale medier som Facebook).	17	68
Vi har rekrutteret nye undervisere/instruktører/trænere mv.	13	52
Vi har forbedret vores faciliteter	11	44
Vi har udviklet nye typer af aktiviteter/tilbud	10	40
Vi har lavet strategiske samarbejder med andre (f.eks. andre foreninger, SFO'er mv.)	5	20
Vi har oprettet flere hold/aktiviteter	5	20
Vi har ikke gjort noget	3	12

Tabel 5: Har I som organisation i perioden 2014 til 2018 gjort noget af følgende:	I alt: 25	Procent
Vi har lavet strategiske samarbejder med skolen/Åben skole	2	8
Vi har lukket hold/aktiviteter	2	8
Vi har organiseret aktiviteterne, så de ligger i forlængelse af den længere skoledag	1	4

Respondenterne har kunnet sætte mere end ét kryds. Procenterne er udregnet i forhold til, hvor mange ud af gruppen af spejdere og FDF, der har sat et kryds ud for pågældende kategori. Tabellen er rangeret højest til lavest.

Af tabellen fremgår det, at flest grupper 1) er blevet bedre til at kommunikere på de unges præmisser, 2) har rekrutteret nye undervisere/instruktører/trænere og 3) har forbedret deres faciliteter. I forhold til undersøgelsens overordnede spørgsmål om, hvordan udbuddet og variationen af tilbud ser ud i dag, viser tabellen, at 10 ud af de 25 grupper (40 pct.) har udviklet nye tilbud, mens halvt så mange (20 pct.) har oprettet flere hold. Ligeledes forklarer en spejderleder i et interview, at de lægger meget energi i at udvikle aktiviteter, der fastholder nuværende ældre elever. Ser vi desuden på, hvordan udbuddet af aktiviteter har udviklet sig for henholdsvis indskoling, mellemtrin og udskoling, angiver flest grupper (44 pct.), at deres udbud af aktiviteter er steget lidt eller meget for udskolingselever.

Til spørgsmålet om, hvorvidt folkeskolereformen har haft en indflydelse på udbuddet af og variationen i de aktiviteter, som spejdergrupperne og FDF-kredsene tilbyder, svarer størstedelen, at folkeskolereformen ikke har haft nogen betydning. Tabel 6 herunder viser deres besvarelser.

Tabel 6: På en skala fra 1-5, hvor 1 er 'slet ikke' og 5 er 'i meget høj grad', i hvor høj grad vurderer du så, at folkeskolereformen har haft betydning for følgende:	1	2	3	4	5	Ved ikke
Folkeskolereformen har haft betydning for hvor mange hold/aktiviteter, vi tilbyder	16 (64%)	0 (0%)	3 (12%)	1 (4%)	2 (8%)	3 (12%)
Folkeskolereformen har betydning for hvilke hold, vi tilbyder	18 (72%)	2 (8%)	2 (8%)	1 (4%)	0 (0%)	2 (8%)

Tabellen understreger pointen om, at det ikke er forhold, der kan relateres til folkeskolereformen, der har betydning for udviklingen hos spejdergrupper og FDF-kredse. Det er i højere grad forhold såsom kommunikation og øget kvalitet af indhold i aktiviteterne, der er afgørende for spejdergruppernes og FDF-kredsens positive udvikling.

Få spejdergrupper- og FDF-kredse på folkeskolerne

Kun 2 ud af de 25 spejdergrupper og FDF-kredse, svarende til 8 pct., samarbejder med lokale skoler. Nedenstående tabel viser, hvordan grupperne har svaret i forhold til samarbejder med en eller flere lokale skoler:

Tabel 7: Samarbejder I med lokale skoler?	I alt: 25	Procent
Ja	2	8
Nej	19	76
Samarbejdet er under etablering	4	16

Som det fremgår af tabellen, er det omkring tre ud af fire (76 pct.) af de spejdergrupper og FDF-kredse, som har deltaget i undersøgelsen, der ikke samarbejder med en skole. Manglende samarbejde med skolerne skyldes især mangel på ledere, der er til rådighed på de tidspunkter, skolerne efterspørger (74 pct.), samt manglende ressourcer i foreningerne (53 pct.). Interviewene med spejdergrupperne understreger dette. En leder af en spejdergruppe i en stor kommune forklarer:

Der er ikke nogen af vores frivillige, der har mulighed for at være frivillige i arbejdstiden, for de har alle et arbejde ved siden af ... Som spejderbevægelse er vi baseret på frivillig arbejdskraft. Vi vil ikke betale vores ledere for at være spejderledere. Det er et grundlæggende princip i spejderbevægelsen og hos os, så derfor ser vi ikke et potentiale i at skulle løskøbe vores ledere til at kunne agere inden for almindelig arbejdstid.

Der er således både en praktisk barriere – i forhold til tidspunkterne for aktiviteterne – men også en mere ideologisk barriere i forhold til ikke at ville give køb på et princip om frivillighed. Disse to forhold blandt flere andre gør det svært for nogle spejdergrupper at gå ind i åben skoleforløb. Udover udfordringen i forhold til frivillige, forklarer en af spejderlederne, at det også er en udfordring, at de aktiviteter, som spejderne laver, er vanskelige at rykke ud i en skolegård, da de ofte er afhængige af vand og skov for at præsentere, hvad de faktisk laver som spejdere. Dette er også oplevelsen i en mellemstor kommune, hvor en konsulent forklarer, at det er en udfordring for samarbejderne, når udbydere af fritidsaktiviteter vil præsentere indhold, som skolen ikke har de rette faciliteter til at understøtte. En af respondenterne fra spørgeskemaundersøgelsen skriver, at de ikke samarbejder med skoler pga. afstanden mellem dem og skolerne.

Nogle kommuner er opmærksomme på sådanne geografiske udfordringer og har derfor gjort det muligt for foreninger at søge penge til transport. Der er desuden nogle af de spejdergrupper og FDF-kredse, der har deltaget i undersøgelsen, som angiver, at de ikke har et behov for at samarbejde med skolerne. En spejdergruppe svarer f.eks. til et spørgsmål om, hvorfor de ikke samarbejder med skoler:

Der har ikke været nogen kontakt fra de lokale skoler, og da antallet af spejdere stiger stille og roligt, har vi ikke selv set noget behov for at etablere et samarbejde.

Spejdergrupperne og FDF-kredsene, som har deltaget i undersøgelsen, samarbejder altså ikke så ofte med skolerne, men enkelte interviews peger på, at det måske kan ændre sig i de kommende år. En konsulent i en stor kommune, som står for at hjælpe samarbejder mellem skoler og foreningsliv på vej, fortæller f.eks., at flere og flere spejdere begynder at kunne se sig selv i skolesamarbejderne, hvor det ellers primært har været idrætsforeninger, som har samarbejdet med skolerne. I en spejdergruppe i en lille kommune fortæller de ligeledes, at de lige er blevet opmærksomme på muligheden for at indgå skolesamarbejder, og at de en enkelt gang er gået sammen med nabogruppen

om at lave noget på den lokale skole. Til spørgsmålet om, hvorvidt det er noget, de vil gøre mere af i fremtiden, lyder svaret:

Ja, 100 procent. Og også gennem ungdomsskolen. Vi er i gang med at udvikle et arrangement om madlavning i naturen i samarbejde med ungdomsskolen ... Det har ikke givet nye medlemmer endnu, men det kommer det forhåbentlig til.

Lange skoledage

Ingen af de interviewede spejdergrupper giver udtryk for at være direkte berørte af den længere skoledag, fordi de, ligesom de fleste andre spejdergrupper og FDF-kredse, enten mødes om aftenen eller i weekenderne. Alligevel er flere inde på, at de indirekte mærker konsekvenserne af de længere skoledage i form af trætte og travle børn og unge. Flere grupper giver udtryk for, at de længere skoledage således indirekte har ført til, at børn dropper spejderaktiviteten. En spejdergruppe, som oplever faldende medlemstal, svarer i spørgeskemaundersøgelsen, at skolereformen har betydet et lavere medlemstal, og at forældrene melder tilbage, "at de små ikke orker foreninger", fordi de er trætte efter en lang skoledag. Også i spejdergrupper, hvor det går godt, fortæller ledere om trætte og stressede børn og udmeldelser som følge af de længere skoledage. Endelig giver en leder i en spejdergruppe i en kommentar i spørgeskemaet udtryk for, at de længere skoledage fører til konkurrence mellem fritidsaktiviteterne, og den konkurrence taber spejderne ofte.

Opsamling

Det går godt for spejderne på landsplan og det gør det også overordnet set for de 25 spejdergrupper, som har medvirket i denne undersøgelse. Over halvdelen har oplevet stigende medlemstal for børn og unge i folkeskolealderen. Mange angiver, at de er blevet bedre til at kommunikere med de unge, at de har tiltrukket nye ledere, fået bedre faciliteter, og 40 pct. svarer, at de har udviklet nye tilbud.

Det store flertal mener imidlertid ikke, at reformen har haft nogen betydning hverken for, hvor mange eller hvilke aktiviteter de kan tilbyde, og meget få spejdergrupper indgår samarbejder som en del af den åbne skole. I interviewene er der enkelte indikationer på, at det er ved at ændre sig, men indtil videre er der ikke meget i vores materiale, som tyder på, at den åbne skole har haft betydning for hverken udbud eller mangfoldighed i spejderbevægelsen.

Selvom de fleste spejdergrupper/FDF-kredse mødes om aftenen, og de færreste derfor har måttet foretage ændringer som konsekvens af de længere skoledage, er trætte og travle børn en gennemgående oplevelse blandt spejderledere, som på den front oplever en forskel fra før reformen. Enkelte fortæller, at de længere skoledage har fået medlemmer til at stoppe, men der er ikke i vores data noget, som tyder på, at de har påvirket udbud og mangfoldighed i spejdernes tilbud.

Spejderbevægelsen oplever fremgang, men den kan ikke umiddelbart tilskrives folkeskolereformen. Hvad fremgangen så skyldes kan vi ikke sige med sikkerhed, men baseret på spejdernes egne svar på, hvad de har gjort i perioden efter reformen, kunne nogle bud være, at mange spejdergrupper har arbejdet mere målrettet med kommunikation,

lederrekruttering og udvikling af nyt indhold. Desuden beskriver DUF (2016) en generelt voksende interesse for natur og friluftsliv, som spejderbevægelsens fremgang formentlig også skal ses i lyset af.

Ekspressive aktiviteter

29 udbydere af ekspressive aktiviteter har besvaret spørgeskemaet, og disse omfatter både kommunale og private musik-, billed-, og teaterskoler. Udbyderne i segmentet ekspressive aktiviteter dækker således over en gruppe kulturinstitutioner, som ikke hører under samme vilkår, da de omfatter både kommunale og private kulturskoler.

Medlemstallene for aldersgruppen 6 til 18 år varierer meget, da nogle af de private udbydere af ekspressive aktiviteter har under 100 medlemmer, mens nogle af de kommunale udbydere af ekspressive aktiviteter har over 1000 medlemmer. Tabel 7 herunder viser, hvordan medlemstallene for aldersgruppen 6 til 18 år har udviklet sig siden 2014 for de udbydere af ekspressive aktiviteter, som har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen.

Tabel 7: Udviklingen i antallet af medlemmer/indskrevne brugere i alderen 6-18 år i perioden 2014-2018.	I alt: 24²	Procent
Det er steget med mere end 20%	1	4
Det er steget med mellem 6% og 20%	3	13
Det er uændret, +/- 5%	10	42
Det er faldet med mellem 6% og 20%	8	33
Det er faldet med mere end 20%	2	8

Tabellen er en sammenkobling mellem spørgsmål 12 og spørgsmål 13 i spørgeskemaet. I spørgsmål 12 spørges grupperne: *Hvor mange ungdomsmedlemmer/indskrevne brugere i alderen 6-18 år har der været i jeres organisation/institution/forening i følgende år? Sæt kryds ud for årstallene, 2014, 2016 og 2018, og angiv ca. antal medlemmer.* De, som ikke har kunnet svare på spørgsmål 12, har fået muligheden for at angive udviklingen i procent for den samlede periode i spørgsmålet: *Hvordan vurderer du, at udviklingen i antallet af medlemmer/indskrevne brugere, har været i perioden 2014-2018?*

For 10 ud af de 24 (42 pct.) udbydere af ekspressive aktiviteter er der ikke sket en ændring i medlemstallet. Næsten samme andel (41 pct.) har oplevet et fald i antal medlemmer på 6 pct. eller mere.

Ud af de 29 udbydere af ekspressive aktiviteter angiver 17 udbydere, at de primært udbyder musik som aktivitet. I denne gruppe er der ligeledes flest, for hvem medlemstallene er faldet siden 2014. Denne udvikling stemmer ikke helt overens med den udvikling, man oplever hos Dansk Musikskolesammenslutning, hvor en repræsentant i et interview fortæller, at musikskolerne ikke har oplevet en nedgang i hold og antal elever.

² Som det fremgår af tabellen, er der fire respondenter færre i forhold til hvor mange, der har besvaret spørgeskemaet. Disse respondenter har ikke besvaret spørgsmålet om, hvor mange medlemmer de havde i 2014, hvilket der kan være flere årsager til. En forklaring kan være, at foreningen først er blevet etableret efter 2014, og en anden forklaring kan være, at vedkommende, som har besvaret spørgeskemaet, af forskellige årsager ikke har haft adgang til medlemstallene for foreningen fra tidligere år.

Citatet herunder fra en musikskoleleder i en mellemstor kommune er et eksempel på, hvad udbyderne af de ekspressive aktiviteter oplever som årsag til, at de mister medlemmer, men også på, hvordan flere forsøger at forny sig og gentænke måder at være musikskole på:

Vi har erfaringer med, at nogle elever simpelthen har valgt musikskolen fra på grund af den lange skoledag. De er simpelthen for trætte der kl. 14, 15 eller 16. Men så har vi så også fået vendt kurven, fordi nu har vi de her musikskolelærere ude og undervise lokalt på alle skolerne. Og det betyder, at vi kan flytte mere og mere af den normale musikskoleundervisning ud på skolen. Så kan de få deres musikskoleundervisning i et frikvarter eller i den understøttende undervisning eller lige efter skoletid derude.

Musikskolelederen nævner de længere skoledage som én grund til, at musikskolen har mistet medlemmer siden 2014. Det har tvunget musikskolen til at være opfindsom og forsøge at finde nye måder at organisere undervisningen på. Og her har man så kunne udnytte de muligheder, der ligger i et andet reformelement, nemlig kravet om eksternt samarbejde. Musikskolen er således et eksempel på en aktivitetsudbyder, som er blevet udfordret af skolereformens længere skoledage, men som til gengæld har formået at gentænke sine tilbud, så de passer ind i den åbne skole.

Udbud i aktiviteterne

Billedet er ikke entydigt, når vi ser på, hvordan udbyderne af ekspressive aktiviteter i undersøgelsen vurderer udviklingen siden 2014. Som en repræsentant for Dansk Musikskolesammenslutning fortæller, har musikskolerne ikke oplevet et fald i antallet af hold. Dette stemmer overens med udviklingen hos en musikskole i en lille kommune. Lederen fortæller, at selvom de er ude på skolerne i forbindelse med forskellige samarbejder, er antallet af fritidshold uændret. Det blandede billede gentager sig i besvarelsene i spørgeskemaet, hvor det fremgår, at halvdelen af den samlede gruppe af udbydere af ekspressive aktiviteter har oprettet flere hold eller aktiviteter i perioden 2014 til 2018, mens omkring en tredjedel (36 pct.) angiver, at de har lukket hold/aktiviteter i perioden. Tabel 8 nedenfor viser udbydernes besvarelser.

Tabel 8: Har I som organisation/institution/forening i perioden 2014 til 2018 gjort noget af følgende - du må sætte mere end ét kryds:	I alt: 29	Procent
Vi har lavet strategiske samarbejder med skolen/Åben skole	19	68
Vi har organiseret aktiviteterne, så de ligger i forlængelse af den længere skoledag	18	64
Vi har udviklet nye typer af aktiviteter/tilbud	17	61
Vi er blevet bedre til at kommunikere på de unges præmisser (f.eks. gennem sociale medier som Facebook mv.)	17	60
Vi har oprettet flere hold/aktiviteter	14	50
Vi har rekrutteret nye undervisere/instruktører/trænere mv.	11	39
Vi har lukket hold/aktiviteter	10	36
Vi har lavet strategiske samarbejder med andre (f.eks. andre foreninger, SFO'er mv.)	7	25
Vi har forbedret vores faciliteter	4	14
Andet - uddyb gerne:	4	14
Vi har ikke gjort noget	3	10

Besvarelsene er rangeret højest til lavest.

Ser vi på udbuddet af aktiviteter for henholdsvis indskoling, mellemtrin og udskoling, er det især for udskoling, at udbuddet af aktiviteter ser ud til at være faldet. Halvdelen angiver, at deres udbud af aktiviteter er faldet lidt eller meget for eleverne i udskoling, mens en tredjedel angiver, at deres udbud af aktiviteter er faldet lidt eller meget for både indskoling og mellemtrin. Af interviewene fremgår det, at der kan være forskellige årsager til, at udbuddet af aktiviteter falder for de yngste og de ældste elever. Lederen af dramaskolen fortæller f.eks., at de oplever, at de yngste elever falder fra til drama på grund af den længere skoledag, mens der kan være andre grunde til, at de ældste elever falder fra. Dette stemmer overens med andre undersøgelser, som peger på, at der på tværs af faste fritidstilbud opleves en medlemsnedgang særligt i overgangen fra folkeskolen til en ungdomsuddannelse (Juul & Østergaard, 2016).

Generelt er "trætte børn" – som kobles til de længere skoledage – et gennemgående tema i både de kvalitative interviews og i spørgeskemaet, og det, der oftest angives som årsagen til, at udbydere tidsmæssigt har rykket undervisningen. En musikskole i en stor kommune skriver i spørgeskemaet: "Længere skoledage giver trætte elever. Vores undervisningsstart var tidligere ca. kl. 14 med undervisningsslut ca. kl. 19. Er nu udskudt til kl.15-16 med slut kl. 20-21".

Udvikling i typer af tilbud

Hos de tre udbydere af ekspressive aktiviteter, som er blevet interviewet i forbindelse med undersøgelsen, har man arbejdet med at udvikle nye typer af aktiviteter eller tilbud, uanset om man har oplevet, at medlemstallet er faldet, steget eller forblevet uændret. Dette stemmer også overens med resultaterne fra spørgeskemaet, hvor 17 ud af de 29 respondenter angiver, at de har udviklet nye aktiviteter eller tilbud siden 2014. Dette kommer til udtryk på forskellige måder. Som et citat ovenfor af en musikskoleleder i en mellemstor kommune fortæller, har man rykket noget af den normale musikskoleundervisning ud på skolerne. Også hos Musikskoletænk tanken oplever man, at musikskolerne er gode til at nytænke deres aktiviteter. En repræsentant fra Musikskoletænk tanken fortæller i et interview:

Tendensen de senere år er gået mere mod holddannelse i stedet for individuel undervisning. Dette opgør med vanetænkningen i form af en-til-en-undervisning og en bevægelse i retning af instrumentalundervisning i grupper, ikke blot i forbindelse med åben skole men også i fritidsundervisningen, afspejler i vid udstrækning nogle udviklingstendenser i vores samfund, som er blevet opfanget af det musikpædagogiske udviklingsarbejde, hvor der de senere år er sket en del.

Ligeledes har man på en billedskole i en stor kommune taget konsekvensen af reformelementerne, de længere skoledage og åben skole og både tilpasset og udviklet på skolens tilbud. I spørgeskemaet skriver en billedskole følgende:

Mødetider [for fritidshold] er ændret. Eleverne kan først starte senere, kommer for sent, har større arbejdspress. Vi har tilbud til fritidselever, men også 70 billedprojekter for skoleklasser, samt 70 åben skole-projekter pr. år. Åben skole-projekterne foregår ude i folkeskolerne og er et nyt tiltag for at imødekomme behov for korte, intensive workshops, hvor der er et element af læring, som lærerne efterfølgende kan videreføre i egen undervisning.

Den åbne skoles krav om samarbejde med eksterne læringsmiljøer viser sig hos udbydere af ekspressive aktiviteter, at kunne bidrage til at tilbud udvikles og nytænkes.

Samarbejder mellem udbydere af ekspressive aktiviteter og skoler

Størstedelen af udbydere af ekspressive aktiviteter samarbejder med skoler. Nedenstående tabel viser, hvordan udbydere svarer til spørgsmålet om, hvorvidt de samarbejder med en eller flere lokale skoler.

Tabel 9: Har I som organisation/institution/forening et samarbejde med en eller flere lokale skoler?	I alt: 29	Procent
Ja	23	79
Nej	5	17
Samarbejdet er under etablering	1	3

Procenterne er blevet afrundet. Derfor bliver det samlede procenttal 99.

Lidt mere end tre fjerdedele af udbydere af ekspressive aktiviteter (79 pct.) angiver, at de samarbejder med skolerne. Gruppen af udbydere af ekspressive aktiviteter består som allerede nævnt både af kommunale musik- og kulturskoler samt private institutioner. Det er således ikke alle udbydere, som har deltaget i undersøgelsen, som er forpligtigede på at samarbejde med skoler³. Blandt dem, der samarbejder med en eller flere skoler, angiver halvdelen, at samarbejdet er indgået før folkeskolereformen trådte i kraft i 2014, omkring en fjerdedel (23 pct.) angiver, at samarbejdet blev indgået i umiddelbar forlængelse af folkeskolereformen (2014-2015), og omkring en fjerdedel (27 pct.) angiver, at samarbejdet blev indgået efter 2015.

Flere af de udbydere, som har deltaget i undersøgelsen, vurderer, at de har relevant indhold at byde ind med i forhold til at understøtte skolernes faglige mål. På en skala fra 1 til 5, hvor 1 er 'slet ikke', og 5 er 'i høj grad', svarer 25 ud af de 29 udbydere, som har besvaret spørgeskemaet, '4' eller '5' på spørgsmålet om, hvorvidt de har relevant indhold at byde ind med. I et kommentarfelt skriver en kulturskole, at åben skole har bevirket, at deres samarbejde med skolerne er blevet tættere: "Positivt har reformen betydet, at vi har haft mulighed for at indgå i tætte samarbejder med enkelte skoler om f.eks. skoleorkestre."

Udfordringer hos de ekspressive aktiviteter

Samarbejdet er dog ikke gnidningsfrit og særligt økonomi og manglende prioritering i kommunen opleves som udfordringer blandt udbydere. I et interview understreger en musikskoleleder i en lille kommune, at et igangværende projekt på en lokal skole kun kunne lade sig gøre, fordi de fik tildelt nogle eksterne midler. Det kan derfor blive svært at lave lignende projekter, når midlerne slipper op. Når vi spørger ind til om samarbejdet med skolerne skal gentages, svarer en musikskoleleder fra en lille kommune:

³ På undervisningsministeriet står der følgende: "De kommunale eller kommunalt støttede musikskoler og ungdomsskoler har også en forpligtelse til at samarbejde med folkeskolerne. Der er således tale om en gensidig forpligtelse til at samarbejde." (Undervisningsministeriet.dk, 2018).

Nej, det tror jeg ikke, det skal. Det [projektet] koster rimelig meget, så det tvivler jeg på, at det skal. Jeg ser ikke rigtigt for mig, at det på den måde kommer til at flytte sig særlig meget i forhold til, hvad det er nu. Altså, så skal der nogle eksterne midler ind, for ellers så bliver det noget med, at det så er musikskolen, der skal betale, eller det er folkeskolen, der skal finde nogle penge, som de ikke har.

Lignende kommentarer findes i spørgeskemaet som svar på spørgsmålet om, hvorvidt de oplever udfordringer i forbindelse med samarbejder, hvor flere udbydere svarer, at det økonomiske aspekt er en stor udfordring. Eksempler på besvarelser er, at "Skolerne har ikke økonomi til samarbejdet", "Skolerne vil som regel rigtig gerne samarbejde eller facilitere os, men de er ofte pressede og kan have svært ved at overskue, at vi er en del af hverdagen og finde tid og ressourcer til os", og "Lærergerningen er ekstremt presset og vores tilbud bliver ofte en "placeholder", hvor læreren kan nå op på siden af andre opgaver. Det vanskeliggør forankring, udvikling og evaluering, at lærerne forlader undervisningslokalet. Og vanskeliggør i øvrigt også vores opgave i klasserummet".

Som det fremgår af kommentarerne ovenfor, oplever flere udbydere, at skolerne ikke bare mangler økonomiske midler, men at lærerne er pressede og derfor ikke har tid eller overskud til at indgå samarbejder på en god måde.

Opsamling

Udbydere af ekspressive aktiviteter dækker over en gruppe kulturinstitutioner, som ikke hører under samme vilkår, da de både tæller kommunale og private kulturskoler. Vores undersøgelse viser ikke noget entydigt billede af, hvordan udviklingen har været i medlemstal. Overordnet set tyder det på, at medlemstallene er uændrede eller faldende. Desuden viser vores undersøgelse, at der er et fald i udbuddet af hold/aktiviteter til udskolingen.

Musikskolerne har formået at udvikle deres aktiviteter de seneste år. Vores data tyder på, at man mange steder har flyttet musikundervisningen ind i skoletiden, hvor musikskoleundervisere underviser hele hold. Den nye form for holdundervisning i skoletiden har på nuværende tidspunkt ikke ført til en stor udvikling i medlemstal, men musikskolerne formår ved denne undervisningsmetode at nå ud til flere børn, end de før har gjort.

50 pct. af udbyderne af ekspressive aktiviteter nævner i spørgeskemaundersøgelsen, at samarbejdet med skolerne er indgået før 2014. Ikke alle samarbejder er således et resultat af reformen, men meget tyder på, at reformen har sat skub i udviklingen. Flere af udbyderne af ekspressive aktiviteter nævner, at en stor udfordring i forhold til samarbejde er det økonomiske aspekt, hvis skolerne ikke har råd til at indgå i samarbejdet. Derfor er samarbejdet med skolerne afhængigt af den enkelte skole og kommunes prioritering.

Nogle af de ekspressive aktiviteter har vist sig at være i en indholdsmæssig udvikling de seneste par år. De ser ud til at ændre formen på undervisningen, så de imødekommer de nye vilkår. Dog vides det ikke om det er i direkte sammenhæng med folkeskolereformen, eller om der snarere er tale om en udvikling som er fortsat fra før 2014. Det ser ud til, at de kommunale musikskoler, der er forpligtede til at samarbejde med lokale

skoler har væsentlig bedre mulighed for at udvikle nye aktiviteter, da det tvungne samarbejde giver skolerne pligt til økonomisk at prioritere musikskolernes input⁴.

Ungdomsskoler

16 ungdomsskoler har besvaret spørgeskemaet, og fælles for disse er, at de alle har over 500 medlemmer i alderen 14 til 18 år. Ungdomsskolerne dækker således et stort antal børn og unge mellem 14 til 18 år.

Nedenstående tabel viser udviklingen i medlemstallene for de ungdomsskoler, som har deltaget i undersøgelsen.

Tabel 10: Udviklingen i antallet af medlemmer/indskrevne brugere i alderen 6-18 år i perioden 2014-2018.	I alt: 14⁵	Procent
Det er steget med mere end 20%	1	7
Det er steget med mellem 6% og 20%	3	21
Det er uændret, +/- 5%	5	36
Det er faldet med mellem 6% og 20%	3	21
Det er faldet med mere end 20%	2	14

Tabellen er en sammenkobling mellem spørgsmål 12 og spørgsmål 13 i spørgeskemaet. I spørgsmål 12 spørges grupperne: *Hvor mange ungdomsmedlemmer/indskrevne brugere i alderen 6-18 år har der været i jeres organisation/institution/forening i følgende år? Sæt kryds ud for årstallene, 2014, 2016 og 2018, og angiv ca. antal medlemmer.* De, som ikke har kunnet svare på spørgsmål 12, har fået muligheden for at angive udviklingen i procent for den samlede periode i spørgsmålet: *Hvordan vurderer du, at udviklingen i antallet af medlemmer/indskrevne brugere, har været i perioden 2014-2018?*

Tabellen viser, at omtrent lige mange ungdomsskoler har oplevet stigende, faldende og uændrede medlemstal siden 2014. Selvom de ungdomsskoleledere, som har deltaget i interviews i forbindelse med undersøgelsen, hverken har oplevet en væsentlig stigning eller et væsentligt fald i andelen af brugere, peger flere på, at der alligevel er sket noget de seneste år, og at man ikke mindst på grund af folkeskolereformen er blevet nødt til at ændre og justere på aktivitetsudbuddet. Med folkeskolereformen har de unge fået mindre fritid, og det betyder ifølge flere af ungdomsskolelederne, at ungdomsskolerne i højere grad end tidligere skal være opmærksomme på hele tiden at "produktudvikle", som en af dem siger, for at vedblive at være interessante for de unge. På spørgsmålet om, hvilken betydning folkeskolereformen har haft, svarer en anden ungdomsskoleleder: "Vi skal være meget mere synlige og dygtige. Vi skal hele tiden have fingeren på pulsen og følge med i, hvad der sker". Tilsyneladende sker der således en udvikling på en række ungdomsskoler i forhold til aktivitetsudvikling, ligesom man forsøger at finde nye måder at nå de unge på.

⁴ Det har ikke været muligt at sammenligne besvarelser fra henholdsvis kommunale og private musikskoler, da kun to ud af 17 musikskoler, som har besvaret spørgeskemaet, er private.

⁵ Det fremgår af tabellen, at der er to respondenter mindre i forhold til hvor mange, der har besvaret spørgeskemaet. Disse respondenter har ikke besvaret spørgsmålet om, hvor mange medlemmer de havde i 2014. Dette kan skyldes en række faktorer, som er nævnt i ovenstående afsnit for idrætsforeninger og udbydere af ekspressive aktiviteter.

Udvikling af ungdomsskoleaktiviteter

Tabellen nedenfor understreger, at der sker en udvikling på ungdomsskolerne både i forhold til kommunikation, samarbejdskonstruktioner og aktivitetstilbud.

Tabel 11: Har I som organisation/institution/forening i perioden 2014 til 2018 gjort noget af følgende - du må sætte mere end ét kryds.	I alt: 16	Procent
Vi har udviklet nye typer af aktiviteter/tilbud	16	100
Vi har lavet strategiske samarbejder med skolen/Åben skole	15	94
Vi er blevet bedre til at kommunikere på de unges præmisser (f.eks. gennem sociale medier som Facebook mv.)	15	94
Vi har rekrutteret nye undervisere/instruktører/trænere mv.	13	81
Vi har forbedret vores faciliteter	11	69
Vi har oprettet flere hold/aktiviteter	10	63
Vi har lukket hold/aktiviteter	8	50
Vi har organiseret aktiviteterne, så de ligger i forlængelse af den længere skoledag	8	50
Vi har lavet strategiske samarbejder med andre (f.eks. andre foreninger, SFO'er mv.)	5	31
Vi har lavet strategiske samarbejder med andre (f.eks. andre foreninger, SFO'er mv.)	5	31
Andet	2	13
Vi har ikke gjort noget	0	0

Tabellen viser, hvor mange der har krydset af i forhold til de forskellige faktorer. Procenten er således udregnet i forhold til hvor mange ud af det samlede antal ungdomsskoler, der har krydset af for den pågældende kategori.

Som det fremgår af tabellen angiver alle ungdomsskolerne med en enkelt undtagelse, at de er blevet bedre til at kommunikere på de unges præmisser. En ungdomsskoleleder i en mellemstor kommune fortæller, hvad det i praksis betyder for dem. På spørgsmålet om, hvorvidt de ændrede noget, da reformen trådte i kraft, svarer han:

Vi oprustede PR-mæssigt med, at vi har Facebook-grupper i gang, og vi har lavet et rigtig fint program og det ene med det andet, og vi besøger klasser (...) vi er jo markedsorienterede hele tiden. Vi skal finde på noget i den frivillige undervisning, der er godt og attraktivt vurderet ud fra moderne unge mennesker, og hvis vi ikke gør det, så kommer de jo ikke.

Desuden angiver samtlige ungdomsskoler, at de siden 2014 har udviklet nye typer af aktiviteter eller tilbud. Over halvdelen har oprettet flere hold eller aktiviteter, og lige så mange har lukket hold eller aktiviteter. Data fra spørgeskemaet viser, at lidt over halvdelen af ungdomsskolerne (56,2 pct.) vurderer, at udbuddet af aktiviteter eller tilbud til udskolingen er steget lidt eller meget, en fjerdedel (25 pct.) vurderer, at det er uændret, mens knapt en femtedel (18,8 pct.) vurderer, at aktivitetsudbuddet til denne aldersgruppe er faldet.

Har udviklingen i aktivitetsudbuddet så noget med folkeskolereformen at gøre? Det er der blandt de 16 ungdomsskoler, som har besvaret spørgeskemaet, forskellige vurderinger af. Som det fremgår af tabel 12 nedenfor, vurderer en anelse flere, at reformen har haft betydning for *hvilke* hold, de tilbyder, end *hvor mange*.

Tabel 12: På en skala fra 1-5, hvor 1 er slet ikke og 5 i meget høj grad, i hvor høj grad vurderer du så, at folkeskolereformen har haft betydning for følgende	1	2	3	4	5
Folkeskolereformen har haft betydning for hvor mange hold/aktiviteter vi tilbyder	2 (12,5%)	3 (18,8%)	4 (25,0%)	3 (18,8%)	4 (25%)
Folkeskolereformen har betydning for hvilke hold vi tilbyder	2 (12,5%)	3 (18,8%)	3 (25,0%)	2 (12,5%)	6 (37,5)

Der er en lille overvægt af ungdomsskoler, der mener, at reformen har haft en betydning, men svarene er langt fra entydige. Fra ungdomsskoleforeningens side ser man delvist det øgede fokus på at udvikle nye koncepter og tilbud som et resultat af reformen og de længere skoledage, men det kædes også sammen med en mere generel samfundsudvikling og en ungdomskultur, som efterspørger kortere events frem for længerevarende forløb. Desuden peger man i ungdomsskoleforeningen på, at der måske nok har været et fald i antallet af hold overordnet set, men at det ikke betyder færre brugere, og at det heller ikke udelukker, at andre former for aktivitetstilbud har vundet frem. En repræsentant for Ungdomsskoleforeningen siger:

Der er nok en lille tendens til et fald i antal af hold, men det betyder dog ikke, at man entydigt kan konkludere at der også er færre brugere af de aktiviteter, der udbydes indenfor fritidsundervisningen. Nogle steder har man nemlig konverteret fritidsundervisning til valgfag i skoletiden – og såkaldte åbne værksteder, der ikke kræver tilmelding.

Netop samarbejder med lokale skoler er noget, som tilsyneladende er kommet til at fylde mere blandt ungdomsskolerne siden reformen trådte i kraft i 2014.

Samarbejder mellem ungdomsskoler og folkeskoler

Alle de ungdomsskoler, som har deltaget i undersøgelsen, samarbejder med en eller flere skoler. Størstedelen af samarbejderne (69 pct.) er indgået efter folkeskolereformen, og ca. halvdelen i umiddelbar forlængelse af reformen, mens næsten en tredjedel (31 pct.) er indgået før folkeskolereformen. 12 af de 16 ungdomsskoler angiver, at de selv tog initiativ til samarbejdet, mens fire ungdomsskoler angiver, at samarbejdet blev initieret af ungdomsskolen og skolen i fællesskab. Der er således ingen tilfælde, hvor samarbejdet er blevet til på opfordring af skolen alene, og 6 ud af 16 ungdomsskoler angiver, at der er udfordringer i samarbejdet med skolerne, fordi skolerne ikke prioriterer samarbejdet. I interviewene fortæller flere ungdomsskoleledere også, at det har krævet en stor indsats at komme ind på skolerne, som ikke altid prioriterer samarbejdet så højt som ungdomsskolerne. En ungdomsskoleleder oplevede de første forsøg på at etablere samarbejder med skolerne således:

Vi glædede os helt vildt, fordi nu skulle skolerne til at samarbejde med os, hurra, hvor var det fedt, og så skete der ikke noget. Vi var rundt på alle skoler, og vi bankede på, og vi lavede forslag, og vi lavede alt muligt. Det kunne de slet ikke overskue. De var slet, slet ikke klar. Nu vil jeg sige, her på tredje år, så var det lige som om, der var begyndt at komme lidt luft.

En anden ungdomsskoleleder fortæller, at det altid er ungdomsskolen, der må tage initiativet, hvis der skal laves noget med de lokale skoler. Derudover forklarer han, at

pengene til åben skole ligger på skolerne, hvilket har bidraget til et ulige samarbejde, som dog med tiden er blevet bedre:

Det er altid os, der tager initiativet, og nu er vi kommet dertil, hvor vi især med den her strategiske satsning gennem læringslokomotivet har spillet os på banen som ligeværdig samarbejdspartner. Ellers så startede vi med at være lidt sådan nogle, som kunne tage sig lidt af noget vikardækning. Og der har ikke været lagt puljer eller penge ud til reformen. De var lagt ud på skolen til at starte med, og så står man jo lidt der med hatten i hånden, og det var også derfor, vi startede med at betale valgfaget det ene år som en satsning. Så på den måde har det været på skolernes præmisser.

Selvom der således lader til at være udfordringer i samarbejderne – i hvert fald i opstartsfasen – er der ikke nogen af ungdomsskolerne, som angiver at være utilfredse med samarbejdet. 12 ud af de 16 ungdomsskoler angiver desuden, at de planlægger at intensivere samarbejdet fremadrettet.

Udover udfordringer med, at skolerne ikke har været klar til at samarbejde, giver flere af ungdomsskolelederne i interviewene udtryk for, at de har mødt udfordringer i forhold til de valgfag, de gerne vil tilbyde på skolerne. Al obligatorisk undervisning skal nemlig i udgangspunktet ligge i tidsrummet 8-16, og det gør det svært at lave undervisning uden for skolen. Det er f.eks. svært at lave valgfag i friluftsunervisning på skolerne, fortæller en ungdomsskoleleder, og en anden giver udtryk for, at der er en vigtig pædagogisk pointe i at lade eleverne rykke ud af skolen og ind i en anden kontekst:

Vi er ikke på skolen. Vi synes, at det er en kæmpe fordel, at de kommer herved i vores hus i en ny arena, i en ny gruppe med nogle nye voksne. Så kan man starte helt forfra.

I en kommune har man fået dispensation til at afholde valgfag uden for skoletiden og i en anden har man ansøgt om dispensation. Her er man imidlertid blevet nødt til at sætte valgholdene på pause, hvilket ifølge ungdomsskolelederen er en skam, da valgholdene kan være med til at vække elevernes interesse for ungdomsskolen og den frivillige undervisning, som han betragter som ungdomsskolernes DNA. Ungdomsskolelederen oplever dog, at det er blevet vanskeligere at tiltrække elever til netop den frivillige fritidsundervisning efter reformen.

Længere skoledage

Om reformens betydning for ungdomsskolerne siger en ungdomsskoleleder følgende: "den holder de unge længere i skole, og de unge har mindre lyst til boglige fag i ungdomsskolen". Den oplevelse går tilsyneladende igen blandt flere af ungdomsskolerne. På spørgsmålet om, hvilken udvikling, der har været i ungdomsskolen siden 2014 svarer en anden ungdomsskoleleder fx, at "skolefagene er raslet ned". Hun fortæller, at der stort set ikke er nogle sprogfag tilbage, men at der til gengæld kommer en del elever på de hold, hvor man kan få hjælp til lektier og afleveringer. Hun fortæller derudover, at der er en stigning i kreative fag, yoga og dans: "Altså alle de fag, hvor man hviler hovedet, fordi man laver noget kreativt. De er vokset". Hun fortæller desuden, at man har sat den frivillige undervisning til at starte senere, end man tidligere gjorde på grund af de længere skoledage, men at man også er blevet nødt til at justere på timetallet i teori-

tunge fag, fordi eleverne ikke har energi til at gennemføre samme undervisning, som de havde før reformen. Hun siger følgende:

Vi kan mærke, f.eks. har vi knallertundervisning, der plejer vi at køre med fire lektioner efter skoletid, og der får vi forældrereaktioner på, at det er simpelthen for meget. De har for meget, de har haft syv eller otte lektioner, og nu skal de have fire mere, det er simpelthen for meget ... Alle vores skolefag, altså matematik og engelsk, de kører kun med to lektioner nu, hvorimod keramik, det kan godt køre med fire.

De længere skoledage gør ifølge flere ungdomsskoleledere de unge trætte og har således indflydelse på, hvilke former for aktiviteter, der er tilslutning til i ungdomsskolen og hvilken form, de kan have.

Opsamling

Afslutningsvist kan vi konkludere, at udviklingen de sidste fire år hos de ungdomsskoler, som har deltaget i undersøgelsen, viser en gruppe af fritidsudbydere, som har været meget aktive i at udvikle deres organisation og gøre den relevant for deres målgruppe.

Selvom vi ikke kan pege på en entydig udvikling i f.eks. medlemstal for ungdomsskolerne i undersøgelsen, peger flere ungdomsskoler på, at hvis de skal rekruttere eller fastholde eleverne, er det vigtigt, at de hele tiden udvikler deres tilbud og gør dem relevante. En stor del af ungdomsskolerne angiver da også, at de både har udviklet nye tilbud og oprettet flere hold. Det kan dog være svært at afkode, hvad der er "in", og som flere ungdomsskoler pointerer, er de derfor konstant nødt til at være opdaterede på, hvad der rør sig i elevernes hverdagsliv. Dette hænger ikke nødvendigvis sammen med implementeringen af folkeskolereformen. Flere ungdomsskoler påpeger, at de også før 2014 var nødt til løbende at udvikle deres "produkter" for at blive ved med at være et attraktivt fritidstilbud.

Ungdomsskolerne har dog også været nødt til at forholde sig til de nye rammevilkår, som folkeskolereformen stiller op. F.eks. kan de længere skoledage gøre en omorganisering af enkelte tilbud nødvendig, ligesom de kan gøre det lidt sværere at tiltrække elever til den frivillige undervisning og især de boglige eller teoretisk tunge fag, fordi de unge er trætte efter en lang skoledag. Den åbne skole ser til gengæld ud til at have medført, at flere ungdomsskoler gør brug af de muligheder der f.eks. er ved at kunne lægge noget af undervisningen som valgfag i skoletiden. Derved kommer de i kontakt med en større gruppe af børn og unge, samtidigt med at de løbende udvikler og tilpasser deres tilbud til den virkelighed, deres brugere også er en del af.

Det er svært at sige om det er folkeskolereformen, der har gjort, at ungdomsskolerne har udviklet deres tilbud. Det ser dog ud til, at elementer som den åbne skole har skabt flere muligheder for, at ungdomsskolerne kan udvikle nye og mere mangfoldige tilbud til brugerne. Derudover tyder noget på, at de længere skoledage – og elevernes kortere fritid – har gjort det endnu mere vigtigt for ungdomsskolerne hele tiden at udvikle attraktive aktivitetstilbud.

Øvrige fritidstilbud

17 udbydere i samlekategori 'andet', som dækker e-sport, rollespil, 4H, religiøse ungdomsorganisationer og politiske ungdomsorganisationer, har deltaget i spørgeske- maundersøgelsen. Gruppen af udbydere i denne kategori er forskelligartede, både hvad angår aktivitetsindhold og størrelse. Den mindste udbyder har fem medlemmer i alders- gruppen 6 til 18 år, den største over 600.

Nedenstående tabel viser udbydernes vurdering af, hvordan deres medlemstal har ud- viklet sig siden 2014.

Tabel 13: Udviklingen i antallet af medlemmer/indskrevne brugere i alderen 6-18 år i perioden 2014-2018.	I alt: 15⁶	Procent
Det er steget med mere end 20%	6	40
Det er steget med mellem 6% og 20%	1	7
Det er uændret, +/- 5%	3	20
Det er faldet med mellem 6% og 20%	4	27
Det er faldet med mere end 20%	1	7

Tabellen er en sammenkobling mellem spørgsmål 12 og spørgsmål 13 i spørgeskemaet. I spørgsmål 12 spørges grupperne: *Hvor mange ungdomsmedlemmer/indskrevne brugere i alderen 6-18 år har der været i jeres organisation/institution/forening i følgende år? Sæt kryds ud for årstallene, 2014, 2016 og 2018, og angiv ca. antal medlemmer.* De, som ikke har kunnet svare på spørgsmål 12, har fået muligheden for at angive udviklingen i procent for den samlede periode i spørgsmålet: *Hvordan vurderer du, at udviklingen i antallet af medlem- mer/indskrevne brugere, har været i perioden 2014-2018?*

Som det fremgår af tabel 13 er næsten halvdelen (47 pct.) af udbydernes medlemstal vokset med 6 pct. eller mere siden 2014. Dette kan dels skyldes, at der i gruppen af udbydere, som har deltaget i undersøgelsen, er nogle nyetablerede foreninger, dels at aktiviteter såsom e-sport og rollespil er vokset meget på få år. En e-sportsforening, som har deltaget i undersøgelsen, er f.eks. gået fra 0 medlemmer i aldersgruppen 6 til 18 år i 2014 til i 2018 at have 40 medlemmer i samme aldersgruppe.

Udbud og variation

Det er svært at tegne et entydigt billede, når det kommer til, hvordan udbuddet og vari- ationen i udbydernes aktiviteter eller tilbud har udviklet sig siden 2014. Over halvdelen af udbyderne (59 pct.) angiver, at de har udviklet nye typer af aktiviteter eller tilbud si- den 2014. Næsten lige så mange udbydere (53 pct.) angiver, at de har oprettet flere hold siden 2014, og det er primært for elever på mellemtrinnet og i udskolingen, at ud- buddet af aktiviteter eller tilbud er steget. En forklaring herpå kan være, at nogle af akti- viteterne henvender sig til de lidt ældre elever i folkeskolen. Det gælder eksempelvis i en e-sportsforening, som fortæller, at medlemmerne "primært er børn, der er 10-12 år. Måske op til 7., 8., 9. klasse". Andre fritidstilbud oplever udfordringer med at fastholde særligt de ældste elever. Som en repræsentant for en religiøs ungdomsforening fortæl- ler, har de særligt svært ved at fastholde elever efter konfirmationsalderen, fordi de un- ge mister interessen for foreningens tilbud. Men det er ikke noget, de umiddelbart kob- ler til folkeskolereformen. Ser man på den blandende gruppe af aktivitetsudbydere un-

⁶ Tabellen baserer sig på 15 besvarelser. Dette skyldes, at to respondenter i denne kategori ikke har be- svaret spørgsmålet.

der 'andet', oplever meget få af disse foreninger, som det fremgår af tabel 14 herunder, at folkeskolereformen har haft betydning for deres udbud af aktiviteter.

Tabel 14: På en skala fra 1-5, hvor 1 er 'slet ikke' og 5 'i meget høj grad', i hvor høj grad vurderer du så, at folkeskolereformen har haft betydning for følgende	1	2	3	4	5	Ved ikke
Folkeskolereformen har haft betydning for hvor mange hold/aktiviteter, vi tilbyder	10 (58,8%)	1 (5,9%)	2 (11,8%)	1 (5,9%)	0 (0,0%)	3 (17,7%)
Folkeskolereformen har betydning for hvilke hold, vi tilbyder	10 (58,8%)	1 (5,9%)	2 (11,8%)	1 (5,9%)	0 (0,0%)	3 (17,7%)

Samarbejde med skoler

Det begrænsede antal udbydere, som oplever, at folkeskolereformen har haft betydning for deres aktivitetsudbud, kan måske forklares ved, at meget få af udbyderne samarbejder med lokale folkeskoler – noget der, som vi har set i tidligere afsnit, kan have en afsmittende effekt på både medlemstal og udvikling af nye aktiviteter. Den følgende tabel angiver, hvor mange udbydere i denne kategori, der samarbejder med en eller flere lokale skoler.

Tabel 15: Har I som organisation/institution/forening et samarbejde med en eller flere lokale skoler?	I alt: 17	Procent
Ja	5	29
Nej	10	59
Samarbejdet er under etablering	2	12

Da der kun er fem udbydere i denne undersøgelse, som samarbejder med en eller flere skoler, er det vanskeligt at sige noget generelt for gruppen. Som det fremgår af tabellen, er det lidt over halvdelen af udbyderne (59 pct.), som ikke samarbejder med en skole. To ud af fem udbydere (40 pct.) angiver, at det manglende samarbejde skyldes andre faktorer end de på forhånd givne. I uddybende kommentarer skriver en udbyder eksempelvis "vi har slet ikke været i dialog med skolen omkring dette, da vi ikke var klar over denne mulighed", og en anden udbyder skriver "Vi har ikke haft en aktivitet, som har været relevant for skoler."

Trods de meget få åben skole-samarbejder blandt denne gruppe af aktivitetsudbydere viser besvarelsene i spørgeskemaet, at en stor del af udbyderne faktisk vurderer, at de i en eller anden grad har relevant indhold at byde ind med i en skolesammenhæng. Kun 3 ud af 17 angiver, at de ikke har relevant indhold at byde ind med i forhold til at understøtte skolernes faglige mål. Til gengæld angiver over halvdelen, at de ikke har resourcer i forhold til de målsætninger om variation i skoledagen og differentieret undervisning, som den åbne skole lægger op til.

En repræsentant fra en frikirkelig forening fortæller, at han bestemt mener, at de ville kunne bidrage til skolens dannelsesformål, men at mange skoler er skeptiske i forhold til at samarbejde med religiøse organisationer. Derfor har organisationen ikke tænkt sig

selv ind i den åbne skole, men de afviser ikke, at det kan komme på et senere tidspunkt. Det er, som han siger, "nyt territorium". Om lignende udsagn gælder for de andre udbydere, kan vi ikke sige.

De forrige kapitler har vist, at der stadig udvikles nye samarbejder, og flere af de kommunale konsulenter giver udtryk for, at flere foreninger begynder at kunne se sig selv i åben skole-samarbejder. På spørgsmålet om, hvorvidt det primært er idrætsforeninger, der samarbejder med skolerne, svarer en fritidskonsulent eksempelvis:

Det har det været indtil nu, men nu ser vi, at også spejderkorpserne begynder at kunne se sig selv i det. Vi kan se, de har mange kvaliteter, der kan tale ind i folkeskolens dannelsesformål. Og der er faktisk også nogle idébetonede foreninger, som har set sig selv i det folkeoplysende. Det kunne være nogle foreninger, der er bundet op på et kirkeligt formål eller nogle politiske foreninger. Så der begynder at ske rigtig meget, og flere og flere får kendskab til det ... det er helt klart billedet her, at vi begynder at gå bredere nu. At der er flere og flere, som kan se sig selv i det.

Det kan således ikke udelukkes, at folkeskolereformen i fremtiden kan få betydning for flere af de værdibaserede aktivitetsudbydere, som gennem den åbne skole kan få mere opmærksomhed om deres tilbud.

Opsamling

Samlekategorien "andet" viser tydeligt, hvordan mange forskellige forhold har betydning for udvikling og variation i fritidstilbud. E-sport har ramt danske børn og unge, Astralis er blevet idoler, Royal Arena er fyldt til diverse e-sportsevents, og de kanaler, der sender e-sport live, melder om massiv interesse fra annoncører og seere. På samme måde melder Bifrost, som organiserer landets rollespillere, om stigende medlemstal blandt børn og unge. I ingen af tilfældene ser udviklingen dog ud til at have sammenhæng med folkeskolereformen.

Omvendt tyder undersøgelser på, at den religiøse dimension aktuelt fylder noget mindre blandt unge (Juul & Østergaard 2016), hvilket kunne være en plausibel forklaring på, at en del af de kirkelige børne- og ungdomsorganisationer oplever vigende medlemstal, herunder også dem, der medvirker i denne undersøgelse.

Respondenterne i denne kategori peger ret eksplicit på, at det ikke er skolereformen, men andre eksterne forhold, der har betydning for såvel udbud som variation i deres tilbud. Kategorien "andet" er således en eksemplificering af det forhold, at udviklingen af tilbuddene på fritidsarenaen i vid udstrækning hænger sammen med ændringer i det omkringliggende samfund, som ikke umiddelbart har sammenhæng med folkeskolereformen.

4. Konklusion

Vi har i denne rapport undersøgt folkeskolereformens betydning for udviklingen i udbud og mangfoldighed i fritidstilbud. Det er vigtigt at understrege, at udviklingen i fritidstilbuddene er afhængig af en række faktorer. En af dem er folkeskolereformen med de længere skoledage, øget fokus på bevægelse og samarbejder med eksterne læringsmiljøer, men også meget andet har betydning for udviklingen på fritidsområdet.

Ændringer i befolkningssammensætninger, skolelukninger, omlægning af offentlig transport osv. har betydning for lokale foreninger og for, hvordan de udvikler og sammensætter deres tilbud. Derudover er der nogle strømninger i tiden, som påvirker børn og unges fritidsvaner og dermed får betydning for fritidstilbuddene. Når stadig flere fællesskaber flytter ind i virtuelle rum, peger nogle undersøgelser på, at fællesskaber og socialt samvær i fodboldklubber, spejdergrupper osv. får mindre betydning. Det betyder, at fritidstilbuddene må profilere sig ved at udvikle aktiviteter, der kan mere end at være ramme for fællesskaber, hvis de stadig vil tiltrække børn og unge. De unge, der vokser op i dag, bliver omtalt, som generation præstation, fordi de angiveligt er mere præstationsorienterede end tidligere generationer. Når unge går op i at forbedre og udvikle sig, stiller det krav til fritidslivet, som, for fortsat at gøre sig attraktive, må udvikle tilbud, der imødekommer de unges fokus på progression.

Det øgede fokus på progression og præstationer, og de mange timer børn og unge bruger på sociale platforme, er eksempler på faktorer, der påvirker børn og unges fritidsliv og således får indflydelse på udbud og mangfoldighed i fritidstilbud. Der er mange flere faktorer, og de kan beskrives meget mere indgående, men de få der er nævnt her tjener til at illustrere, at den udvikling, vi ser inden for de forskellige udbydere af fritidsaktiviteter, er et resultat af meget andet, end blot folkeskolereformen.

Udviklingen i fritidslivet

Færre **idrætsforeninger** lader til at opleve negative konsekvenser af reformen i 2018 sammenlignet med 2015. Aktivitetsudbuddet er mange steder vokset og nye tilbud er kommet til. Her kan den åbne skole have spillet en rolle, da en del foreninger sammen med skolerne har udviklet nyt indhold. Ikke mindst små foreninger har med åben skole fået en platform at promovere deres tilbud på. Udviklingen i udbud og mangfoldighed lader imidlertid til i ligeså høj grad at skyldes, at en del foreningerne føler sig pressede af bl.a. fitnesscentrenes tilbud samt børn og unges medievane, hvorfor de har følt sig nødsagede til at øge og ændre deres aktivitetsudbud.

Spejderne oplever fremgang og mange udvikler nye tilbud, men udviklingen lader ikke til at have meget med skolereformen at gøre. Meget få spejdergrupper indgår samarbejder med skoler, og selvom der er indikationer på, at det kan komme til at ændre sig, er der ikke noget, der tyder på, at spejdernes fremgang skulle have noget at gøre med den åbne skole. De fleste af de spejdergrupper, som har en oplevelse af, at reformen har haft betydning, har oplevet den i form af de længere skoledage, som giver trætte børn

og i nogle tilfælde får medlemmer til at stoppe. De længere skoledage ser dog ikke ud til at påvirke udbud og mangfoldighed i tilbuddene.

De fleste **udbydere af ekspressive aktiviteter** i denne undersøgelse har enten oplevet et fald i antallet af medlemmer eller uændrede medlemstal. Selvom nogle udbydere af ekspressive aktiviteter fortæller, at lange skoledage har besværliggjort deres arbejde og fået elever til at falde fra, kan faldende medlemstal næppe tilskrives reformen alene. Ifølge en analyse fra musikskoletænketanken har musikskolerne på landsplan oplevet faldende medlemstal i perioden 2002 til 2014. I forhold til aktivitetsudbuddet ser især musikskolerne ud til at have brugt mulighederne i den åbne skole til at nytænke deres tilbud og nå ud større grupper af børn og unge.

Ungdomsskolerne tilbyder en bred palette af fag, som ændrer sig i takt med unges skiftende interesser. Sådan har det været både før og efter reformen, men udsagn fra ungdomsskoleledere indikerer, at det, fordi de unge har fået mindre fritid med reformen, er blevet endnu vigtige hele tiden at udvikle og nytænke ungdomsskolens tilbud. Desuden har reformen øget samarbejdet mellem ungdomsskoler og skoler, således at ungdomsskolernes aktivitetsudbud nu også inkluderer valgfag på skolerne.

Blandt **udbydere i samlekategori "andet"**, der bl.a. tæller e-sportsforeninger, rollespilsforeninger og religiøse foreninger er medlemstal og aktivitetsudbud stigende for nogle, mens det er faldende for andre. Meget få samarbejder med lokale skoler, og udviklingen skal næppe tilskrives reformen, men mere generelle udviklinger, hvor f.eks. e-sport vinder frem, mens f.eks. religiøse organisationer oplever en faldende interesse.

Folkeskolereformens betydning

Bekymringerne var mange inden folkeskolereformen. For ville børn og unge have tid og overskud til fritidsaktiviteter, når de skulle være længere i skole? Vores undersøgelse peger på, at **de længere skoledage** har besværliggjort nogle ting; der er mange steder et øget pres på faciliteter efter kl. 16, børnene er trætte og sultne, når de kommer til en aktivitet, og i nogle tilbud oplever man, at man har mistet medlemmer pga. skoledagens længde. Tilsyneladende har de fleste tilbud dog formået at finde praktiske løsninger, der tager hensyn til den nye virkelighed.

Hvor de længere skoledage for mange har været et udfordrende element ved reformen, har **den åbne skole** åbnet muligheder for de stadig flere aktører på fritidsområdet, som samarbejder med skolerne. Både kommunale konsulenter på fritidsområdet, som ser udviklingen ovenfra, og aktivitetsudbydere selv fortæller, at den åbne skole er en god mulighed for at komme ud til en bredere børnegruppe, end man ellers ville have adgang til, og vi ser eksempler på, at aktiviteter opstår og bliver nytænkt som resultat af den åbne skole.

Det kan imidlertid være svært for fritidslivet at komme ind på skolerne, fordi skolerne er forskelligt organiserede, og fordi de især i årene lige efter reformen har haft travlt med at finde sig selv i den nye virkelighed. På samme måde er mange kommuner først for nylig, hvis overhovedet, gået i gang med at udvikle strategier, der kan understøtte sam-

arbejder. Noget kunne således tyde på, at den åbne skoles betydning for udviklingen af udbud og mangfoldighed i fritidstilbuddene vil blive mere markant i fremtiden, når der er kommet mere ro på i skolerne, og når flere kommuner finder måder at understøtte samarbejderne.

Der er ikke meget i vores undersøgelse, som indikerer, at de **45 minutters bevægelse og motion** skulle have haft nogen betydning for udviklingen i fritidslivet. Enkelte peger på, at det øgede fokus på, at eleverne skal røre sig, sammen med mulighederne i åben skole, kan være med til at legitimere særligt idrætsforeningers engagement på skolerne, men der er ikke noget, der tyder på, at de 45 minutter spiller ind på udbud og mangfoldighed i fritidstilbud.

Sammenfattende kan man sige, at folkeskolereformen primært lader til at have en betydning for fritidslivet, herunder for udbud og mangfoldighed, i form af de længere skoledage og den åbne skole.

Litteratur

Arendt, K. S., Baunkjær, K. & Rangvid, B. S. (2017). *Forældres oplevelser af skolen i folkeskolereformens tredje år*. København: VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd

Arendt, K. S., & Skov, P., R. (2017). *Den længere skoledags betydning for elevers fritidsaktiviteter*. København: VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd

Børns Vilkår (2013). *Lang skoledag vil presse de ældste elevers fritid*. Lokaliseret 23.01.19 på <https://bornsvilkar.dk/nyheder/lang-skoledag-vil-presse-de-aeldste-elevers-fritid/>

CUR (2016). *Skole og foreningsliv i bevægelse – et statusnotat*. Frederiksberg: Center for Ungdomsstudier

DIF (2018). Medlemstal 2017. Lokaliseret 23.01.19 på: <https://www.dif.dk/da/politik/vi-er/medlemstal>

DUF (2016, 16. marts). Unge strømmer til foreningslivet. Lokaliseret 23.01.19 på: <https://duf.dk/nyhed/unge-stroemmer-til-foreningslivet/>

EVA (2018a). *Åben skole – en kortlægning af skolernes samarbejde med omverdenen*. Lokaliseret 23.01.19 på: <https://www.eva.dk/sites/eva/files/2018-10/2.%C3%85ben%20skole%20-%20en%20kortl%C3%A6gning%20af%20skolernes%20samarbejde%20med%20omverdenen.pdf>

EVA (2018b). *Åben Skole. Erfaringer og inspiration fra 6 samarbejdsprojekter mellem skoler og eksterne læringsmiljøer*. Lokaliseret 23.01.19 på: https://www.eva.dk/sites/eva/files/2018-02/EVA%20Inspirationskatalog%20%C3%85ben%20Skole_081217.pdf

EVA (2018c). *Arbejdet med den åbne skole. Erfaringer fra 12 udviklingsprojekter*. Lokaliseret 23.01.19: <https://www.eva.dk/sites/eva/files/2018-08/180827-Arbejdet-med-den-aabne-skole%20%281%29.pdf>

Ibsen, B. & Levinsen, K. (2017). *Kommunale institutioners samarbejde med foreninger og frivillige. Omfang, holdninger og udfordringer*. Odense: Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, Institut for Idræt og Biomekanik, Syddansk Universitet

Jacobsen, R. H., Bjørnholdt, B., Krassel, K. F., Nørgaard, E., Jakobsen, S. T., Flarup, L. H., Munch, L., Hastrup, T. M., Nielsen, M. H. & Nygaard, H. (2017). *En længere og*

mere varieret skoledag – Implementerings- og effektundersøgelse. København: KORA. Det Nationale Institut for Kommuner og Regioners Analyse og Forskning

Jensen, R. W. (2016, 15. marts). Skærmen æder sig ind på unges fritid. *Berlingske*. Lokaliseret 23.01.19 på: <https://www.berlingske.dk/samfund/skaermen-aeder-sig-ind-paa-unges-fritid>

Jensen, Stephanie Y. M. & Søren Østergaard. (2018). *Code idrætsmiljøer for piger*. Brøndby: Danmarks Idrætsforbund - DIF

Juul, Kirsten Grube & Søren Østergaard. (2016). *Ung i en præstationskultur. Jagten på kontrol, tryghed og frikvarterer*. Frederiksberg: Ungdomsanalyse.nu

Juul, Kirsten Grube & Søren Østergaard (2017). *Skoler og foreninger i bevægelse mod og med hinanden! Muligheder og udfordringer i mødet med den åbne skole*. Frederiksberg: Center for Ungdomsstudier

Kirk, K. (2013, 21. november). Foreninger som tabere og vindere i skolereformen. *Dagbladet Struer*, sektion1 s. 9

Københavns Kommune (2016). *Medlemsudviklingen blandt børne- og ungdomsholdene i de københavnske foreninger i 2015*. Lokaliseret 23.01.19 på: https://www.kk.dk/sites/default/files/uploaded-files/medlemsudviklingen_i_foreningslivet_2015.pdf

Mogensen, Tine Engel (red.) (2016). *Både-Og. Om samarbejde mellem billedskoler og folkeskoler*. Århus C.: Kompetencecenter for børn, unge og billedkunst

Musikskoletænk tanken (2017). *Musikskolerne i Danmark. Musikskoletænk tankens rapport*. København: Kulturministeriet

Nationalt netværk af skoletjenester (2016). *Samarbejder og partnerskaber – mellem skoler, kommuner, kulturinstitutioner og eksterne læringsmiljøer. En kortlægning af nationale erfaringer fra skoler, kommuner, kulturinstitutioner og andre eksterne læringsmiljøer*. København: Nationalt netværk af skoletjenester

Nielsen, Chantal Pohl; Keilow, Maria & Jensen, Leif (2016). *Folkeskolereformen. Beskrivelse af 3. dataindsamling blandt elever og forskelle over tid*. København: SFI – det nationale forskningscenter for velfærd

Oxford Research (2016): *Bevægelse i Skoledagen 2016*. Lokaliseret 23.01.19 på: <http://www.e-pages.dk/trygfonden/288/>

Pihl, M. D. & Salmon, R. (2017). *Skolelukninger. Over 200 folkeskoler er lukket de seneste 11 år*. København: Arbejderbevægelsens erhvervsråd

Pilgaard, M. & Rask, S. (2016). *Danskernes motions- og sportsvaner 2016*. Århus: Idrættens analyseinstitut

Pless, M. & Kofoed, K. G. (2016). *Elevers læring i den åbne skole. Forskningsbaseret erfaringsopsamling om undervisningsforløb i samarbejde mellem ungdomsskole og folkeskole*. København: Center for Ungdomsforskning, Aalborg Universitet

Rask, S. (2016): *Teenagers Idrætsvaner. Notat på baggrund af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2016' - 2. udgave udvidet med aldersgruppen 20-24 år*. København: Idrættens Analyseinstitut

Richter, L. (2012, 14. december). Skolereform stjæler børnenes fritid. *Information*, s. 4-5

Røndbjerg-Christensen, H. (2013, 6. april). Elever frygter for fritiden med længere skoledage: Det bliver svært at passe fritidsinteresserne og de sociale aktiviteter, hvis skoledagen forlænges til 15.30 for landets ældste elever, mener eleverne selv. *Berlingske*. Lokaliseret 23.01.19 på: <https://www.berlingske.dk/samfund/elever-frygter-for-fritiden-med-laengere-skoledage>

Twenge, J.M. (2018): *iGen. Why Today's Super-Connected Kids Are Growing Up Less Rebellious, More Tolerant, Less happy – and Completely Unprepared for Adulthood*. New York: Atria Books

Undervisningsministeriet (2018, 13. juli). *Den åbne skole*. Lokaliseret 23.01.19 på: <https://uvm.dk/folkeskolen/laering-og-laeringsmiljoe/den-aabne-skole>

Ungdomsskoleforeningen (2016). *En nødvendig partner. Ungdomsskolens rolle i organiseringen af den åbne skole*. Odense: Ungdomsskoleforeningen

Østergaard, S., Benn, L. C., Haugegaard, S. & Lindeskov D. M. (2018). *Gutter, vi skal altså holde sammen, ellers bliver vi nakket! Perspektiver på tweens, trivsel og fællesskaber*. Frederiksberg: Ungdomsanalyse.nu

Bilag 1: Metoder og datagrundlag

I dette bilag gennemgår vi undersøgelsens metodiske design og præsenterer de data, der ligger til grund for rapporten. Formålet er 1) at beskrive de metodiske tilgange, vi har benyttet, og 2) at fremlægge vores overvejelser om eventuelle bias og fejlkilder, der kan have haft indflydelse på undersøgelsens analyse og konklusioner.

Det metodiske design

I undersøgelsen har vi anvendt kvalitative og kvantitative metoder til indsamling af data. Indsamlingen af data strækker sig fra oktober 2018 til december 2018. Undersøgelsens datamateriale består af følgende elementer:

1. Et litteraturstudie, hvor vi redegør for den eksisterende forskning på området.
2. En spørgeskemaundersøgelse blandt udbydere af fritidsaktiviteter. Spørgeskemaet har haft til formål at afdække udviklingen i udbud, mangfoldighed og åben-skolesamarbejde i fritidstilbud i perioden 2014-2018.
3. Interviews med a) repræsentanter for en række fritidstilbud, b) kommunale kultur-, idræts og fritidskonsulenter og c) repræsentanter for nationale forbund og landsorganisationer. Interviewene har haft til formål at undersøge udviklingen på fritidsområdet fra forskellige perspektiver.
4. Observationsstudier hos udvalgte udbydere med henblik på at dokumentere eksempler på gode samarbejder mellem fritidstilbud og skoler. Se bilag 7.

Vi har undersøgt udviklingen i fritidstilbud inden for fem segmenter. Disse er: 1) idræt, 2) spejder/FDF, 3) ekspressive aktiviteter, 4) ungdomsskoler og 5) "andet".

Ekspressive aktiviteter dækker over kommunale såvel som private udbydere af aktiviteter inden for musik, billedkunst, drama og teater. Kategorien "andet" dækker over en række forskelligartede fritidstilbud som e-sport, rollespil og religiøse og politiske ungdomsorganisationer. Vi har foretaget opdelingen i segmenter med udgangspunkt i CURs erfaringer og viden på fritidsområdet samt det indledende litteraturstudie.

Litteraturstudie

Som inspiration til og afsæt for dataindsamlingen indledte vi undersøgelsen med at af-søge eksisterende viden på området. Litteraturstudiet har haft til formål at afdække, hvad der indtil nu er skrevet om folkeskolereformens betydning for fritidslivet, herunder betydningen af de længere skoledage og den åbne skole. Derudover afsøger litteraturstudiet udviklingen i selve samarbejdsformerne og organiseringen af disse.

Endelig søger vi med litteraturstudiet at vise, hvilke øvrige samfundstendenser, der ellers kan have påvirket udviklingen i udbud og mangfoldig i fritidstilbuddene siden 2014. Det gælder både samfundsmæssige og kulturelle ændringer og udviklinger i børn og unges fritidsvaner, herunder generelle tendenser i børn og unges fritidsadfærd og hverdagsliv.

Spørgeskemaundersøgelse

Formålet med spørgeskemaundersøgelsen til udbydere af fritidsaktiviteter var at afdække udbud i og mangfoldighed af udbydernes aktiviteter samt udviklingen hos udbydernes. Se bilag 2, der viser spørgeskemaet og bilag 3, der viser følgemaileden.

Som følge af en kort tidshorisont har vi gennemført al dataindsamling i løbet af november 2018. Spørgeskemaet er i perioden blevet sendt ud på e-mail til i alt 343 udbydere af fritidsaktiviteter fordelt på 61 forskellige kommuner. Udbydernes er tilfældigt udvalgt ud fra kriterier om, segment, kommunestørrelse i forhold til indbyggertal og geografisk spredning. Kommunerne blev inddelt i tre størrelser, således at kommune med 0-29.999 indbyggere talte som små kommuner, kommuner med 30.000-99.999 indbyggere talte som mellemstore kommuner, og kommuner med mere end 100.000 indbyggere talte som store kommuner.

Udbydernes e-mailadresser er fundet dels gennem CURs eget netværk og dels ved hjælp af udbydernes hjemmeside. Allerede ved udsendelse af spørgeskemaet forventede vi, at det kunne blive en udfordring at få nok besvarelser til undersøgelsen. I håb om at imødekomme denne udfordring og påvirke flere til at besvare spørgeskemaet, er der blevet udloddet tre gavekort af hver 500 kr. til Nordisk Films Biografer blandt de udbydere, som har deltaget i undersøgelsen. Spørgeskemaet er blevet sendt ud via online survey-programmet, Relationwise.

Spørgeskemaet er blevet sendt ud af tre omgange. I første omgang blev spørgeskemaet sendt ud til 170 udbydere af fritidsaktiviteter i de førnævnte segmenter med en deadline to uger efter. Da kun få havde besvaret spørgeskemaet i løbet af de første ti dage, blev spørgeskemaet sendt ud til en ny gruppe af respondenter på i alt 90 udbydere. Ved første deadline var der stadigvæk ikke nok besvarelser. Den endelige deadline blev således rykket en uge mere. I samme omgang blev spørgeskemaet sendt til en ny gruppe respondenter bestående af 83 udbydere, og de oprindelige to respondentgrupper fik en påmindelse pr. mail om at huske at besvare spørgeskemaet. Den sidste uge op til deadline ringede medarbejdere fra CUR til de udbydere, som ikke havde besvaret spørgeskemaet for at opfordre dem til at besvare det. Dette havde nogen effekt, da respondenterne i flere tilfælde bad os om at sende spørgeskemaet til en anden e-mailadresse eller en anden person i foreningen/organisationen.

Svarprocent og repræsentativitet

I alt 134 udbydere fordelt på 56 forskellige kommuner har besvaret spørgeskemaet. De dækker tilsammen en børne- og ungegruppe på omkring 75.000. Med 134 besvarelser får vi en besvarelsesprocenten på 39,1 pct. Den forholdsvis lave svarprocent kan skyldes flere forskellige faktorer. I mange fritidstilbud er der en stor andel af frivillige i forhold til andelen af lønnede medarbejdere. Hos udbydere, som måske næsten udelukkende består af frivillige, kan det tænkes, at et spørgeskema nedprioriteres i forhold til andre opgaver, som også ligger i fritiden. Derudover peger nogle på, at der i dag er en større 'træthed' i forhold til besvarelser af spørgeskemaer, da internettet har gjort det nemt at sende spørgeskemaundersøgelser ud enten via e-mail eller sociale medier. Desuden kan bestemte emner påvirke folks lyst til at deltage i en undersøgelse. Derfor kunne det tænkes, at de, som ikke har oplevet, at folkeskolereformen, har haft en direkte effekt på dem, måske tænker, at undersøgelsen ikke er relevant for dem.

Den grundlæggende analyseenhed er udbydere af en fritidsaktiviteter. Da der er få udbydere, som har besvaret spørgeskemaet, har målet været at sammenligne de deltagende udbydere med den samlede gruppe af udbydere i landet for at undersøge, om stikprøven er repræsentativ. Fra spørgeskemaet har vi følgende kendetegn om udbyderne, som vi kan bruge: typen af aktivitet, de udbyder samt størrelsen på kommunen (i forhold til indbyggertallet). Tabel 16 viser antallet af udbydere, der har besvaret spørgeskemaet fordelt på segmenter.

Tabel 16: Jeres forening udbyder primært:	I alt: 134	Procent
Idræt	47	35
Ekspressive aktiviteter (f.eks. musik, teater, billedkunst)	29	21
Spejder/FDF	25	19
Andet (f.eks. rollespil, e-sport, 4H, religiøse eller politiske børne- og ungdomsorganisationer)	17	13
Ungdomsskoleaktiviteter	16	12

Tabellen er rangeret højest til lavest.

Tabel 17 herunder viser det samlede antal foreninger i landet fordelt på segmenter. En sammenligning af vores stikprøve (tabel 16) og det samlede antal foreninger i landet i (tabel 17) viser, at vores stikprøve *ikke* er repræsentativ på tværs af segmenterne. F.eks. fremgår det at 35 pct. af udbyderne i stikprøven er idrætsforeninger. Til sammenligning findes der omkring 65 pct. idrætsforeninger i den samlede mængde af udbydere af fritidsaktiviteter.

Tabel 17: Antal udbydere af fritidsaktiviteter på landsplan fordelt på segmenter	I alt: 13.751	Procent
Idræt (kun DIF)	8932	65
Spejder/FDF	1190	9
Ekspressive aktiviteter (kommunale og private)(f.eks. musik, teater, billedkunst)	673	5

Ungdomsskoler	98	1
Andet (f.eks. rollespil, E-sport, 4H, religiøse eller politiske børne- og ungdomsorganisationer)	2858	20

Desuden har det været vanskeligt at finde de eksakte tal for det samlede antal udbydere af fritidsaktiviteter i de forskellige segmenter, da der ikke findes ét sted, hvor al informationen er samlet. De angivne tal i tabel 17 er således fundet mange forskellige steder, hvilket øger usikkerheden for tallene. Det samlede antal idrætsforeninger er fundet på DIFs hjemmeside. Vi har fået adgang til DUFs liste over foreninger og organisationer, hvorpå vi kan antage, at størstedelen af spejdergrupperne og FDF-kredsene er med, selvom vi reelt ikke ved det. For udbydere af ekspressive aktiviteter er det samlede antal en kombination af registrerede foreninger hos DUF og en optælling af de kommunale musik-, kultur- og billedskoler. Det samlede antal ungdomsskoler kendes på forhånd, da der er én i hver kommune. Endeligt er der kategorien 'andet' som inkluderer foreninger, der både er på DUFs liste, bl.a. rollespilsforeninger, 4H og religiøse eller politiske børne- og ungdomsorganisationer, og på DGIs liste, bl.a. e-sportsforeninger.

For idrætsforeninger og ungdomsskoler er det muligt at finde offentligt tilgængelige lister over antallet af udbydere i henholdsvis små, mellemstore eller store kommuner. Tabel 18 og tabel 19 viser den procentvise fordeling af både idrætsforeninger og ungdomsskoler i forhold til kommunestørrelse for både stikprøven og på landsplan. Som det fremgår, er der også her en stor forskel mellem den procentvise fordeling i stikprøven og på landsplan.

Tabel 18: Idrætsforeninger og ungdomsskoler fordelt på kommune størrelse (landsdækkende)

Kommune	Antal	Idrætsforeninger (fra Centralt Foreningsregister)	Procent
Store	7	2433	68
Mellemstore	66	7457	23
Små	25	1139	9
Kommune	Antal	Ungdomsskoler	Procent
Store	7	7	7
Mellemstore	66	66	66
Små	25	25	25

Tabel 19: Idrætsforeninger og ungdomsskoler fordelt på kommunestørrelse (vores stikprøve)

Kommune	Antal	Idrætsforeninger	Procent
Store	55	22	46
Mellemstore	53	20	43
Små	25	5	11

Kommune		Ungdomsskoler	Procent
Store	55	4	25
Mellemstore	53	9	56
Små	25	3	19

Datamaterialet fra spørgeskemaundersøgelsen er ikke repræsentativt for udbydere af fritidstilbud på landsplan. Spørgeskemaundersøgelsen kan således ikke bruges til at pege på generelle tendenser på tværs af forskellige udbydere af fritidsaktiviteter på landsplan, men kan i stedet sige noget om de udbydere, som har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen. Ved at lade udbyderne repræsentere forskellige segmenter af fritidstilbud kan spørgeskemaundersøgelsen således bidrage til at gøre os klogere på temaer og emner i forhold til folkeskolereformens betydning for udbud i og mangfoldighed af fritidstilbud, som kan være relevante at undersøge for segmenterne.

Interviews

Ud over data fra spørgeskemaet bygger undersøgelsen på en række interviews med tre forskellige relevante grupper af respondenter, nemlig udbydere af fritidsaktiviteter, kommunale kultur-, idræts- og/eller fritidskonsulenter og nationale forbund og landsorganisationer, nemlig: DIF, DGI, Dansk musikskolesammenslutning og Ungdomsskoleforeningen. Tabel 20 viser, hvor mange interviews der er udført med repræsentanter fra de tre respondentgrupper.

Tabel 20: Respondentgruppe	Antal interviews
Udbydere af fritidsaktiviteter	20
Kommunale kultur-, idræts- og fritidskonsulenter	20
Nationale forbund og landsorganisationer	4

Interviewene er foretaget sideløbende med spørgeskemaundersøgelsen, dog er interviewene med lederne af fritidstilbud først påbegyndt kort før den endelige deadline for spørgeskemaundersøgelsen. På den måde har vi forsøgt at dække de forskelligheder og udfordringer, der eventuelt kan være i kommunerne. For interviewguides, se bilag 4-6.

Udbydere af fritidsaktiviteter

Interviews med repræsentanter fra fritidsaktiviteter fordelt på de fem segmenter har haft til formål at belyse håndteringen af de nye rammevilkår efter reformens indførsel. Vi har foretaget 20 interviews med repræsentanterne. Disse blev udvalgt på baggrund af deres besvarelser i spørgeskemaet samt ud fra kriterier om spredning i segmenter, kommune-størrelse samt geografisk spredning.

Vi udarbejdede en interviewguide med udgangspunkt i resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen som er blevet tilpasset efter ledernes besvarelser i spørgeskemaet. Interviewguiden findes i bilag 4. Flertallet af repræsentanterne er blevet interviewet over te-

lefonen. Interviewene har været semi-strukturerede og repræsentanterne er blevet bedt om at forholde sig til, hvad den længere skoledag, 45 minutters bevægelse i skoletiden samt åben skole kan have haft af betydning for deres fritidsaktivitet.

Kultur-, idræts- og fritidskonsulenter

I det indledende metodiske design lagde vi op til at udarbejde spørgeskemaundersøgelser til henholdsvis udbydere af fritidsaktiviteter og kommunale fritids-, idræts- og kulturkonsulenter. Det viste sig dog at være en udfordring at udarbejde et spørgeskema til de kommunale konsulenter, da de er en del af 98 forskellige kommunale virkeligheder og derfor har meget forskellige vidensområder. I stedet for at lave en spørgeskemaundersøgelse blandt de kommunale konsulenter opjusterede vi derfor antallet af interviews fra otte til 20. Konsulenterne repræsenterer 20 forskellige kommuner og er valgt ud fra kommunens størrelse såvel som den geografiske spredning.

Til interviewene blev der udarbejdet en interviewguide som findes i bilag 5. Formålet med disse interviews har dels været at få et mere overordnet perspektiv på udviklingen i fritidstilbuddene i de forskellige kommuner, dels at få viden om, hvordan man fra kommunal side har arbejdet med strategier i forhold til fritidstilbuddenes rolle i den åbne skole.

Nationale forbund og landsorganisationer

Vi har også foretaget interviews med repræsentanter fra fire nationale forbund og landsorganisationer: DIF, DGI, Dansk musikskolesammenslutning og Ungdomsskoleforeningen, der repræsenterer fire ud af de fem segmenter⁷, som vi har fokus på i undersøgelsen. Interviewene har haft til formål at afdække, hvordan man i nationale forbund og netværk har oplevet udviklingen i udbud og mangfoldighed i udbydernes aktiviteter og tilbud. Desuden har vi været interesserede i at finde ud af, om man på fra de nationale forbund og organisationers side har sat initiativer i gang for at fremme udviklingen blandt medlemsorganisationerne. Interviewguiden findes i bilag 6.

Observationsstudier

Som supplement til både spørgeskemaundersøgelse og interviews har to medarbejdere fra CUR besøgt seks forskellige udbydere af fritidsaktiviteter. Formålet med besøgene har været at dokumentere og dække "gode eksempler" på samarbejder mellem skoler og udbydere af fritidsaktiviteter. Besøgene viser, hvordan lokale udbydere har håndteret de nye rammevilkår efter reformens implementering, f.eks. i forhold til den længere skoledag. Interviewene med de kommunale konsulenter er bl.a. blevet brugt til at finde gode eksempler på samarbejder, som kunne være relevante til observationsstudier. Derudover har vi også fundet relevante udbydere gennem litteraturstudiet såvel som

⁷ DUF er også blevet kontaktet i forbindelse med at indgå i et interview, men det er ikke lykkedes at foretage interviewet.

gennem CURs eget netværk. I valget af udbydere til observationsstudier har vi lagt vægt på samarbejdsformen, den generelle udvikling, størrelse forstået som medlemstal samt geografisk spredning. Vi har foretaget observationsstudier hos; en cykelklub, en lystfiskerforening, en e-sportsforening, en bridgeklub, en musikskole og en basketballklub.

Bilag 2: Spørgeskema

Tak fordi du vil besvare spørgeskemaet og hjælpe os med at blive klogere på folkeskolereformens betydning for fritidstilbuddene i Danmark.

Spørgeskemaet tager ca. 10 min at udfylde.

Din besvarelse behandles fortroligt i overensstemmelse med persondataforordningen og databeskyttelsesloven.

Mange tak for hjælpen og god fornøjelse!

Center for Ungdomsstudier (CUR)

De første spørgsmål i spørgeskemaet handler om grundlæggende aspekter af jeres organisation/institution/forening.

1) Angiv venligst følgende oplysninger om jeres organisation/institution/forening.

Organisationen/institutionen/foreningens navn

Kommune

Aktuelt medlemstal/indregistrerede brugere (for ungdomsskoler tælles indregistrerede elever i fritidsafdelingen)

2) Jeres organisation/institution/forening udbyder primært:

- Idræt (gå til spørgsmål 4)
- Spejder/FDF (gå til spørgsmål 4)
- Ekspressive aktiviteter (f.eks. musik, teater, billedkunst) (gå til spørgsmål 3)
- Ungdomsskoleaktiviteter (gå til spørgsmål 4)
- Andet (f.eks. rollespil, e-Sport, 4H, religiøse eller politiske børne- og ungdomsforeninger) (gå til spørgsmål 4)

3) Hvilke aktiviteter tilbyder I primært?

- Musik
- Billedkunst
- Teater
- Dans
- Andet

4) Jeres organisation/institution/forening udbyder primært:

- Gruppe-/holdaktiviteter
- Individuelle aktiviteter
- Både gruppe-/holdaktiviteter og individuelle aktiviteter

5) Har I lønnede medarbejdere ansat i jeres organisation/institution/forening? Her tænker vi kun på medarbejdere, hvis primære ansættelse er i organisationen/institutionen/foreningen. Undervise-

re/ledere/instruktører med specifikt ansvar for afvikling af en aktivitet, som udelukkende får godtgørelse tæller ikke med.

- Ja, vi har lønnede medarbejdere (gå til spørgsmål 6)
- Nej, vi har ingen aflønnede medarbejdere i organisation/institutionen/foreningen (gå til spørgsmål 7)

6) Angiv venligst hvor mange årsværker (et årsværk svarer til én persons fuldtidsarbejde i et år):

- 1-2
- 3-5
- 6-10
- 11 eller flere

7) Har I nogle frivillige - herunder undervisere/ledere/instruktører med specifikt ansvar for afvikling af en aktivitet, som udelukkende får godtgørelse - i jeres organisation/institution/forening?

- Ja, vi har frivillige, herunder undervisere/ledere/instruktører med specifikt ansvar for afvikling af en aktivitet, som udelukkende får godtgørelse (gå til spørgsmål 8)
- Nej, vi har ingen frivillige i organisationen/institutionen/foreningen (gå til spørgsmål 9)

8) Hvor mange frivillige - herunder undervisere/ledere/instruktører med specifikt ansvar for afvikling af en aktivitet, som udelukkende får godtgørelse - har I?

- 1-10
- 11-20
- 21-30
- 31-40
- 41-50
- 51 eller flere

De næste spørgsmål har fokus på, hvordan udviklingen i jeres organisation/institution/forening har været siden 2014, bl.a. i forhold til medlemstal/indregistrerede elever og udbud og mangfoldighed af aktiviteter/tilbud.

9) Hvor mange ungdomsmedlemmer/indskrevne brugere i alderen 6-18 år har der været i jeres organisation/institution/forening i følgende år? Sæt kryds ud for årstallene og angiv cirka-antal medlemmer.

- 2014 (gå til spørgsmål 11)

- 2016 (gå til spørgsmål 11)

- 2018 (gå til spørgsmål 11)

- Hvis du ikke har mulighed for at angive medlemstallet/indskrevne brugere, sæt kryds her (gå til spørgsmål 10)

10) Hvordan vurderer du, at udviklingen i antallet af medlemmer/indskrevne brugere har været i perioden 2014 til 2018?

- Det er steget med mere end 20%
- Det er steget med mellem 6% og 20%

- Det er uændret, +/- 5%
- Det er faldet med mellem 6% og 20%
- Det er faldet med mere end 20%

11) Har I som organisation/institution/forening i perioden 2014 til 2018 gjort noget af følgende - du må sætte mere end ét kryds:

- Vi er blevet bedre til at kommunikere på de unges præmisser (F.eks. gennem sociale medier som Facebook mv.)
- Vi har rekrutteret nye undervisere/instruktører/trænere mv.
- Vi har lavet strategiske samarbejder med skolen/Åben skole
- Vi har lavet strategiske samarbejder med andre (fx andre foreninger, SFO'er mv.)
- Vi har organiseret aktiviteterne så de ligger i forlængelse af den længere skoledag
- Vi har oprettet flere hold/aktiviteter
- Vi har lukket hold/aktiviteter
- Vi har udviklet nye typer af aktiviteter/tilbud
- Vi har forbedret vores faciliteter
- Vi har ikke gjort noget

12) Er der sket noget i lokalsamfundet i perioden 2014 til 2018, som du vurderer har haft en betydning for jeres organisation/institution/forening? Du må sætte mere end ét kryds.

- Børnetallet i lokalområdet er steget
- Børnetallet i lokalområdet er faldet
- Den/de aktiviteter, vi tilbyder, har været eksponeret i medier (f.eks. medieomtale af kvindefodboldlandsholdet ved EM)
- Der er flere udbydere af fritidsaktiviteter i lokalområdet end tidligere, så konkurrencen er blevet hårdere
- Der er færre udbydere af fritidsaktiviteter i lokalområdet end tidligere, så konkurrencen er blevet mindre
- En af de lokale skoler er lukket
- Forbundet/landsforeningen har udarbejdet en national strategi, som vi har arbejdet efter
- Der er ikke sket noget, som har haft en betydning for vores organisation/institution/forening
- Andet - uddyb gerne

13) Hvordan vurderer du, at jeres udbud af aktiviteter/tilbud til følgende grupper har udviklet sig i perioden 2014-2018?

	Faldet meget	Faldet lidt	Uændret	Steget lidt	Steget meget	Ved ikke/ikke relevant
Indskoling, 0.-3. klasse						
Mellemtrinnet, 4.-6. klasse						
Udskoling, 7.-9. klasse						

14) I dette spørgsmål vil vi bede dig vurdere, i hvor høj grad folkeskolereformen har haft betydning for hvor mange og hvilke typer hold/aktiviteter i udbyder.
Har folkeskolereformen f.eks. bevirket, at I har lukket/oprettet hold/aktiviteter, og/eller at I har udviklet

nye koncepter/tilbud?

På en skala fra 1-5, hvor 1 er slet ikke og 5 i meget høj grad, i hvor høj grad vurderer du så, at folkeskolereformen har haft betydning for følgende:

	1 (slet ikke)	2	3	4	5 (i meget høj grad)	Ved ikke
Folkeskolereformen har haft betydning for hvor mange hold/aktiviteter vi tilbyder						
Folkeskolereformen har haft betydning for hvilke typer hold/aktiviteter vi udbyder						

15) Vurderer du, at folkeskolereformen har haft betydning for jeres organisation/institution/forening? I så fald uddyb gerne hvordan ellers klik 'næste'

Som følge af folkeskolereformen i 2014 er skolerne forpligtigede på at samarbejde med organisationer/institutioner/foreninger gennem den åbne skole. Centralt for disse samarbejder er målsætningen om at understøtte skolernes læringsprojekt gennem alternative læringsarenaer, som organisationer/institutioner/foreninger er med til at skabe.

De næste spørgsmål handler om samarbejdet mellem organisation/institution/forening og skole. Målet er at afdække "det gode samarbejde" samt hvilke årsager, der kan være til, at et samarbejde ikke kan lade sig gøre, eller hvad der kan være særligt udfordrende for organisationer/institutioner/foreninger.

16) Har I som organisation/institution/forening et samarbejde med en eller flere lokale skoler?

- Ja (gå til spørgsmål 18)
- Nej (gå til spørgsmål 17)
- Samarbejdet er under etablering (gå til spørgsmål 19)

17) Hvad er årsagen til, at det ikke er lykkedes at etablere et samarbejde? Du må gerne sætte mere end ét kryds.

- Der er ikke tale om manglende velvilje, men manglende ressourcer hos os
- Der er ikke tale om manglende velvilje, men manglende ressourcer hos skolen/skolerne
- Skolen/skolerne har ikke ønsket et samarbejde
- Skolen/skolerne kan/vil ikke aflønne undervisere/ledere/instruktører
- Vi har ikke ønsket et samarbejde, f.eks. af ideologiske årsager
- Vi har ikke undervisere/ledere/instruktører, der er til rådighed på de tidspunkter, som skolen efterspørger
- Andet
- _____
- Gå til spørgsmål 25

18) Hvornår er samarbejdet indgået?

- Før skolereformen trådte i kraft i august 2014
- I umiddelbar forlængelse af skolereformen (2014-2015)
- Efter 2015

19) Hvem har taget initiativ til samarbejdet?

- Det har vi i organisationen/institutionen/foreningen
- Det har skolen/skolerne
- Det var et fælles initiativ mellem os og skolen/skolerne
- Det var på opfordring af kommunen
- Hvis man har svaret "Samarbejdet er under etablering" i spørgsmål 16, gå til spørgsmål 25.

20) Hvilken form for samarbejde har I? Du må gerne sætte mere end ét kryds.

- Vi præsenterer en foreningsaktivitet i et længerevarende forløb i forbindelse med undervisningen
 - Vi byder ind på linjefag/valgfag
 - Vi bidrager til events, projektuger eller temadage
 - Andet
-

21) Har I planer om at intensivere jeres samarbejde med skolen/skolerne fremadrettet?

- Ja (gå til spørgsmål 22)
- Nej (gå til spørgsmål 23)

22) Hvordan vil I intensivere samarbejdet? Du må gerne sætte mere end ét kryds.

- Vi vil øge antallet af samarbejder
 - Vi er i gang med en proces om at nytænke samarbejdet
 - På anden måde - uddybe gerne
-

23) På en skala fra 1-5, hvor 1 er slet ikke tilfreds og 5 er meget tilfreds, hvor tilfreds er I med det aktuelle samarbejde med skolen/skolerne?

- 1 (slet ikke tilfreds)
- 2
- 3
- 4
- 5 (meget tilfreds)

24) Oplever I udfordringer i samarbejdet med skolen/skolerne? Du må gerne sætte mere end ét kryds.

- Skolen/skolerne efterspørger aktiviteter i dagtimerne, hvilket vi har svært ved at imødekomme
- Skolen/skolerne har selv lærere til at varetage de aktiviteter, vi som forening kan bidrage til
- Det er svært at få en idé til et fælles projekt
- Vi har svært ved at blive enige om rammerne for samarbejdet
- Vi kan ikke tilbyde de aktiviteter, som skolen/skolerne efterspørger
- Skolen/skolerne har svært ved at se, hvad vi kan byde ind med

- Skolen/skolerne prioriterer ikke samarbejde med organisationer/institutioner/foreninger
 - Vi oplever ingen udfordringer i samarbejdet med skolen/skolen
 - Andet - uddyb gerne
-
- Ved ikke / ikke relevant

25) Oplever I, at I som organisation/institution/forening har ressourcer til at byde ind i forhold til de målsætninger om variation i skoledagen og differentieret undervisning, som "den åbne skole" lægger op til?

Angiv dit svar på en skala fra 1 - 5, hvor 1 er slet ikke og 5 er i høj grad.

- 1 (Slet ikke)
- 2
- 3
- 4
- 5 (I høj grad)

26) Oplever I, at I som organisation/institution/forening har relevant indhold at byde ind med i forhold til at understøtte skolernes faglige mål?

Angiv dit svar på en skala fra 1 - 5, hvor 1 er slet ikke og 5 er i høj grad.

- 1 (Slet ikke)
- 2
- 3
- 4
- 5 (I høj grad)

27) Har I søgt støtte fra kommunale puljer i forbindelse med etablering af samarbejde gennem den åbne skole?

- Ja, og vi har fået støtte
- Ja, men vi har ikke fået støtte
- Nej, men der er puljer at søge
- Nej, der er ingen puljer at søge
- Vi kan ikke søge disse puljer

28) Hvis du vil deltage i lodtrækningen om tre gavekort á 500 kr. til Nordisk Film Biografer, skriv venligst din emailadresse i feltet herunder. Derefter/hvis ikke klik "næste".

Tak for din besvarelse!

Husk at trykke "Færdig!" for at sende dine svar.

Bilag 3: Følgemail til spørgeskema

Til rette vedkommende

Hvordan står det til hos udbydere af fritidstilbud efter folkeskolereformens indførelse? Selvom der findes en del undersøgelser af folkeskolereformen, er dens betydning for fritidstilbuddene i Danmark snart fire år efter reformen underbelyst. På vegne af Styrelsen for Undervisning og Kvalitet under Undervisningsministeriet er Center for Ungdomsstudier derfor i gang med at undersøge, hvordan reformen har påvirket organisationer, institutioner og foreninger, som tilbyder aktiviteter til børn og unge i folkeskolealderen.

Ved at besvare dette spørgeskema hjælper du os til at blive klogere på, hvordan det står til blandt udbydere af fritidsaktiviteter i dag, og hvordan forskellige lokale udbydere har oplevet udviklingen siden 2014, hvor folkeskolereformen trådte i kraft.

Der er naturligvis mange faktorer, udover folkeskolereformen, som kan have påvirket udviklingen på fritidsområdet. Der er derfor både spørgsmål, der handler om at afdække udviklingen generelt hos udbydere af fritidsaktiviteter i perioden 2014 - 2018 og spørgsmål, der handler om at afklare, hvilken betydning, hvis nogen, folkeskolereformen har haft i forhold til den udvikling.

Ved at svare på spørgeskemaet deltager du i lodtrækningen om tre gavekort á 500 kr. til Nordisk Films Biografer.

Vi håber, at du vil hjælpe os med at blive klogere!

[Klik her for at besvare undersøgelsen.](#)

Deadline for besvarelse af undersøgelsen er d. 25.11.2018

Hvis du har spørgsmål til spørgeskemaet, kan du skrive til mette@cur.nu

På forhånd tak,
Center for Ungdomsstudier (CUR)

Bilag 4: Interviewguide til udbydere af fritidsaktiviteter

Udvikling 2014-2018

- Hvilken udvikling har der været i jeres forening i de sidste 4 år?
 - (Husk at spørge til udbud + mangfoldighed, tjek evt. Foreningens svar til spørgsmål 14, 15 og 16)
- Hvilke tanker gjorde I jer i foreningen/... om folkeskolereformen, da den trådte i kraft i 2014?
- Ændrede I på noget da reformen trådte i kraft – eller har I gjort det efterfølgende?

Nye rammevilkår

- 45 minutters bevægelse - har det påvirket jeres forening?
- Længere skoledag – har det haft nogen betydning?
 - Hvis ja: hvad har I gjort?
- Åben Skole samarbejder (spørg ind til om de små foreninger kender til det)
 - Hvis der er samarbejde:
 - Hvorfor samarbejde? Med hvilket formål? Giver det mening for jer at samarbejde med skolen?
 - Organisering af samarbejder?
 - Har i mødt nogle udfordringer i forbindelse med samarbejde, hvis ja, hvilke?
 - Har skolesamarbejder “smittet af” på måden I gør tingene på i foreningen – nye hold, nye “undervisningsmetoder” ...?
 - Hvis der ikke er samarbejde:
 - Hvorfor er der ikke samarbejde?
 - Ville det give mening for jer at have et samarbejde med en skole?
 - Hvad skal der til for, at et samarbejde kan lade sig gøre?

Fremadrettet

- Hvordan tænker du, at foreningen ser ud om et år?
- Hvad er jeres planer fremadrettet?

Bilag 5: Interviewguide til kommunale kultur-, idræts og fritidskonsulenter

Baggrund

- Hvilken kommune er du ansat i?
- Hvad er din stillingsbetegnelse/funktion?

Udvikling i fritidstilbuddene

- Hvordan er din vurdering/fornemmelse af medlemstallets udvikling i fritidsaktiviteter blandt børn og unge fra 2014-2018?
- Er der sket en udvikling i antallet af fritidstilbud til børn og unge i perioden 2014 til 2018?
 - For idrætsforeninger, spejdergrupper/FDF-kredse, ungdomsskoler, musikskoler/billedskoler mv. og andre
- Oplever du, at der er blevet udviklet nye typer- eller indhold i tilbud i perioden 2014 til 2018?
 - For idrætsforeninger, spejdergrupper/FDF-kredse, ungdomsskoler, musikskoler/billedskoler mv. og andre
- Oplever du, udviklingen blandt udbydere af fritidsaktiviteter har noget med folkeskolereformen at gøre? Altså oplever du at folkeskolereformen har haft betydning for fritidsaktiviteter i Kommunen?
 - Hvis ja, på hvilken måde?

Samarbejder mellem skoler og udbydere af fritidsaktiviteter

- Hvor stor en del af fritidsaktiviteterne i kommunen har et samarbejde med de lokale skoler, ca.?
- Hvilke former for samarbejder ser I typisk?
 - Hvilke udbydere samarbejder typisk?
 - Er der tale om events, forløb, valgfag, andet?

Kommunens rolle

- Har I, I jeres kommune lavet strategier for åben skole?
 - Hvis ja, hvornår har I gjort det?
 - Hvad har I lagt vægt på i strategierne?
 - Hvad/hvordan har I gjort i praksis?
- Hvilken rolle, hvis nogen, har kommunen spillet i forhold til at etablere samarbejder mellem skoler og foreninger efter skolereformen?
- Er der midler skoler/fritidstilbud kan søge?
- Hvordan fordeler jeres kommune midlerne til "Åben Skole"?
- Bliver der i forbindelse med samarbejder, indgået formaliserede aftaler, hvor de pædagogiske målsætninger skitseres, hvor der er en plan for, hvordan samarbejdet evalueres osv.?
- Kan du give nogle eksempler på, hvordan forskellige typer af udbydere af fritidstilbud samarbejder med skolerne?
- Hvilke udfordringer, hvis nogen, oplever I at der har været i forbindelse med i implementeringen af den åbne skole?

De eksemplariske samarbejder

- Har du kendskab til "eksemplariske" samarbejder mellem udbydere af fritidsaktiviteter og skoler, der kan inspirere andre sammenhænge?
- Har du kontaktinfo på foreningen (...)?

Bilag 6: Interviewguide til nationale forbund og landsorganisationer

Overordnet udvikling

- Kan I sige noget generelt om udviklingen inden for segmentet?

Udbud i aktiviteter

- Hvad er tendensen i forhold til antallet af hold?
- Hvad er efter din vurdering baggrunden for denne udvikling?

Variation i aktiviteter

- Hvad er tendensen i forhold til variation i udbuddet af aktiviteter?
- Hvad er efter din vurdering baggrunden for denne udvikling?

Rolle som nationalt forbund/landsorganisation

- Hvilke initiativer har I som interesseorganisation taget i forhold til at hjælpe de lokale ungdomsskoler/musikskoler/idrætsforeninger med at varetage deres opgave under de ændre rammer?

INSPIRATIONSKATALOG

Seks gode eksempler på samarbejder
mellem skoler og fritidstilbud

Inspirationskatalog -
Seks gode eksempler på samarbejder mellem skoler og fritidstilbud

Udarbejdet af Mathilde Flindt & Søren Østergaard,
Center for Ungdomsstudier (CUR)
Peter Bangsvej 5B
2000 Frederiksberg
www.cur.nu

Introduktion

Dette inspirationskatalog er udarbejdet i forlængelse af en rapport for Undervisningsministeriet, der sætter fokus på, hvilken betydning folkeskolereformen har haft for udbud og mangfoldighed af fritidstilbud til børn og unge mellem 6 og 18 år. I forbindelse med udarbejdelsen af rapporten har vi haft kontakt til en række foreningsledere, som har fortalt om, hvordan de, som en del af den såkaldte åbne skole, har formået at udvikle tilbud, som giver mening for såvel skoler som dem selv.

Det har været inspirerende at møde disse foreningsledere, og i dette inspirationskatalog forsøger vi at give deres erfaringer videre. På den måde kan vi forhåbentlig være med til at inspirere både skoler og foreninger til at etablere mange flere spændende samarbejder i regi af 'den åbne skole'

Den åbne skole – form, indhold og betydning

En central del af folkeskolereformen fra 2014, var ideen om 'den åbne skole'. Den åbne skole er ifølge undervisningsministeriet en skole, som har til formål at inddrage lokalsamfund i undervisningen således, at "elevernes læring og trivsel understøttes" (Undervisningsministeriet, 2018). Om formålet med den åbne skole, står der i lovgrundlaget:

Skolerne indgår samarbejder, herunder i form af partnerskaber, med lokalsamfundets kultur-, folkeoplysnings-, idræts-, og foreningsliv og kunst- og kulturskoler, med lokale fritids- og klubtilbud og med de kommunale eller kommunalt støttede musikskoler og ungdomsskoler, der kan bidrage til opfyldelsen af folkeskolens formål og mål for folkeskolens fag og obligatoriske emner. Kommunalbestyrelsen fastlægger mål og rammer for skolernes samarbejder, og skolebestyrelsen fastsætter principper for samarbejdet (Paragraf 3 stk. 4).

Formålet med samarbejdet mellem skoler og eksterne læringsmiljøer er således at understøtte folkeskolens formål, og dermed bliver samarbejdets primære funktion at understøtte elevernes læring, trivsel og udvikling.

Med udgangspunkt i seks specifikke samarbejder giver vi i dette katalog et bud på, hvordan samarbejder i den åbne skole kan gribes an, således at de både giver mening for skoler og for de lokale foreninger eller institutioner, som byder sig til som samarbejdspartnere i den åbne skole.

Hvorfor åben skole?

Forskning viser blandt andet, at autentiske læringsmiljøer, hvor der er fokus på praksisorienterede undervisningsmetoder, som skaber mulighed for, at eleverne får deres egne erfaringsdannelser, kan påvirke elevernes faglige og trivselsmæssige udvikling positivt. Koblingen mellem teori og praksis giver mulighed for, at der er flere læringsstile, der bringes i spil, og hermed får flere elever mulighed for at opleve succes (KORA, 2016). Åben skole handler i vid udstrækning om at skabe supplerende læringsmiljøer, der skaber nogle andre læringsarenaer end dem, som folkeskolen normalt tilbyder.

Åben skole-samarbejder mellem skoler og foreninger, klubber og virksomheder har i nogle kommuner eksisteret i fire år, og spørgsmålet er, hvilken betydning det stigende antal samarbejder har haft. En undersøgelse af idrætsforeningernes muligheder og udfordringer i mødet med den åbne skole viser, at samarbejder især skaber værdi for:

- Den gruppe af elever, der har brug for at blive eksponeret til anderledes læringsrum og -stile.
- Den gruppe af elever i udskoling, som kan betegnes som særdeles kompetente bevægelsesøkonomer.
- Den gruppe af 'perfekte piger', der har brug for at blive hevet ud af deres komfortzone for at finde ud af, at de overlever.
- De elever, som ikke naturligt søger ind i foreningslivet.
- De små idrætter, som får en unik chance for at profilere sig i forhold til potentielle udøvere og etablering af nye lokale foreninger på og omkring skolerne (Juul & Østergaard 2017).

Inden folkeskolereformen trådte i kraft var der en frygt for, at den ville få store konsekvenser for foreninger og fritidsudbydere, fordi børn og unge ikke længere ville have tid til at 'gå til noget' i deres fritid, nu hvor skoledagene blev længere. Antallet af aktiviteter, børn og unge går til, er da også faldet en smule siden 2014. Derimod ligger andelen af børn og unge, der går til en fast fritidsaktivitet på nogenlunde samme niveau i 2018, som den gjorde før reformen (Arendt & Skov, 2017 & Juul & Østergaard, 2017). Der er desuden indikationer på, at den gruppe af børn og unge, der ikke tidligere opsøgte foreningslivet, begynder at søge ind i disse sammenhænge, fordi de gennem den åbne skole bliver introduceret til foreningsaktiviteter i skolen (Juul & Østergaard, 2017).

Kommunernes rolle

Ud over fritidsudbydernes ansvar for at nytænke tilbuddene, er det i mange tilfælde også afgørende for samarbejdernes succes, hvor-

dan kommunerne vælger at prioritere den åbne skole. Det gælder i forhold til økonomi, hvor der er klare indikationer på, at "åbne puljer" i højere grad stimulerer samarbejder mellem skoler og foreningsliv, end hvis pengene fordeles ud på skolerne. I de kommuner, hvor det er praksis, er der en tendens til, at pengene bliver til brugt til at finansiere meget andet end åben skole-samarbejder. Foruden økonomien er det afgørende, at man på forvaltningsniveau – i en verden med mange skiftende dagsordener – er vedholdende i sin italesættelse af mulighederne i den åbne skole. Det tager tid at forankre samarbejder, og det tager tid at få især de knapt så ressourcestærke foreninger til at indgå i åben skole-samarbejder (Juul & Østergaard, 2017).

Stadigt flere kommuner ser ud til at vælge at satse mere målrettet på potentialerne i den åbne skole. I det følgende præsenterer vi to forskellige eksempler på kommunale tilgange til den åbne skole, der begge ser ud til at anspore til samarbejde.

Længerevarende forløb – Roskilde Kommune

I rapporten *Skole og foreninger i bevægelse mod og med hinanden* understreger forfatterne vigtigheden af, at kommunerne stiller krav til samarbejderne, og at disse i vid udstrækning helst skal være forløb af længere varighed (Juul & Østergaard, 2017). Disse elementer ligger som en integreret del af den tænkning og praksis, som er blevet udrullet i Roskilde Kommune. Her har man arbejdet med *Lærende Partnerskaber*, der er et koncept, som er udviklet med hjælp fra et eksternt konsulenthus, hvor fokus er på længerevarende læringsforløb mellem skoler og kulturinstitutioner i Roskilde kommune.

Ud over projektet *Lærende partnerskaber*, der udvikler metoder til længerevarende læringsforløb, er der desuden en række tydelige kriterier for de puljer, som fritidsudbydere kan søge til udvikling af

åben skole-samarbejder. En idrætskonsulent fra Roskilde Kommune fortæller:

Det skal være forløb, hvor de er ude hos hver klasse og lave et forløb, så det er tre gange per klasse, der har den samme idræt. Og det er fordi, vi i kommunen har budget til at gå ind og støtte foreningerne i det her arbejde, men vi støtter kun forløbet, hvis de laver tre undervisningsgange. Alttså så de elever, de bliver præsenteret for den samme idrætsgren tre gange typisk tre uger i træk. Vi støtter kun forløb, og det er de super glade for, både eleverne og lærerne. Mange idrætslærere har vendt tilbage, og det er andet skoleår vi kører nu, hvor vi kører det for hele kommunen, og den feedback, vi får fra idrætslærerne, er, at de er super glade for dem, fordi de får også nogle kompetencer med hjem i forhold til den idræt, de har været ude at besøge.

Roskilde kommune ser derfor ud til at have udviklet en model, der gør det muligt og overskueligt for fritidsudbydere at finde på forløb, hvor de byder ind i folkeskolens undervisning.

Når foreningerne vælger ikke at konkurrere med hinanden – Faaborg-Midtfyn Kommune

En udfordring omkring den åbne skole har været, at det i mange kommuner, set fra et foreningsperspektiv, har været "alles kamp mod alle". Foreningerne har skulle udvikle ideer til samarbejder, som de har præsenteret for de enkelte skoler. Det har været en stor opgave for især nogle af de mindre foreninger og et irritationsmoment på mange skoler, fordi man løbende skulle forholde sig til udbydere af aktiviteter. I Faaborg har idrætsforeningerne valgt en anden model.

Her er man gået sammen i Faaborg Samvirkende Idrætsforeninger, og ledelsen af idrætssamrådet har på vegne af deres medlemmer og sammen med skolelederne planlagt, hvordan åben skole helt

konkret skal udmøntes ude på skolerne. Det betyder, at foreninger og skoler sammen laver en plan for, hvornår eleverne bliver introduceret til forskellige idrætsgrene. Den fælles planlægning gør, at man i højere grad kan få introduceret eleverne til idrætter, der passer til elevernes motoriske og fysiske færdigheder, og at man kan tage højde for, hvilke ressourcer, der er ude i de lokale foreninger, således at disse bruges bedst muligt.

Projektet er en del af et toårigt forsøgsprojekt, hvor Faaborg-Midtfyn Kommune har bidraget med 1,15 mio. kr. Projektet afsluttes i sommeren 2019, og de foreløbige tilbagemeldinger er særdeles positive. Skolerne melder retur, at forløbene er gode afbræk for eleverne, der ude i foreningslivet møder nogle voksne, der er eksperter på deres felt, og som kan medvirke til at inspirere idrætslærerne, der ofte er generalister i forhold til deres undervisning. Eleverne melder også positivt tilbage i forhold til at møde "eksperter" ude i foreningslivet, og for stadig flere børn og unge i Faaborg bliver mødet med "eksperterne" anledningen til, at de starter i foreningsidrætten. De endelige tal er ikke gjort op, men formanden for de Samvirkende Idrætsforeninger, Jørn Lorenzen, melder, at foreninger såvel som elever er meget positive omkring modellen med at udbyde idrætsintroducerende forløb, og at man fra foreningslivets side håber, at ordningen bliver gjort permanent.

Når man beder formanden for de Samvirkende Idrætsforeninger om at give et bud på, hvorfor modellen ser ud til at virke, peger han på, at kvalitet og kontinuitet er centrale elementer i projektet. *Kvalitet* skal her forstås som dygtige trænere og instruktører. I de tilfælde hvor disse ikke allerede fandtes internt i foreningen, har kommunens økonomiske tilskud gjort det muligt at hente instruktører udefra. *Kontinuitet* kommer til udtryk i form af længere forløb, der har givet eleverne mulighed for at udvikle konkrete idrætsfærdigheder, samt få en fornemmelse af dét 'at gå til noget'.

Seks historier fra virkeligheden

I det følgende præsenterer vi seks forskellige fortællinger om, hvordan lokale foreninger har brugt de muligheder, der ligger inden for rammerne af den åbne skole. Projekterne er meget forskellige, men giver hver især en række indikationer på, hvad der vigtigt, når der skal etableres samarbejder, der medvirker til at understøtte skolens dannelses-/læringsprojekt og samtidig er meningsfuldt for den lokale forening.

Historierne er baseret på seks forskellige observationsstudier, samt opfølgende interviews. Desuden er der, i det omfang det har været muligt, foretaget korte samtaler med de elever, der har deltaget i de seks aktiviteter.

Kort om de seks historier

Skolebridge

Koncept: Når landsforeningen rykker ind i lokalafdelinger.

Ikast-Brande Esport

Koncept: Åben skole-initiativ, der tiltrækker udfordrede elever til et fællesskab i den lokale klub. Online in real life.

Musikklasser i Haderslev

Koncept: Det lange strukturerede samarbejde, hvor undervisere møder eleverne, hvor de er.

BørneBasketFonden

Koncept: En landsdækkende systematisk åben skole indsats inden for foreningslivet.

Fiskerskolen

Koncept: Når de, der har tiden, vælger at bruge den på børn og unge.

Odense Cykelklub

Koncept: Et projekt med skræddersyede og tydelige læringsmål.

God læselyst,

Mathilde Flindt & Søren Østergaard,
Center for Ungdomsstudier

DANSK SKOLEBRIDGE

Skal vi spille Kahoot?!

Der er mødt seks bridge-hjælpere op til første undervisningsgang i en 6. klasse på Valby skole. Der er en hjælper til hvert bord plus en ekstra. Der er i alt fem borde med fire elever ved hvert bord. Forløbet kører over to gange af fire timer og skal ende med en lokal turnering i Valby Bridgeklub. De fire timer er organiseret sådan, at eleverne skal se fire videoklip, som Dansk Skolebridge har udarbejdet. Efter hvert klip, der varer omkring fem minutter, spilles to runder bridge ved hvert bord. Efter de to runder spilles en Kahoot-quiz, hvor eleverne skal svare på spørgsmål, som opridser de regler, de netop har lært. Vinderen af Kahoot-quizen får en præmie. Efter quizen gentages forløbet med endnu et videoklip og to runder bridge.

Eleverne sidder koncentrerede ved bordene og forsøger at forstå, hvad bridgelæreren forklarer dem: *Så, nu skal du ligge den der, så du hjælper din makker*, forklarer Ole. De to elever, der spiller mod en bridgelærer og en vikar vinder runden og lben udbryder: *Ej, det er sjovt det her spil! Skal vi så spille Kahoot igen, juhuuu*. De fleste af eleverne engagerer sig i spillet, og går ihærdigt op i at vinde quizen imod klassekammeraterne.

Skolebridge er et åben skole-tilbud, som foreningen Dansk Skolebridge i samarbejde med lokale bridgeforeninger tilbyder på lokale skoler. Tilbuddet består typisk af 2-3 undervisningsgange i bridge, som i nogle byer ender ud i en skoleturnering, hvor eleverne skal spille mod hinanden. Derudover tilbyder Dansk Skolebridge også bridge som et valgfag i skolen og anvender også her det undervisningsmateriale, som Dansk Skolebridge har udarbejdet.

I skal sige, hvis I ikke kan følge med – jeg er jo ikke lærer! Landsforeningen rykker systematisk ind i lokalafdelingerne

Danmarks Bridgeforbund har en overordnet mission om at udbrede kendskabet til bridge. Derfor ser direktøren for Dansk Skolebridge Morten Bilde en mulighed for at hjælpe lokalforeninger med indføringen af bridge på landets skoler. Københavnsområdets ambassadør for Skolebridge, Charlotte Monberg, fortæller om sin vej ind i skolebridge, at hun tilfældigt kom ind i foreningen, fordi hun var i gang med en bridgelæreruddannelse. Her havde nogle nævnt, at Morten Bilde manglede hjælpere til at udbrede skolebridge i Københavnsområdet, og derfor startede hun først som hjælper. Charlotte har igennem de sidste to år fået flere og flere opgaver, som gør, at hun er blevet mere involveret og til sidst har droppet sit normale arbejde som jurist for at arbejde frivilligt i skolebridgeforeningen. Derfor fungerer hun nu som regional leder, der har til opgave at organisere skolebridge i København og omegn. Her sørger hun blandt andet for at samle hjælpere og have kontakten til skolerne. Charlotte fortæller, hvad Skolebridgeforeningen har gjort for, at det er muligt at samle hjælpere:

Skolebridgeforeningen er stiftet i 2015, og vi underviser skolebørn rundt om i hele landet. Vi har selv udviklet undervisningsmaterialet, som vi kan bruge i undervisningen. I starten var der ikke nogen film, men så søgte vi fondsmidler og fik kr. 250.000 af Ristrupfondet til at lave lektionsvideoerne. Først fik vi lavet 12, og prøvede dem af og redigerede dem, og siden har vi fået lavet 12 til. Så vi har nok til mange timers undervisning. Herudover har vi lavet Kahoots og lagt kort på forhånd, der passer til videolektionerne. Det gør det nemmere for nye skolebridge-undervisere og hjælpere, at lektionerne er tilrettelagt på forhånd.

Derudover forklarer Charlotte, at de lokale frivillige hjælpere, som sendes ud på skolerne ikke nødvendigvis er uddannede bridgeundervisere, idet det før beskrevne videomateriale og Kahoots stort

set understøtter undervisningsdelen. Derfor skal de frivillige ikke håndtere noget undervisningsmæssigt pædagogisk arbejde udover at understøtte eleverne. Dermed er der langt flere voksne tilstede end i en almindelig undervisningstime, hvilket eleverne giver udtryk for, at de er glade for. En elev i 6. klasse fra Valby skole siger: *"Jeg synes det er cool, at der er så mange undervisere i skolebridge. Normalt har vi kun en lærer, men til skolebridge er der en hjælper ved hvert bord"*. Eleverne lader til at være positivt indstillede over for de mange voksne, der er tilstede. Fordi det er et fast undervisningsmateriale, som allerede er udarbejdet, betyder det, at dét at være frivillig for Skolebridge ikke er så omfattende. De frivillige får lov til at spille bridge med de unge, hvilket Charlotte også mener er noget, som både unge og ældre får noget positivt ud af. I det hele taget vil de gerne have flere unge ned i deres lokale klubber, så de får skabt et mere "levende" miljø.

Matematikken bliver leget ind

Der er udformet faste læringsmål for bridge som valgfag til skolerne. Skolebridgeforeningen har herudover udformet foldere og en hjemmeside, som detaljeret forklarer, hvad bridge kan gøre for eleverne. Charlotte fortæller i et interview om en række vigtige kompetencer, børnene i skolen erhverver sig, hvis de deltager i bridge: *Bridge stimulerer hjernen, styrker koncentrationsevnen og medvirker derfor til at forbedre indlæringsevnen. (...) Og det gør, at de også bliver meget bedre til at koncentrere sig i de andre fag.* Det, at spille bridge, mener Charlotte, kan bidrage til at højne undervisningen, fordi det potentielt kan hjælpe nogle elever med bedre at koncentrere sig – også i andre fag ud over bridgeundervisningen.

Undervejs i en observation til en 4-timers bridgeundervisning kommer en matematiklærer ind til eleverne efter, at de har haft bridgeundervisning i tre timer. Læreren udbryder: *"Ej hvor er det*

fedt, I gider at komme herud. Når man tænker på, at de har siddet ned i tre timer er de ualmindelig stille i forhold til, hvordan de normalt opfører sig på det her tidspunkt."

Derudover nævner Charlotte, at hun mener, at bridge også træner eleverne i matematik, fordi tal og sandsynlighed indgår i spillet:

Det er derfor matematiklærere er så vilde med skolebridge, fordi de [eleverne] lærer sandsynlighedsregning. Matematikken bliver ligesom leget ind. De skal tælle point, de skal regne ud, hvordan de skal spille kortene, og så skal de sidde og regne ud: Hvad er sandsynligheden for, at kongen sidder der eller der. Så de kan bruge konkret sandsynlighedsberegning. Eleverne "snydes" til at bruge matematik uden, at de ved det.

GODT spillet makker!

Charlotte fortæller derudover, at samarbejde og kommunikation er et vigtigt element, som man også lærer ved at spille bridge.

Ude på skolen til første undervisningsgang i skolebridge kan man høre, hvordan konkurrencen og samarbejdet er tydelig blandt eleverne, som udbryder: *"Yes, nu skal vi vinde den her omgang"*. Og: *"Yes! Fillippa, vi gjorde det endelig, vi vandt!"* Idet der er en konkurrence, som eleverne kan være fælles om at vinde to og to, fordrer det samarbejde undervejs i spillet. Det er ikke tilladt at tale sammen, så eleverne må lære, hvordan de kommunikerer uden at sige, hvad den anden skal gøre og uden at afsløre egne kort. I forlængelse af samarbejde og kommunikation får eleverne ifølge Skolebridges egne formuleringer også bedre sociale kompetencer. En frivillig i Skolebridge fortæller: *"Der er nogle af dem, der sidder og kalder hinanden for kællinger, ho og grimme udtryk, og det siger vi så, det gør man ikke, bridge er en høflig gentlemansport, hvor man taler pænt til hinanden"*. Samme billede oplever vi på en skole i Valby. Her er bridge-runden nu afsluttet, og en elev fra hvert 4-

mandsbord skal op og skrive på score-tavlen. En af bridgelærerne sidder ved et bord, hvor hold øst-vest netop har vundet. Den ene elev fra vinderholdet er allerede gået op til tavlen for at skrive. Bridgelæreren ser på Marius: "Marius, så kan du jo gå op til din makker og sige: GODT SPILLET makker. Han gjorde det godt, og det skal man huske at sige." Marius rejser sig fra stolen og løber op til hans medspiller Sigurd: "Godt spillet makker" griner han og løfter hånden efter en high-five. Sigurd løfter hånden og gør klar til at klaske den mod Marius' hånd. De griner begge og går sammen ned til bordet for at fortsætte næste spil.

Eleverne virker ikke til at stille sig særligt kritiske over for bridgelærernes krav om at kalde hinanden makkere, og eleverne gør, hvad der kræves af dem i bridgeundervisningen. De accepterer præmisserne. En efterfølgende observation til skolebridgefinalerne i Valby viser, at eleverne er makkere med en fra egen klasse, hvor de spiller mod to andre elever fra en anden skole i Valby, som de ikke har mødt før. Efter en halv times spil hører jeg, at samtalerne starter op: "Nå, hvilken skole er I så fra?"

Til den endelige finale møder 6. klasse elever fra 4 forskellige skoler hinanden nede i den lokale bridgeklub. Således giver bridge-samarbejdet også mulighed for et møde med andre børn, som de ellers ikke møder i deres faste hverdag på den samme skole. I denne sammenhæng tænker skolebridgeforeningen altså det lokale netværk ind i konceptet. På denne måde skaber bridgeforløbet en større åbenhed i lokalområdet, hvor eleverne møder nye mennesker og indtryk.

Et eksempel på et gennemført undervisningsmateriale

Så hvad kan andre foreninger lære af Skolebridge? Det særlige er, at det er den landsdækkende forening, der har lavet det grundlæggende arbejde, så det er nemt at gå ind og være frivillig et par dage

om måneden. Udover at undervisningsmaterialet er til at forstå og formidlet på en måde, så de frivillige nemt kan gøre brug af det, er det også målrettet børnene. Idet der indgår en Kahoot quiz bliver eleverne ifølge Charlotte ivrige. Det nævner hun, da vi spørger, hvad det er der virker: "*Børn elsker jo konkurrenceelementet. Det er sådan vi får dem med. Når de kan vinde noget.*" Derudover har Skolebridge formået at lave en model, der uddeler opgaverne lokalt. Morten Bilde har kontakt med lokale ledere, og de lokale ledere står dernæst for organiseringen. De lokale frivillige har nemmere ved at finde vejen ind til de lokale skoler end en direktør, der ikke er en del af hvert enkelt lokale foreningsliv. Dansk Skolebridge er landsdækkende og bliver større ved at finde lokale ambassadører, som kan stå for organiseringen og samarbejdet med lokale skoler.

Kort om Dansk Skolebridge:

- Dansk skolebridge har åben skole-samarbejder med mere end 180 skoler i Danmark
- Dansk skolebridge når ud til mere end 10.000 elever
- Dansk skolebridge er støttet af mere end 15 virksomheder

Fakta: Forskning har vist, at indlæringsevnen bliver forbedret med 22 procent i matematik og med 20 procent i læsning, når elever deltager aktivt i organiseret tankesport som bridge.

IKAST-BRANDE ESPORT

Åben skole initiativ, der tiltrækker udfordrede elever til et fællesskab i den lokale klub. Online in real life

Vi er taget ud til en lokal Esportsklub i Ikast. IBES kalder de sig. Det står for Ikast-Brande Esport. Vi skal følge et hold i den lokale klub, der har fulgt et åben skole valgfagsforløb i Esport på deres skole. Nu har de meldt sig ind som medlemmer i den lokale klub. Et hold drenge på 12-13 år spiller League of Legends (LOL) hver tirsdag aften. Holdet består af fem elever, som udgør et fuldtalligt hold til LOL. Drengene står foran indgangen til lokalet, der er beliggende på Ikast stadion. Drengene skubber til hinanden og driller venskabeligt. Dørene bliver åbnet og de løber hen til hver deres computer og tænder for dem. *"Må jeg spille med Magnus i øvebanen ligesom sidst", "Hvis du bare farmer Magnus", "Mikkel, var det ikke meningen du skulle hjælpe mig, du skulle have min ryg?"*

Øvebanen afsluttes og det rigtige spil sætter gang i en intens kommunikation mellem drengene: *"Gogogogogo, kom væk herfra Magnus", "Nogen der har bruge for hjælp?" "Kasper har brug for hjælp, gogogogogo".* Mikkel råber *"Kommunikation kunne være rart gutter!"*

For di det kræver fem elever at spille kamp, må alle deltage i undervisningen tirsdag aften. Holdet afhænger således af hver enkelt elev, der forpligter sig til at komme hver gang. Klublokalerne åbnede i 2016, og ud over lokalerne er det afgørende for projektets succes, at den unge næstformand, Toke, i sit sabbatår har valgt frivilligt at organisere åben skole-samarbejder for Ikast-Brande Esport.

Skolerne ringer!

Næstformanden Toke, fortæller i et interview, at det som udgangspunkt mest er lærerne fra de forskellige skoler, der ringer eller skriver en mail om en temadag eller -uge. Lærerne er ifølge Toke bevidste om, at eleverne gerne vil lære mere om Esport, og derfor giver det god mening for lærerne at kontakte foreningen, så de får nogle elever, der er engagerede i de valgfag og temadage, som de får tilbudt. For udover temadage tilbyder Ikast-Brande Esport også valgfag på nogle af skolerne i området. Toke fortæller om valgfaget:

Jamen det vi har med Østre skole, det er et forløb på 12 uger, hvor de har det en gang om ugen, og det tror jeg nok er en slags valgfag for dem. Og der kommer de ned i vores forening, fordi de ikke selv har lokaler og computere til det, så de kommer ned i vores forening en gang om ugen i skoletiden.

For at valgfaget kan tilbydes til eleverne, må de komme ned i foreningen, da computerne i foreningen fungerer bedre til spil end dem på skolerne. At tilbyde Esport som valgfag blev dog først en mulighed efter, at foreningen fik nye lokaler i 2016. De nye lokaler har således skabt nogle nye vilkår og muligheder, idet de nu kan tilbyde Esport som et valgfag i samarbejde med de lokale skoler.

Lokaler skaber bedre muligheder for de udfordrede børn

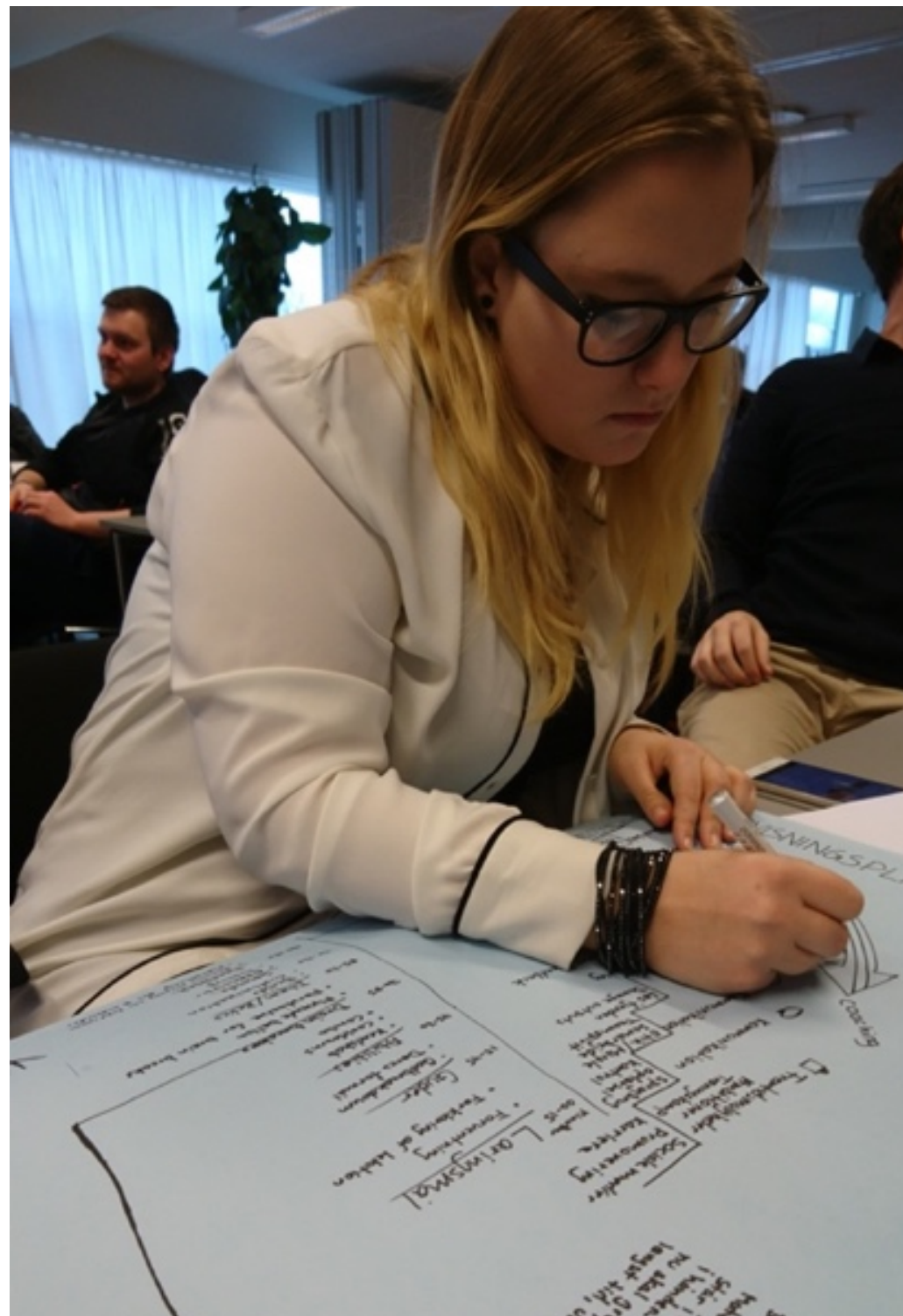
Esportsforeningen i Ikast er blevet mere synlig i lokalsamfundet efter, at de har fået lokaler, hvor elever får undervisning i diverse Esportsspil. Eleverne kan vælge at gå til et bestemt spil, hvor de bygger et hold op, så de kan stille op med et fuldt hold nede i klubben. Synligheden, som de nye lokaler har skabt, har medført, at næstformanden for den lokale forening nu tager ud og underviser. Både på almindelige folkeskoler og specialskoler. Særligt undervisningen på specialskolerne virker til at være en succes, da der

er potentiale i Esport, for de elever, som ikke altid har det nemt i skolen. Her kan den lokale forening skabe nye muligheder for eleverne. Næstformanden fortæller om en elev, der har fundet frem til foreningen gennem et åben skole-samarbejde:

(...) han spiller absurd meget. Gerne 12-13 timer om dagen. Det har alt sammen foregået online [før han begyndte at komme i foreningen], og han har kunnet spille med onlinevenner, men når han så har været nede i foreningen, så er han blevet ret gode venner med dem, der er på det se-ne hold. Han er super glad for alle de andre og skriver dagligt, om vi ikke har lyst til at spille lidt, når vi kommer hjem. Det er selvfølgelig stadig on-line, men nu er det med dem, han kender fysisk, så det er lidt noget an-det. (...) og så er der også det med, at han laver mad til os, og det er un-derligt, når hans far fortæller at derhjemme, der kan de ikke få ham til at putte i opvaskeren. Så det med, at han gider stå i køkkenet i en time, og er ude og købe ind selv. Det er normalt fuldstændig uhørt. For os vil han gerne gøre det, for det er noget han går op i.

Igennem åben skole-samarbejdet bliver det muligt at nå ud til nogle børn, der normalt ikke ville opsøge fritidstilbud. Det løst organiserede samarbejde, der udelukkende drives af frivillige undervisere skaber gode vilkår for unge ved at bringe dem ind i fællesskaber, hvor de kan være sammen om noget fælles tredje – spillet. Til trods for, at meget foregår online er der stadig en del af tiden, hvor eleverne mødes i klubben og spiller sammen. Det er afgørende, at den unge næstformand også har en interesse for spillet og gerne vil spille med børnene online. Toke fortæller, at det giver ham værdi, når han kan se, at fællesskaberne gør en forskel for de elever, der har det svært. Til et samarbejde på en specialskole forklarer næstformanden:

Der er to af dem, som også har haft det ret svært i skolen. Og de har været meget, meget indadvendte og stille, og ikke været venner med nogen, men da vi så startede det her Esport hold, så var de absurd gode, altså de

kunne næste være professionelle. Så gav vi dem sådan en rolle inde i spillet der hedder en in-game-leader, hvor man ligesom er den, der siger, Børge du går herover, Bob du går herover. Så holdt vi sådan nogle taktiske møder, hvor de skulle sætte sig sammen i en gruppe og planlægge, hvordan de skulle vinde næste runde, og så tog de bare over og sagde: Okay, drenge nu gør vi bare det og det og det, og så gik de op på tavlen og tegnede et eller andet. Og nu er de super gode venner med alle, og nu sidder de og pjatter og snakker med de andre, når vi kommer ind. Altså det er så fedt. Vi har en lærer med der også siger, at de aldrig har snakket med de andre før. Så det er super fedt at se.

Toke smiler, når han fortæller om eksemplerne, som får nogle børn ud af deres "skal", og skaber nye venskaber omkring Esporten. Når der skal laves taktik, er det også vigtigt, at børnene lærer, hvordan man regner banerne ud, og derigennem trænes de i logisk tankegang og forståelse. De bliver eksempelvis bedt om at lave en række udregninger og tegne banen.

Nu laver han lasagne til os hver tirsdag

Samarbejdet mellem IBES og de lokale skoler er ikke nødvendigvis et af de mest strukturerede af slagsen, men der er elementer i samarbejdet, som kan lære os noget. Fordi Esport er i stor fremgang hos de unge, er det noget, som de unge har en interesse i at lære, fordi det er noget, de bruger meget af deres fritid på. Dvs. at medlemmerne i høj grad strømmer til Esportsforeningerne. Derfor kan det stadig være en ide for skoler og Esportsforeninger at samarbejde, fordi de kan lære de unge på skolerne om mere end blot Esport ved at tale om sundhedsaspektet i Esporten. Som næstformanden fortæller i et interview er det også vigtigt at fokusere på sundhed i forhold til Esport, så børn lærer, at selvom de går til Esport, så er det afgørende, at de også dyrker motion, hvis de skal blive gode spillere. Derudover giver samarbejderne også mulighed for at nå ud til nogle børn og unge, som ikke nødvendigvis var kommet til

foreningen af sig selv. Synligheden på skolen har som omtalt medført, at en dreng, der ellers sad for sig selv og spillede computer hver dag, nu kommer ned i foreningen hver tirsdag og har aftensmad med til holdet, som han selv har lavet. Mødet og fællesskabet, som de nye lokaler har ført med sig, skaber en grobund for nogle venskaber, som ikke kun dyrkes online. Til trods for at undersøgelser viser, at det er vigtigt for unge at have voksne rollemodeller, er der også en værdi i, at næstformanden og formanden for IBES er unge, som har en stor interesse for Esport. De er eksperter, men ikke mentalt langt fra børnenes virkelighed. Det skaber et kammeratskab mellem børnemedlemmer og trænerne, hvor de også kan "mødes online" uden for træningstiden. Det er derfor et træningsmiljø, der i høj grad er baseret på fælles interesser med børnene. Derfor er dette eksempel trukket ud som et eksemplarisk samarbejde, da foreningerne bliver nødt til at møde børnene, hvor de er. Det gør Ikast-Brande Esport.

Kort om IBES

Esportsforening, der i 2016 fik lokaler, som skabte muligheder for at få fokus på medlemmer, der kan blive aktive i klubben og mødes på hold om aftenen. De nye lokaler har skabt mulighed for at samarbejde med lokale skoler, der kan komme på besøg i klubben, eksempelvis til valgfag.

Mission:

- Skabe fokus på sundhed og fællesskaber i Esporten
- Skabe mere synlighed på Esport, og hvordan Esport kan skabe værdi for børn
- At få børn og unge, der har sociale udfordringer ud af huset og ned i klubben. Det er her venskaberne især dannes.

Haderslev musikskole Det lange strukturerede samarbejde, hvor undervisere møder eleverne, hvor de er

"Velkommen til blæserklassen"

I lokalet er eleverne ikke ankommet endnu. Underviseren fra musikskolen er ved at forberede det sidste. En rundkreds med træskamler er klar til, at børnene kommer ind på plads, og i midten er der placeret 30 trompetkasser med navne på, som eleverne selv har skrevet. På smartboardet står der: *Velkommen i blæserklassen*.

Nu kommer eleverne ind. De løber højtlydt ind i lokalet sammen med en musiklærer fra skolen. Eleverne finder deres trompet og samler den. En stor emoji lyser frem på smartboardet: Hele klassen bliver stille. Biiip, lyder det fra højttalerne. Eleverne trækker vejret tungt ind og langsomt ud. Biiip, øvelsen gentages i stilhed og med lukkede øjne. "Spil ekko", står der på tavlen. Musikskolelæren tager mundstykket frem og demonstrerer, hvordan eleverne skal gentage øvelsen efter ham. Børnene har helt styr på øvelserne og ved, hvad de forskellige tegn på smartboardet betyder. Hele timen fortsætter med at være understøttet af en tavle, der illustrerer, hvad eleverne skal som det næste.

Vi er taget ud for at besøge Favrdahlskolen i Haderslev, der har indgået et åben skole-samarbejde med den lokale musikskole. På skolen møder vi musiklæreren Martin, der skal undervise en hel klasse i et instrument én gang om ugen. Skolen er én ud af mange, som Martin og hans kollegaer underviser på hver uge.

Ihærdig musikskoleleder

Det afgørende for det gode samarbejde er etableringen af samarbejdet mellem folkeskolerne i området og musikskolen. Og så selvfølgelig en meget ihærdig musikskoleleder (Bestyrelsesmedlem, Haderslev musikskole).

Haderslev musikskoleleder, Jesper, fortæller i et interview, at han inden folkeskolereformens indførelse kunne fornemme, at der var et begyndende frafald på musikskolen. Derfor så han en mulighed for at skabe en udvikling på musikskolen ved at udnytte mulighederne i den åbne skole. Jesper fortæller, at de gennem musikskolens bestyrelse først forsøgte at udarbejde centrale beslutninger, der skulle gøre musikskolen til et fast folkeskolesamarbejde, men det lykkedes ikke. I stedet brød han igennem til skolerne, da han valgte at tage ud til hver enkelt skole og lave aftaler omkring musikklasser lokalt på skolerne. Med udgangspunkt i det relationelle arbejde har musikskolen i Haderslev således kunne udvikle sig. Det relationelle er også afgørende, da vejen til et godt samarbejde ifølge en musikskolelærer er, at folkeskolelæreren og musikskolelæreren også fungerer sammen. Musikskolelæreren Martin fortæller:

For at dette skal lykkes må skolelæreren, som kender klassen, være med til at understøtte undervisningen. Da jeg ikke er læreruddannet, kan jeg på ingen måde holde styr på en 3. klasse, og slet ikke, når jeg kun ser eleverne en gang om ugen. Jeg er jo lidt ligesom "ugens gæst", som de ikke har den samme respekt for. Nu et halvt år inde i forløbet går det lidt bedre, fordi jeg kan huske deres navne. Men det er jo kun ballademagerne, som jeg ved, hvad hedder.

Engagement og fordybelse

Da vi besøgte Favrdahl skolen, har vi fået lov at observere to klasser, der modtager undervisning i henholdsvis trompet og trækbasun. Eleverne går i 3. klasse, og det er deres første år på blæseinstrument. En blæsertime varer 45-50 minutter, og eleverne får un-

dervisning i instrumentet i to år. En af folkeskolelærerne fra en skole i Haderslev fortæller:

I samarbejdet med musikskolen oplever vi, at børnene synes det er hyggeligt og sjovt, men også svært. Det er godt, fordi de lærer noget nyt, og de glæder sig til, at Martin fra musikskolen kommer ud hver mandag. Men det, der især er godt, er, at forløbet med det samme instrument en gang om ugen kører i to år. Det giver eleverne mulighed for at fordybe sig i instrumentet.

Martin fortæller, at han på en måde fungerer som "ugens gæst", hvilket er udfordrende, men også værdifuldt, fordi eleverne har respekt for, at han kan undervise i nogle anderledes instrumenter end de ellers typisk ville blive introduceret til i en musiktime. Eleverne bliver i mødet med musikskolelærerne præsenteret for nogle mennesker, der er eksperter i det, de underviser i – nemlig musikken. Dygtige musiklærere skaber engagement hos eleverne.

Når vi besøger musikklassen på Favrdahlskolen kan vi også fornemme, at eleverne er glade, da de kommer løbende ind og sætter sig på skamlerne. De har pyntet deres instrumentkasser med navneskilte og farvelagt dem. Musikskolelederen Jesper fortæller, at de igennem fonde har fået finansieret instrumenterne til skolerne, så der er nok til, at eleverne kan have deres deres instrument i to år. På nogle skoler har de prioriteret selv at betale for instrumenterne, så de står til rådighed for alle 3. og 4. klasser hvert år. Når eleverne får deres eget instrument, oplever vi ved besøget, at børnene er interesserede i at lære at spille:

"Min mor har skrevet til dig, om jeg må få trompeten med hjem og øve."

"Min mor har også skrevet til dig."

"Jeg har også undervisning på onsdag, skal jeg så bare tage den med igen der?" (3. Klasse elever på Favrdahlskolen)

Det, at eleverne gerne vil have deres trompeter med hjem og øve, må betyde, at de synes, det er sjovt at være med i musikklasserne. De vil gerne blive bedre, og nogle af eleverne får også yderligere undervisning i skoletiden, hvis de har meldt sig ind i skoleorkestret. Således har musikskolen måske ikke fået ekstra elever ude på musikskolen, men i stedet fået nye elever, som de kan møde ude på skolerne i skoletiden.

Den tredje underviser – et pædagogisk læringsværktøj

Som nævnt er smartboardet en afgørende faktor for at musikklasserne fungerer, hvis de skal have 28-30 elever til at spille på et instrument samtidig. Jesper fortæller:

Jesper: Vi har arbejdet og udviklet rigtig meget på den her metodik og også didaktik, og altså den tredje lærer i musikskoleklassen er simpelthen smartboardet, og det er simpelthen den, der har været skyld i, at vi har kunnet knække den her didaktik med at få 28 børn til at sidde stille og være fokuseret på noget musiklæring. Det kan vi styre visuelt.

Interviewer: Og hvordan kom i frem til den ide? Var det, at i prøvede nogle ting af eller hvordan?

Jesper: Ja i 2016, der fik vi støtte fra undervisningsministeriet til at prøve et fag, der hedder mate-musik i den understøttende undervisning, og der har vi netop arbejdet med den her to-lærer ordning og så et smartboard, som en visuel læringsflade, så det er alle de erfaringer, som vi har derfra, som vi har brugt i de her musikklasser.

Det er derfor afgørende at indtænke nogle koncepter, som kan gøre samarbejdet lettere for lærere og musiklærere. Dermed har samarbejdet med skolerne ført til en udvikling i undervisningskonceptet, hvor musikskolerne har lært noget af det samarbejde, som de har med skolerne. Samarbejdet kan således føre til en konceptudvikling af musikskolen.

Besøget fra musikskolen skal kunne noget andet end den "normale" undervisning, hvis eleverne også skal synes, at det er et sjovt afbæk i undervisningsdagen. En lærer på Favrdahlskolen fortæller, at det fungerer godt med smartboardet, fordi der er nogle undervisningsværktøjer i det, som involverer eleverne. På den måde formår musikskolen at tænke sig ind i elevernes interesser, og de møder eleverne, hvor de er. At møde op på skolerne med dygtige undervisere, egne instrumenter og et undervisningsværktøj, som 3. klasser synes er sjovt, det er noget, der virker. Det fornemmer vi også, da vi er ude på skolen, og to elever til sidst i timen skal op til tavlen og spille et rensdyr-node-spil, som musikskolen har udarbejdet. Tavlen demonstrerer, at det nu er tid til at spille spil, og at to elever må melde sig frivilligt til at skulle op til tavlen. Alle elever råber i munden på hinanden imens de sidder med hånden oppe. "Vælg mig, vælg mig!" To elever bliver valgt og skal op og genkende noder på tavlen for at vinde i rensdyrvæddeløbsspillet.

Som observeret på skolen bliver eleverne entusiastiske, når de bliver involveret i undervisningen, og specielt smartboard-spillet er populært. Ud over musiklegen bliver eleverne i løbet af timen også bedt om at trampe og klappe rytmerne i takt, som anvist på skærmen. De inddrages altså hele tiden. Undervisningen afsluttes ved at smartboardet og underviseren siger "Tak for i dag".

Bank på døren og mød eleverne hvor de er!

Afsættet for det gode samarbejde med skolerne ser ud til at kræve en vis ihærdighed. Musikskolelederen Jesper oplevede først åbninger til skolesamarbejderne, da han selv tog ud på skolerne, bankede på og havde dialoger med skoleledere og lærere.

Derudover er det også en nødvendighed, at undervisningen, der kun varer 45-50 minutter, er så struktureret som muligt og møder eleverne, hvor de er, så de formår at holde elevernes opmærksomhed. Musikskolen er lykkedes med at udarbejde en "tredje lærer" via et smartboard, som hjælper musiklæreren ved at lade skærmen fungerer som et pædagogisk værktøj, som han kan læne sig op ad. Smartboardet sørger desuden for at undervisningen hver gang er bygget op på samme måde. Gentagelsen gør, at eleverne ved, hvad de skal hvornår, og at de forstår illustrationerne på skærmen. Desuden er det altafgørende, at det ikke er korte forløb men hele to år, at eleverne får undervisning i det samme instrument. Det giver mulighed for, at eleverne kan fordybe sig og udvikle deres kundskaber på instrumentet. Desuden oplevede vi også ved besøget, at eleverne får ejerskab over instrumentet i og med, at de får deres personlige trompet, som de skal passe på i to år.

Som det ser ud nu er udviklingen på musikskolen overvejende positiv, men den kræver også noget af musikskolelærerne. Musikskolelærerne skal sendes på pædagogiske seminarer, og det er stadig en udfordring at få elever til at starte til enkeltundervisning efter skole. Musikskolelederen håber dog, at det, at musikskolen er så synlig i skoletiden, vil betyde en lys fremtid for musikskolen og generelt musiklivet i Haderslev.

Kort om Haderslev Musikskole

- 49 klasser kan i 2018/19 kalde sig musikklasser – i alt 1200 børn
- Alle elever i hver klasse spiller på samme instrument
- Alle eleverne har et instrument, som skolen i samarbejde med musikskolen har indkøbt i klassesæt
- En lærer fra musikskolen underviser i klasserne efter et særligt udviklet koncept
- En skolelærer hjælper med at holde sammen på klassen og bistår undervisningen
- Undervisningen tager udgangspunkt i et nøje tilrettelagt forløb, som præsenteres og styres via Smartboard (den tredje lærer)
- Undervisningen knytter an til anerkendte musikpædagogiske principper, som for eksempel *Music Mindgames*
- Undervisningen ligger i skoletiden, og er en del af det almindelige skema

BØRNEBASKET

Det handler om meget mere end tre point

"I dag skal vi træne layups!" Der bliver lyttet intenst blandt deltagerne i valgfaget "Basket og medborgerskab" på Skovbrynets Skole i Gladsaxe. *"Husk, at når I laver layups med højre hånd, skal I sætte af med venstre fod – og omvendt. Vi kører."* De ca. 20 elever fordeler sig ud på fire kurve, og der bliver arbejdet målrettet med at tilpasse afsæt og skud, hvilket ikke er lige nemt for alle. *"Nadja, du kommer for tæt på kurven – forsøg at afpasse dit indløb. Hus-sain, du kan ikke sætte af med højre fod, når du skal skyde med højre hånd – jeg viser dig lige, hvordan man kan gøre det."*

Vi er med til undervisningen i valgfaget "Basket og medborgerskab", som kører på en række skoler i København, Odense og Århus. Valgfaget, som har fokus på at introducere til frivillighed og foreningsliv, har som målsætning at uddanne nye trænere til foreningslivet. Valgfaget er blevet udviklet af BørneBasketFonden, og er ét blandt flere tilbud, som er målrettet de muligheder, der er opstået i forbindelse med den åbne skole.

I dette afsnit introducerer vi kort til et systematisk foreningsbaseret rekrutteringskoncept, som begyndte med afsæt i en vision om at få flere piger og drenge til at spille basketball, men som nu har udviklet sig til at blive meget mere end det.

BørneBasketFonden – hvad er visionen?

Jens Laulund, initiativtager og direktør fortæller om visionen:

Det [visionen] er at bevæge flest mulige børn gennem basketball. Og det gør vi primært ved at tilbyde basket-forløb ude på skolerne. Vi har arbejdet med forskellige modeller, men er nået frem til at seks gange á 90 minutter fordelt over seks uger, er den model, som fungerer mest optimalt,

hvis vi ønsker at gøre eleverne så trygge, at de på et tidspunkt får lyst til at bevæge sig ind i en basketballklub. Den tryghed kræver bl.a., at vi udvikler deres grundlæggende boldspilskompetencer, at de bliver trygge ved selve spillet, bliver fortrolige med det at træne og lærer de "rigtige ord". På seks uger kan vi give dem nogle grundlæggende forudsætninger, der gør, at de ikke er så meget bagud på point, når de møder op første gang i foreningen, hvor der ellers ofte kan være nogle koder og uskrevne regler, man som ny i foreningen ikke altid er fortrolig med. De ved, at man ikke kaster men skyder i basket. De ved, hvad et layup er – og det kan godt være, at de ikke er gode til det, men de har prøvet det før.

Når vi snakker med Jens fornemmes en passion for, at fondens aktiviteter ikke bare skaber bevægelse i timerne, men forhåbentligt betyder, at en del af eleverne vælger at bevæge sig ind i en lokal basketballklub, og dermed bliver en del af foreningslivet.

Vi vil have alle med!

Hvis der skal være blot en minimal chance for, at de elever, som aldrig tidligere har prøvet kræfter med basketball, skal bevæge sig ind i en basketklub kræver det, at deres første oplevelser med idrætten er positive, og at de oplever, at de kan være med fra dag ét uden at falde igennem. Jens fortæller:

Vores basket-forløb er inkluderende. Alle har en bold, og vi gør en dyd ud af ikke at præsentere det færdige spil, fordi det ofte er ekskluderende. Her [i det færdige spil] er der kun en bold, og så er det som oftest dem, der også er gode til fodbold og håndbold, der løber med bolden. Men vi vil have alle med. Så i stedet for det færdige spil arbejder vi med lege, halve spil og et fokus på, at eleverne udvikler såvel deres individuelle boldfærdigheder, som deres evne til at samarbejde med andre. Selvom eleverne har meget forskellige forudsætninger, kan vi lave aktiviteter, hvor alle elever oplever at blive udfordret på deres niveau. Inden for idrætten kan man ved at skrue på sværhedsgrader give alle en oplevelse af, at 'jeg har lært noget'. Nogle gange kræver det meget små justeringer

– f.eks. bare det at skifte hånd. Det bruger vi tit, og på lærernes feedback kan vi se, at vi har fået udviklet en model, hvor alle elever – uanset niveau – kan være med og få en oplevelse af succes med basket.

Derudover forklarer Jens yderligere, at de har udskiftet de bolde, der normalt spilles med ude på skolerne, med bolde i en størrelse, som eleverne har succes med at håndtere. Kort sagt gør de praktiske finpudsninger, at eleverne sandsynligvis vil opleve succes med forløbet.

Basket er en øve-arena!

Selvom der i BørneBasketFonden er fokus på at skabe et tilbud, der gør, at flest muligt vælger at prøve kræfter med basket i en klub, er projektet langt bredere. Jens fortæller i interviewet, at de har en række opmærksomhedspunkter i forhold til at byde ind på den læringsdagsorden, som findes på skolerne. Dette har Børnebasket håndteret ved, at deres forløb flugter med fagbeskrivelser for idræt i både indskolingen og på mellemtrinnet. Men på mellemtrinnet tænker de også engelsk og kultur ind i forløbet. Nogle af trænerne er eksempelvis amerikanere, hvilket giver en særlig mulighed for, at der i forløbet bliver undervist på engelsk. For de ældste klasser (7.-9. klasse) tilbyder Børnebasket et valgfag, som de kalder "Basketball og medborgerskab", hvor der er fokus på idrætsinnovation, samskabelse, og at give eleverne erfaring med at dygtiggøre sig i undervisningen af andre. Derudover forklarer Jens, at de også har et samarbejde med KU, hvor de arbejder på at udvikle et koncept, der kaldes "basketmatematik", der er målrettet dem, der har svært ved at lære matematik gennem en bog, og derfor har brug for andre læringsarenaer for at perspektivere undervisningen. Sidst fortæller Jens:

Så er vi meget bevidst om, at eleverne skal opleve basket-forløbene som en øvebane, og den vinkel oplever vi blive stadig mere vigtig. Skolerne

bliver i stadig højere grad kendetegnet ved at være præstationsarenaer, hvor eleverne tidligere og tidligere holder op med at række hånden i vejret, fordi de er bange for at lave fejl. Vores basket-forløb er øvearenaer, hvor alle oplever, at de ikke kan gøre tingene perfekt, fordi de kommer til at dribble ned på foden osv., men samtidig oplever eleverne også efter 6x90 minutters basket, at de har lært en masse. I starten kunne jeg ikke meget, nu kan jeg mere, men jeg har stadig meget at lære – og i processen har jeg også skulle håndtere det at fejle. De lærer at øve sig, fejle og derigennem får de også en masse kompetencer, som er vigtige i forhold til resten af deres skoleprojekt.

På baggrund af nytænkningen i idrætten ser Børnebasket ud til at være frontløbere, når det handler om at skræddersy et koncept, der giver eleverne på de forskellige klassetrin nogle andre kompetencer end blot at kunne skyde på mål i basket.

Plug and play – det skal være brugervenligt

I BørneBasketFonden har man arbejdet målrettet på at gøre samarbejdet så nemt som muligt for skolerne. Trænerne kommer selv med udstyr mv., og lærerne skal ikke bruge tid på at forberede sig. De får undervisningsplanen, men forløbet er udviklet sådan, at læreren også lærer noget af at se træneren arbejde med eleverne, og herefter kan anvende det i sin egen undervisning. Jens fortæller:

Vi har virkelig forsøgt at udvikle en "plug and play"-løsning, der gør det enkelt for skolerne at arbejde sammen med os, og det tror jeg, er en væsentlig forklaring på, at så mange skoler har valgt at arbejde med os.

I nogle tilfælde har de selvfølgelig oplevet, at skoler ikke ville fortsætte samarbejdet, men begrundelsen har som oftest været økonomiske udfordringer og altså ikke en kritik af "produktet".

Overgangen fra skole til foreningsliv

I BørneBasketFonden er vurderingen, at 7-8 procent af de elever, der deltager i et forløb også begynder og fastholdes i enten en af de eksisterende klubber, eller en af de 29 klubber, som fonden selv har taget initiativ til at oprette ude på skolerne.

Ifølge Jens Laulund er der flere fordele ved at etablere klubber ude på de lokale skoler. De lyder som følgende:

1. Eleverne er fortrolige med rammerne
2. Træningen ligger lige efter skole, og hvis man også kan få tænkt det ind som en aktivitet i SFO/klub, har man udviklet et redskab til også at få nogle af de børn, som er vokset op i familier, hvor man ikke er fortrolige med foreningskulturen til også at blive aktive i foreningslivet.

BørneBasketFonden har de seneste år etableret 29 selvstændige foreninger, hvoraf nogle er nye og kun har op til 10-15 medlemmer. Andre foreninger, der har eksisteret i længere tid, har op til 70 medlemmer, egen bestyrelse og spiller med i forbundsturneringer. I første omgang er det BørneBasketFonden, der driver klubberne, men de arbejder som udgangspunkt med at give klubben tilbage til de lokale, hvilket lykkes i de fleste tilfælde.

Jens Laulund påpeger, at et godt eksempel på denne model findes i Odense, hvor der for tre år siden kun var en klub med under ti børnemedlemmer. I dag er der, udover denne klub, fem foreninger med tilsammen 175 børnemedlemmer, og de er alle sammen selvstændige foreninger. I Odense understøtter BørneBasketFonden foreningerne med regnskabshåndtering og kommunikation, men ellers er det forældre og lokale ildsjæle, der går ind og overtager foreningen, når det grundlæggende arbejde er gjort.

Afsluttende udtaler Jens Laulund: *"Sat på spidsen kan man sige, vi skaber foreningen til ildsjælen, hvor det klassisk har været ildsjælen der etablerer foreningen."*

Det er BørneBasketFonden, der står for at etablere klubber i mange forskellige sammenhænge – Østerbro, Vesterbro, forstæder til Odense, men også i områder som Værebroparken, Nivå, Vollsmose, Farum Midtpunkt m.fl. Nogle steder har Jens Laulund oplevet, at ildsjælene skal hjælpes lidt mere, og det er bl.a. her at projektet Basketball og Medborgerskab kommer ind i billedet. Det skal være med til at understøtte lokale klubber, og det gør det bl.a. ved, at man skaber fritidsjobs til nogle af de elever, der har deltaget i valgfaget. De bliver således efterfølgende ansat som trænere i klubberne. Fonden oplever også et godt samarbejde med de lokale helhedsplaner, som er med til at støtte etableringen og nogle steder også sidder med i bestyrelsen, hvilket er med til skabe såvel lokal forankring som bevågenhed.

Et nationalt koncept med fokus på fleksibel forankring

Kombinationen af systematik, voksende volumen, kontinuerlig innovation, velvillige fonde, samt såvel lønnede som frivillige ildsjæle med en passion for deres idræt, betyder, at tusindvis af børn får en introduktion til en foreningsidræt og at minimum 650 børn og unge, hvoraf flertallet næppe havde sat deres ben i en basketklub, aktuelt er en del af foreningslivet – og en stor del af dem i klubber, som ikke eksisterede for tre år siden. Dette er helt unikt inden for den organiserede idræt og et *"best practice"*-eksempel, som foreningsidrætten burde lade sig inspirere af.

Men projektet er større end det, for selvom ildsjælene brænder for at få flest muligt ind i basket-verdenen, så handler det også om at give børn og unge glæde ved bevægelse, øge trivlsen i klasserne

og lade eleverne være en del af en øvebane, hvor de lærer at lære, og hvor de lære at fejle – og komme videre.

Kort om BørneBasketFonden

- Oprettet i 2014.

Fondens mission:

- At bevæge **børn** gennem Basketball.
- At skabe opmærksomhed omkring basketball sporten gennem **dynamiske og inkluderende aktiviteter** for børn.
- At **fremme samarbejder** mellem klubber, skoler, fonde, selskaber m.fl. for at skabe de bedste muligheder for børn, som vil spille basketball.

BørneBasketFondens aktiviteter:

- **Jr. NBA League** – verdens sejestе skoleturnering, hvor der hvert år kommer spillere fra NBA for at inspirere!
- **Girls Got Game** – community for piger i dansk basket – særligt fokus på at fastholde piger i basketball.
- **BasketMatematik** – tværfaglig bevægelse.
- **Basket og medborgerskab** – valgfag der udvikler sociale kompetencer, styrker elevernes muligheder for at blive erklæret uddannelsesparate og uddanner trænere til foreningslivet.
- **Klubopstartsprojektet** – opstart af nye lokale klubber – særligt fokus på at starte klubber i udsatte områder

FISKESKOLEN I ODENSE

Vi arbejder med børn og unge og får hele tiden nye voksne medlemmer

I 2018 deltog ca. 1500 børn og unge i et af de events eller længe-revarende forløb, som Fiskeskolen i Odense tilbyder til skolerne i Odense Kommune. "Lærerkollegiet" på Fiskeskolen består af fire engagerede medlemmer i Odense Lystfiskerforening, der ser den åbne skole som en oplagt mulighed for at give deres passion for lystfiskeri, natur og foreningsliv videre til børn og unge. Samtidig kan de fortælle, at de gennem deres engagement har fået meget igen – både som personer og som forening.

"Det begyndte vel egentlig med, at vi gerne ville gøre noget for fiskeklubben"

Der var ingen af de nyslåede pensionister, der i deres vildeste fantasi havde forestillet sig det aktivitetsniveau og den berøringsflade, som det førte med sig, da de tilbød at etablere en såkaldt "hjælpe-gruppe", der kunne løse forskellige opgaver i Odense Lystfiskerforening. Jørgen fortæller:

Det begyndte jo egentlig bare med, at vi gerne ville give noget tilbage til den klub, som havde givet os så mange gode oplevelser. I starten troede vi jo bare, at vi skulle gå rundt og lave sådan nogle meget praktiske ting, men det ændrede sig markant, da vi på klubbens vegne deltog i et møde omkring åben skole. Her fik vi mulighed for at fortælle om vores aktiviteter, og om hvordan vi gerne ville understøtte skolernes undervisning i naturfag ved at tage eleverne med ud at fiske. Og så kom vi vist også til at sige, at det ikke skulle koste alverden, og da vi gik hjem, havde vi fået de første kontakter – og det blev starten på det, der fik navnet "Fiskeskolen".

Fiskeskolen er altså drevet af nogle ildsjæle, som gerne vil give noget tilbage.

Highfives fra 75 børn holder én i live – fiskeevents

"Her kan vi da ikke fiske?" udbryder de første børn, da de stiger ud af bussen ved Fiskeskolens lokaler, men de finder hurtigt ud af, at Fiskeskolen handler om meget andet end at fiske. Eleverne bliver delt ud på fem stationer, hvor de opholder sig i 35 minutter, inden de roterer. På stationerne kan de f.eks. opleve at skulle fange fisk i et stort put'n'take-bassin, binde fluer, sprætte fisk op, lave mad over bål, lære at snitte med en kniv, snakke om fiskens føde ved at kigge på de insekter, der gemmer sig under en sten, samt vigtigheden af at passe på naturen. Når eleverne siger farvel ved de alle sammen, hvorfor fiskene er mørke på ryggen og lyse på undersiden, og hvorfor fiskenes øjne sidder på siden af hovedet.

Tilbagemeldingerne fra lærerne er særdeles positive. Rent fagligt lærer eleverne en masse ved at *være i naturen* i stedet for at sidde i et klasseværelse og *lære om naturen*. Aktiviteternes organisering i form af stationer betyder, at stort set alle elever er aktive, og så betyder dét at blive taget ud af hverdagen på skolen en masse for trivsel i en klasse. Hierarkierne bliver ofte udvisket, fordi nogle af dem, der måske føler sig på udebane i et klasselokale, oplever at være på hjemmebane i naturen. Og hvad så med eleverne, hvad er deres tilbagemelding? Kurt, der er frivillig, fortæller:

Når man går rundt sammen med eleverne, fornemmer man deres begejstring ved at lære noget nyt om noget, man så og sige holder i hånden. Læringen er meget konkret, og det får vi god feedback fra eleverne på. Og så er det bare noget helt specielt, når 75 begejstrede børn siger tak for denne gang og giver high-fives til alle instruktørerne. Man bliver helt høj, og det er sådanne oplevelser, der medvirker til at holde én i live.

Det lyder som om, at både elever, lærere og frivillige i foreningen får et udbytte af åben skole-samarbejdet.

Vi er fiskekammerater, der de næste 10 uger skal have det sjovt, så glem at det er skole

Fiskeskolen tilbyder længerevarende forløb, hvor elever, der rekrutteres fra fire skoler, kommer ti gange fra kl. 08.00 til kl. 14.00. Kurt, som er frivillig, fortæller om forløbene:

Indledningen til disse forløb er altid noget i retning af 'Vi er fiskekammerater, der næste ti uger skal have det sjovt sammen!' Og så er der lige lidt, de skal lære om grej, kast og kroge, inden vi kan tage ud og fiske, og det går vi så i gang med at lære dem. Og når de har styr på det mest basale, tager vi ud og fisker.

Som en del af indholdet på valgfaget lærer eleverne også om fiske-nes gydeplads, genopretning af vandløb, elfiskeri, og når vejret udfordrer går turen ofte til "Fjord & Bælt-centret, Landsbymuseet mv. Kurt fortsætter:

Det er i forløbene, at man virkelig kommer tæt på eleverne, og hvor man også får snakket om meget andet end fiskeri. F.eks. er der tit nogle, der gerne vil snakke om uddannelsesvalg, og så tager vi snakken med dem. Vi har selv meget forskellige baggrunde – styrmand, elektriker, taxachauffør, slagter mv., og vores budskab til eleverne er: Tag det nu roligt – I skal nok finde på noget!

Det er også i forløbene, at medarbejderne i Fiskeklubben igen og igen oplever, at nogle af de mest udfordrede elever finder en slags frirum. Gerhardt, der også er en af de frivillige, fortæller:

Når de kommer, kan de godt være meget urolige, men når de så lærer teknikken, så er der mange af dem, der sagtens kan stå og fiske i halve og hele timer. Og det er lige præcis noget af det fiskeri kan, nemlig give ro i

krop og sjæl. Det er jo lidt vores motto: Bliv lystfisker og få ro i krop og sjæl. På et tidspunkt havde vi også nogle uledsagede syriske flygtninge, som jo hele tiden levede med savnet af deres familie. Her havde vi en vigtig funktion i at hjælpe dem med bare en gang i mellem at komme ned i gear og få lukket alt ude. Det at fiske er en slags frirum, og det er i høj grad den oplevelse, vi gerne vil give til eleverne.

Fiskeforløbene, hvor eleverne kommer tilbage flere gange, giver mulighed for, at de frivillige kan opbygge en relation til de unge, hvor eleverne netop oplever, hvad lystfiskeri kan give dem. De får ro til at fordybe sig.

Der må være noget, du er god til, din torsk, og så gik han i gang med at tegne

"Vi giver altid hånd, for vi har nået en alder, hvor man aldrig ved, om det er sidste gang, man hilser på hinanden!" Når man mødes med medarbejderne i Fiskeklubben fornemmer man, at der under den lidt rå omgangstone ligger et solidt fundament af gensidig respekt og venskab. Og det er noget af det samme, som eleverne oplever i mødet med Fiskeklubben. Medarbejderne siger selv: *"Vi forsøger bare at være os selv"*.

Den hårde men også særdeles anerkendende tone giver tit gode resultater i forhold til de lidt udfordrede børn, der pludselig viser sig at være gode til det kreative. Og så bliver disse kreative færdigheder tænkt ind i forløbet. Som Jørgen udtrykker det:

Vi har ikke en færdig skabelon for, hvordan tingene skal være, og vi går gerne en omvej for at få alle med. Og her tror jeg, at det, at vi har besluttet ikke at hidse os op over for eleverne, betyder, at vi får sådan en lidt favnende bedstefarrolle, der fungerer godt i forhold til at få alle eleverne med. Det er sikkert ikke det, man lærer på kurserne, men det er også lige gyldigt, for dem deltager vi alligevel ikke på, for vi behøver ikke tage på kursus for at lære at være os selv.

De frivilliges praktiske og autentiske tilgang, der ikke kommer fra lærebøger betyder, at de kan skabe en god relation til eleverne, der besøger Fiskeklubben. Eleverne bliver mødt i øjenhøjde, og af den grund vil nogle børn måske komme ud af deres *comfortzone*, og finde frem til nogle talenter, de ikke vidste, de havde.

Vi har fået vildt meget goodwill

Fiskeskolens engagement i den åbne skole giver et stort netværk af kontakter. Fritidskonsulenter i kommunen, skoleledere, lærere, lokale politikere – så mange har hørt om Fiskeklubbens aktiviteter, at det i dag ikke længere er nødvendigt at reklamere for aktiviteterne. Det skabte netværk har også ført meget andet med sig. Gerhardt fortæller:

Netværk er alt – og det fører meget andet med sig. En del af de faciliteter, vi har i klubben: Bålhus, udestue mv. – har vi søgt til i forlængelse af vores aktiviteter med skolerne, men det kommer jo hele klubben til gode. Også samarbejdet med UngNord (Ungdomsskolen) omkring valgfag betyder, at vi kan låne deres tre busser kvit og frit, og hvis vi skal have hjælp til at lave en plakat, så hjælper de også med det. Igennem vores engagement har vi fået adgang til en masse ressourcer, vi kan trække på, og uden disse ressourcer var vi ikke nået så langt – det er helt sikkert.

Også på medlemstallet har man kunnet se en positiv effekt af arbejdet med skolerne. Det viser sig, at eleverne fortæller om aktiviteterne, og det spreder sig som ringe i vandet. Fiskeklubben fortæller, at de bruger Facebook til at poste opslag. Den gode omtale har gjort, at udviklingen i klubben de seneste år har tilført 25-30 nye medlemmer hvert eneste år. Dog viser det sig i den lidt paradoksale situation, at deres fokus på arbejdet med børn og unge har resulteret i flere voksne medlemmer.

Kort om fiskeskolen

- Skolen blev oprettet af Odense lystfiskerklub i 2014.
- Fiskeskolen havde i 2018 besøg af ca. 1500 børn og unge, som enten deltog i et en-dagsevent eller et længerevarende forløb

Mission:

- Målet med undervisningen er, at eleverne opnår en alsidig viden om natur, miljø og lystfiskeri, herunder viden om vandplanter og vandkvalitet, hvordan man passer på natur og miljø mv. Eleverne deltager i å-genopretningsforløb, lærer om fisks reproduktion i naturen, fisk som ernæring, samt tilberedning af fisk.

ODENSE CYKELKLUB

Der er ingen tabere, det handler om den gode oplevelse

Vi matcher børnene på niveau. Når klasserne kommer, er der fire klasser ad gangen, der kommer herud til en turnering. Der er 40 klasser i alt, der deltager, og de fire bedste kører så en finale senere, hvor der er medaljer, pokaler og det hele. Og for øvrigt også pengepræmier. Men så skal de jo prioritere i klasserne – hvem er bedst til de forskellige discipliner? De skal eksempelvis prioritere, hvem der er bedst til at cykle fra 1-25. Og så når de kommer ud, og de andre klasser kommer, så møder de altid 1'ere mod 1'ere, 2'ere mod 2'ere osv. Så 1'ernes spændende løb bliver ligeså spændende som 24'ernes spændende løb, fordi de konkurrerer på samme niveau. De får alle sammen en god oplevelse, der er ingen, der bliver hende, der bliver sat med tre omgange. Derfor er det også kun klassens 10 bedste resultater, der tæller. Sådan forsøger vi at undgå drillerier, hvis man har en dårlig køredag. Sammenhold i klassen er vigtigt, og alle får en god oplevelse, og det der derfor, skolerne elsker at komme herud.

Vi er taget ud for at besøge Allan Poulsen fra Odense Cykelklub for at få indsigt i tankerne bag cykelklubbens store engagement i den åbne skole, som har ført til at ca. 6500 elever om året kommer i berøring med Odense Cykelklub, og at deres 2019-kalender allerede er fuldt booket.

Flere produkter på hylderne

Odense cykelklub tilbyder forskellige typer samarbejder med skoler. Udgangspunktet er cykelskolen, hvor Allan og klubben har ud tænkt en lærerplan for eleverne. På cykelskolen trænes en lang række færdigheder, som er centrale, hvis man skal mestre det at køre på cykel. Cykelskolen består både af aktiviteter på cykelbanen, men derudover også atletiktræning, som foregår i inderkred-

sen af cykelbanen. Således kan cykelskolen kombinere to typer idrætter, når de får en klasse på besøg. Klassen deles op og i løbet af to timer er eleverne skiftevis 30 minutter ved hver post. Dette tilbud kan en klasse melde sig til max tre gange på et skoleår, og tilbuddet til klassen er gratis. Finansieringen sker gennem støtte fra kommunen og støtte fra fonde.

Et andet skolesamarbejde består i skoleturneringer, hvor klasser konkurrerer mod hinanden i forskellige cykeldiscipliner. Endelig tilbyder Odense Cykelklub også idrætsvalgfag til skolerne, men kun for de elever, som har sat valgfaget højest på deres prioriteringsliste. Ifølge Allan Poulsen er det vigtigt, at eleverne gider og er engagerede i tilbuddet, for ellers får de ikke noget ud af det. Også i valgfaget, der er på 60 timer fordelt ud over 10 uger, kombinerer man cykling og atletik. Indholdet i faget er bl.a. fysiologi, træningslære og en masse praktik.

”Allan, hvornår må vi komme igen?”

Alle åben skole-tilbuddene er drevet af frivillige, og når vi spørger Allan, hvad han får ud af at samarbejde med skolerne svarer han:

For mig er det jo en kæmpe oplevelse at se de her børn arbejde, eller når jeg går en tur rundt i byen, hvor de kommer løbende over til mig og siger: ‘Allan hvornår skal vi ud til dig igen’, nej hvor er det sjovt. Eller de der små sejre, når de kommer ud på cykelbanen, hvor det ikke altid er den bedste fodboldspiller, der pludselig ligger oppe ved barriererne og kører rundt, og dem der har det svært i skolen og er blevet valgt sidst i de andre fag, og så får de nogle små sejre. Se deres øjne stråle. Ved du hvad? Det er det hele værd. Og når så de andre opdager, hov de kan jo noget dem der, så skal I se, hvilket sammenhold de forlader cykelarenaen med. Du ser ikke en iPad herude, du ser ikke en mobiltelefon eller noget som helst. De snakker nede i hjørnerne og gør alt for at hjælpe hinanden. Der er så mange klasser, der kører herudefra med et smil på læben, og

det er det, som giver os frivillige energi til at bruge en masse timer på projektet.

At cykelklubbens aktiviteter er populære hos såvel elever som lærere kommer helt konkret til udtryk, når klubben offentliggør datoer for de årlige arrangementer og skoleforløb i cykelklubben. Efter tre dage kunne der meldes "alt udsolgt" i 2019. Cykelskolen er tilmed blevet så populær, at man i dag er nødt til at sige nej til skoler, som ønsker at benytte sig af klubbens tilbud.

Vi får nye medlemmer, men det er faktisk ikke det vigtigste

I løbet af de sidste fire år, hvor cykelklubben har inviteret Odenses skoler ned i klubben, har de oplevet, at en del af deltagerne sidenhen er begyndt at cykle i klubben, og nogle af dem tæller pt. klubbens bedste ungdomsryttere. Udfordringen ved at begynde til cykling er, at det er en ret dyr sport, og derfor har man i klubben også fra starten gjort op med sig selv, at engagementet i åben skole ikke bare handler om at få nye medlemmer. Allan fortæller:

Vi lærer dem nogle cykelfagligheder, som jeg synes er det allervigtigste. Cyklen er det bedste transportmiddel for alle mennesker. Sådan er det. Og man skal bruge det meget mere. I Odense, hvor vi har Danmarks største cykelnet med cykelstier, der falder det jo fuldstændig i tråd med det Odense kommune gerne vil, nemlig mere bevægelse og mere cykling.

Visionen er altså dels at møde så mange elever som muligt, men også at sørge for, at børn og unge bliver bedre til at cykle. Hele tænkningen bag cykelklubbens engagement i den åbne skole er nøje afstemt med kommunens ønske om mere bevægelse og skole-reformens krav om mere bevægelse på skoleskemaet.

En førerhund med en læringsplan

At Cykelskolen, skoleturneringerne og cykel-valgfagene er blevet til virkelighed, handler ifølge Allan om, at klubben fra starten valgte at være proaktivt og systematisk synlige ude på skolerne:

Allerede fra begyndelsen havde vi fornemmelsen af, at det ville blive et stort projekt, og det jeg gjorde var, at jeg kørte rundt på skolerne og præsenterede ideen for skolelederne. Så holdt vi møder med lærerne, og på den måde har jeg fået et netværk. Og en gang imellem så kører jeg lige ud til dem igen og hører, om der er kommet nye idrætslærere, og hvis det er tilfældet, så får jeg dem ind i kartoteket på computeren. Når vi så inviterer til Skoleturnering 2019 skal jeg bare trykke på en knap og så er informationen ude til alle dem, vi har haft kontakt med!

I cykelklubben understreger man vigtigheden af kontinuerlig synlighed på skolerne, fordi det er med til at fastholde interessen for projektet og medvirke til at nye skoler bliver en del af det. Skolerne skal hele tiden gøres bevidste om klubbens eksistens for, at de gør brug af det åben skole-tilbud, som klubben udbyder.

Synlighed kan dog ikke stå alene. Det er også vigtigt at aktiviteterne understøtter skolens læringsprojekt – en dimension, man i cykelklubben allerede fra begyndelsen var meget bevidst om. Når klubben besøger skolerne har de udformet en mappe, som de medbringer. I mappen er det kort beskrevet, hvad samarbejdet kan give til skolerne. I mappen er der blandt andet en masse informationer om cykling, cykelteknik, og hvordan man f.eks. kan bruge cykling i matematiktimerne. Allan fortæller:

Ja undskyld jeg siger det, men de fald jo ned af stolen. Fordi der lå pludselig noget professionelt materiale foran dem. Det havde de jo ikke set før. Det er ikke for at prale. Man er nødt til at være opsøgende, og det vi kommer med, det skal have kvalitet.

Det er heldigvis ikke kun undervisningsmaterialet, som er af høj kvalitet. Det er selve afviklingen af aktiviteterne også. Når man ser hvilket *setup* Allan og hans cirka 30 frivillige udruller i forbindelse med afvikling af f.eks. skoleturneringer, kan man ikke blive andet end imponeret over, hvor gennearbejdet materialet og systematikken i konceptet er. Når Allan gennemgår drejebogen for afviklingen, skinner det igennem, at der er styr på tingene ned til mindste detalje:

(...) der står der, hvor mange børn der er og hvor mange hjælpere, hvem der kommer osv. Og så er det sat ind i systemer. En skoleturnering, der har vi dommerbordet med speakere, en der sidder ved computere og laver resultatformidling, og så er der frivillige, der står på alle de her stationer osv. Det er sat i system, og det kører bare. Alle ved, hvad de skal.

Der er ingen tilfældigheder, og alt er gennemtænkt, så de skoler, der besøger cykelklubben, får en følelse af, at det er gennemsyret af professionalisme.

Vi brænder igennem

Når man spørger Allan, hvorfor klubbens projekter er så populære på skolerne, fortæller han, at tilbagemeldingen fra lærerne er, at de frivillige, der er med til at afvikle events, virkelig formår at brænde igennem og har evnen til at komme ned i børnehøjde. Når der rekrutteres frivillige, kigger man i høj grad på, om det er mennesker, der brænder for at give børnene en god oplevelse.

Selve rekrutteringen af frivillige har vist sig ikke at være så vanskelig. Allan fortæller:

To skolelærere, der er stoppet med at arbejde, ringede til mig og spurgte om de godt måtte komme ud og hjælpe, fordi de havde været herude med nogle klasser før. Kan du bruge os? Selvfølgelig kan jeg bruge jer!

De har jo nogle pædagogiske ting, som jeg ikke er blevet uddannet i. Men det er ikke kun skolelærere. Der er fra alle miljøer, det er fra håndbold, fodbold, det er fra alt muligt. Så er der selvfølgelig også nogle cykelryttere. Den ældste, jeg har, er 80 år. Nogle har deres koner med herude, hvor hun sidder og taster ind for mig eller går ned på forhindringsbanerne, så det er blevet sådan et lille familieforetagende for mange af dem, og jeg har en oplevelse af, at de frivillige virkelig elsker at komme herud.

De fleste af de frivillige er 65+, og de oplever, at deres frivillige arbejde i klubben er et positivt afbræk og input i deres seniorliv – og desuden en mulighed for at blive en del af et nyt fællesskab. Denne dimension af frivilligheden er man i cykelklubben meget bevidst om, og julefrokost- og sommerafslutning er en blevet en integreret del af projektet.

Kort sagt, hvad virker?

I korte træk mener Allan fra Odense Cykelklub, at det afgørende for et godt samarbejde er at gøre det rigtigt fra starten:

Det er vigtigt at tage det hårde arbejde og tage ud til skolerne, præsentere projekter for skolelærerne, og virkelig bygge en basis op og få det ned på tryk, som de brochurer vi har lavet, så vi kan sige: Jamen det er det her, som vi kan lave for jer, når I kommer ud, det er det, vi kan lære jer.

Det skal således være så konkret for skolelærerne som muligt, ellers kan de ifølge Allan ikke se formålet med samarbejdet. Det skal være en skræddersyet pakke, hvor læringsmålene står tydeligt frem. Derudover er det vigtigt, at man rekrutterer de rigtige frivillige til opgaven. De må brænde for at være med til arbejdet med børnene, så børnene får en god oplevelse, når de er ude i klubben. Og så fremhæver Allan konkurrence-elementet: *”Børn skal synes, det er sjovt at deltage, og det er det, hvis der er noget på spil for dem, en konkurrence, noget som de kan vinde”.*

Tydelige læringsmål, professionalisme, systematik, engagerede frivillige og et gennemtænkt konkurrenceelement, hvor man konkurrerer med nogen på ens eget niveau, har medvirket til, at Odense Cykelklub er nået ud til rigtig mange skoler på Fyn, og i 2018 havde over 6500 deltagende elever til deres arrangementer. Og rygtet om arbejdet har spredt sig helt ind i Undervisningsministeriet, hvor man i forbindelse med 10. klasses afgangseksamen i 2018 havde valgt at integrere opgaver, som tog deres udgangspunkt i "Allans Cykelbane".

Kort om Cykling Odense

Cykelskolen og skoleturnering er tilbud, der er etableret af Cykling Odense. Tilbuddene er støttet af blandt andet GF-fonden.

Mission:

- At få flere børn og unge til at cykle sikkert til skole. Cyklen er det bedste transportmiddel.
- At skabe gode oplevelser for børn, hvor ingen er tabere og alle får deres talenter frem.

Koncepter:

- Cykelskole
- Skoleturneringer for 6., 7. og 8. klasser
- Valgfag (10x6 timer)
- Nye projekter på tegnebrættet: E-cykling, som de håber bliver en del af programmet i skoleåret 2019/2020

Finansiering af skolearrangementer:

- For at åben skole-samarbejderne kan holdes til en pris, som skolerne kan være med på (gratis for cykelskole og valgfag, og 350 kr. for en klasse til en skoleturnering), er det afgørende, at klubben får sponsorater til at dække udstyr. Her har cykelklubben haft en god sponsor i GF-fonden, der støtter koncepter, der har samme dagsorden: Sikkerhed, cykling, hjelm, trafiksikkerhed og dét at lære at cykle.

Åben Skole gør verden større Opsamling og perspektivering

I erhvervslivet efterspørges der nysgerrige børn og unge, der tør forlade deres *comfortzone*, eksperimentere, fejle, få skøre ideer, stille spørgsmål og kan arbejde sammen om at løse opgaver. Virksomheder er på udkig efter medarbejdere, der besidder de såkaldte "21st Century Skills", der gør, at de tør kaste sig ud i og tage livtag med en verden i hastig forandring.

Når vi besøger en tilfældig 5. eller 8. klasse i en dansk skole, finder man hurtig ud af, at ikke alle børn og unge besidder disse "skills". På skolerne møder vi ofte en del elever, som er holdt op med at række hånden op, fordi de er bange for at lave fejl. Skolen er for mange elever gået fra at være en øve-arena til en præstationsarena. På de lokale ungdomsuddannelser kan man møde mange elever, der er mere præstations- end vidensmotiverede, og for hvem det dermed også er vigtigere at bestå end at forstå.

Derudover vil mange forældre nikke genkendende til, at deres børn i vid udstrækning siger nej til de "ukendte" ting, og at børn i vid udstrækning foretrækker et liv foran en skærm i et rum, hvor der er 23 grader, og det aldrig regner.

I denne børne- og ungdomsvirkelighed rummer den åbne skole nogle potentialer, fordi den medvirker til at gøre verden større, træner elevernes evne til at navigere i kontekster, de ikke nødvendigvis tidligere har været en del af, og deltage i aktiviteter, de måske ikke selv ville opsøge.

Det er eksempelvis det, der sker når:

- De er på cykelbanen med Allan og prøver kræfter med cykeldiscipliner, de aldrig har prøvet før – og overlever.

- De dyrker tilstedeværelsen ved at spille bridge – og samtidig træner både matematiske og relationelle færdigheder i forhold til sprog og kommunikation.
- De prøver kræfter med basket i skolen og langsomt bliver sluset ind i et klubfællesskab, hvor de lærer at samarbejde og være en del af et hold.
- De i en "utålmodig" kultur får trænet deres evne til vedholdenhed, når de øver sammen med underviseren fra musikskolen.
- "Bevægelsesøkonomerne" gennem deres passion for e-sport, bliver udfordret til en mere fysisk aktiv livsstil.
- En elev fisker sammen med Gerhard og ender med at glemme alt om udseende, sociale medier mv. og lader sig fascinere af og lære om naturen ved at være i den.

Den åbne Skole handler om at understøtte skolens projekt, og de seks beretninger introducerer til projekter, hvor skolens læringsmål er tænkt ind som en væsentlig del af projektet, men den åbne skole er meget mere end det. Det er også en mulighed for at træne nogle kompetencer, f.eks.:

- Mod til at opsøge andre arenaer
- Nysgerrighed
- Udvikling frem for præstation
- Det at gøre ting sammen

Der er tale om "attituder", der dels er vigtige i forhold til at kunne håndtere en verden i forandring, og som dels er helt centrale i forhold til det, vi skal leve af på den lange bane – nemlig innovation.

Hvad kan vi lære af de seks projekter?

Er der tale om helt unikke og enestående projekter, der ikke kan overføres til andre sammenhænge? Både ja og nej. Ja, fordi de er tænkt ind i en bestemt kontekst med bestemte ressourcer og udfordringer og dermed har fået et unikt udtryk. Nej, fordi de bagvedliggende principper i projekterne sagtens kan overføres til andre sammenhænge, hvis man tænker over følgende "principper":

- **Brug de ressourcer, der er tilgængelige:** Nogle af de bedste åben skole-projekter bliver drevet af 65+ frivillige, som har såvel den tid som den robusthed, der skal til.
- **Tænk i forløb:** Læring og det at indgå i nye sociale sammenhænge kræver tid – og dermed giver længere forløb fra fire til ti gange det største udbytte i forhold til tilegnelse af ny faglighed
- **Høj kvalitet** – det er der eksempelvis, når man møder lystfiskerne, som har stået i vand til knæene i 40 år og de konservatorieuddannede musikskolelærere, som er specialiserede inden for et relativt lille område.
- **Det handler om læring, og ikke om medlemsrekruttering:** Det er vigtigt, at man møder ind på skolen med den rigtige dagsorden. Når eleverne møder dygtige og passionerede ildsjæle, der brænder igennem, vil eleverne ofte være motiverede for at blive en del af den samme aktivitet. Mennesker, der brænder for noget, er inspirerende forbilleder.
- **Vi skal ikke på kursus, for vi skal jo bare være os selv:** Sådan siger lystfiskerne i Fiskeklubben, og det udsagn rummer en vigtig pointe. Det er vigtigt at projekterne er udtryk for en "god anderledeshed" (Ziehe, 1998), der tilbyder en anden tilgang end skolen, for ellers bliver foreningerne hurtigt ligegyldige.

Vi håber, at dette hæfte kan være med til at inspirere foreninger, museer, institutioner, virksomheder mv. til at tage tænkningen i den åbne skole til sig. Den rummer muligheder, og skolerne er i stigende grad på udkig efter samarbejdspartnere, der ønsker at bidrage til projektet med, at alle børn skal blive så dygtige, som de kan. Den åbne skole rummer samtidig muligheder for de eksterne aktører, som vælger at bevæge sig ind på skolen, for det er også her, at man kan rekruttere nogle af fremtidens museumsgæster, foreningsmedlemmer og lærlinge.

God arbejdslyst!

Litteraturliste

Arendt, K. S., & Skov, P., R. (2017). *Den længere skoledags betydning for elevers fritidsaktiviteter*. København: VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd

Jacobsen, R. H., Andersen, M. M. Q. & Jordan, A. L. T. (2016). *En længere og mere varieret skoledag*. København: KORA - Det nationale institut for kommuners og regioners analyse og forskning

Juul, K. G. & Østergaard, S. (2017). *Skoler og foreninger i bevægelse mod og med hinanden! Muligheder og udfordringer i mødet med den åbne skole*. Frederiksberg: Center for Ungdomsstudier

Undervisningsministeriet (2018, 13. juli). *Den åbne skole*. Lokaliseret 23.01.19 på: <https://uvm.dk/folkeskolen/laering-og-laeringsmiljoe/den-aabne-skole>

Ziehe, Thomas (1998). *God anderledeshed*. Tidsskrift for børne - & ungdomskultur, nr. 39